

fratrum numeroso concilio. Num inde conficiēs fautorem Semipelagianorum Leonem? Non id quidem multis consequens videndum reor. Cum Faustus Romano interfuit concilio, nondum scripserat librum illum quo in sancti Augustini doctrinam insurgit: diu post id temporis librum hunc scripsit: et licet antea scripsisset, non inde inferas probatum ab Hilario opus, multo minus a Leone Hilari decessore, nec hunc Fausto fuisse concludas. Sed, quod maxime mirum videbitur, non advenit Antelmius omnia a se adducta exempla solo Prosperi exemplo convelli. Nec enim videtur ille aliquot contra Semipelagianos scriptum edidisse post librum suum contra Collatorem, id est, Cassianum, quem ante Leonis pontificatum ediderat. Si ergo illi homines sub hoc pontificatu aliquid novi inducere tentarunt, cur ipse siluit, aut cur non illos, ut ante, palam et publice insectatus est? Cur eo quo pollebat apud pontificem summum favore non usus est adversus illos? Cur non apud Leonem detulit errantes? Si quis hoc genus ratiocinii eo usque urgeret de Prospero, quantum Antelmius urget de S. Leone, parum abesse quin inde concluderetur quoque nihil umquam adversus Semipelagianos exarasse sanctum Prosperum.

Quod ducitur ex Gelasii papæ auctoritate argumentum, quod ille auctorem librorum de Vocatione Gentium inter doctores Ecclesiæ numeret, etsi ab ejus nomine absteat, præcedentibus plausibilis videtur. Si enim Leonis esset opus istud, quomodo id Gelasium latuisset; aut si non latuit, quo consilio Leonis nomen tacuisset? Verum hoc argumento probatur tantum, opus istud tunc etiam temporis anonymum prodidisse, de quo convenit inter omnes: unde semper quærendum superest, numquid non ipse sanctus Leo absque nomine ediderit. Eas affert Quesnellii rationes, quæ rem verisimilem efficiant. Ad ea nunc quæ istis respondentur descendamus, cum jam certum sit apud nos nullo argumento evinci hos libros non esse S. Leonis. Quesnellii adversarius hoc unum probare nititur, sanctum Prosperum sancti Hieronymi translatione usum, quomodo et S. Leo; et hunc nonnumquam antiquam quoque versionem Scripturarum adhibuisse; quo solo firmissimo adversarii sui argumento satisfactum arbitratur. Non hic investigare aggrediar quis eorum recte, quis secus hoc in negotio senserit: soli argumento quod ducitur ex styli conformitate insistam, de quo parti adversæ assentiri cognoscitur Antelmius; cum ipse ideo Sermones et Epistolas Leonis magni S. Prosperi tribui vult, quia concinit stylus horum operum cum stylo librorum de Vocatione Gentium. Qua confessione nihil magis causam Quesnellii promovere potest. Cum enim longe certius sit Sermones et Epistolas quibus præfigitur Leonis nomen, Leonis opus esse, quam libros de Vocatione Gentium esse setum S. Prosperi; si necessario agnoscendus idem utrorumque parens, æquiori jure tribuantur Leoni libri de Vocatione Gentium, quam Prospero Epistolæ et Sermones S. Leonis. Equidem P. Natalis Alexander, et P. Oldinus, styli differentiam agnovisse se dicunt, nec tot in Leone rhythmos, tot figuras, tot similiter cadentia, quot in illis libris. Sed non sedulo rem considerasse videntur, si quid enim diversi reperiat, hoc exigui admodum momenti apparebit.

Ex his quæ hactenus disputata sunt de auctore librorum de Vocatione Gentium hæc confici possunt: 1° Hoc opus primum prodidisse anonymum; 2° exaratum esse post annum 430, et ante 496; 3° sub pontificatu Gelasii papæ opus notum fuisse, sed sine auctoris nomine lectum esse; 4° post eam ætatem in quibusdam mss. nomen prætulisse S. Ambrosii, in aliis nomen S. Prosperi; 5° certo certius non esse Ambrosii; 6° nec vero simile idem esse S. Prosperi; 7° auctorem cum hactenus ignotus manserit, difficile posse sciri quis tandem ille fuerit; 8° quod si ex modo res tractandi et styli conformitate judicium ducatur, esse unde conjiciatur opus sancti Leonis; 9° Nullatenus probari hoc opus non a Leone elaboratum. Unum superest, scilicet pro certo definire hos libros esse sancti Leonis setum. Quod nos ex argumento in sola styli similitudine fundato statuere non ausimus, quod tamen momenti a Quesnellio in medium adductis fere persuaderi non diffitebimur.

Probationi vero quam Antelmius ex Photii testimonio eruit non respondimus, quia illud in rem de qua agitur nihil confert. Huic enim auctori confuse leviterque nota videtur historia Pelagianorum, et ignota omnino orta post Augustini mortem de ejus doctrina inter Occidentales dissidia. Ex suo ingenio ait a S. Prospero pugnatum contra Pelagianos sub pontificatu S. Leonis. Audierat de gratia scripsisse Prosperum: Pelagianos ab eo impugnatos credidit; et cum legisset in epistolis Septimii et Leonis ad Januarium Aquileiensem sub hoc pontificatu motos istiusmodi homines, hoc ipso tempore a Prospero impugnatos arbitratus est, eo libentius quod non eum latebat tunc temporis Romæ diversatum fuisse Prosperum. Sed hæc omnia ex meris conjecturis a Photio scripta manifeste patet, locutumque ut hominem a temporibus et locis sejunctum, qui exacta rerum historia carebat, sed omnia ex suo ingenio fingebat. Etsi vero fateremur Prosperum sedente in Romana sede Leone contra Pelagianos stylium exercuisse: ex mera conjectura id tribuitur libris de Vocatione Gentium, qui in Pelagianos non diriguntur. Unde habetur de his libris locutum esse Photium? Nunquid fieri nequit Prosperum interea temporis aliquos libros edidisse contra Pelagianos, qui tamen ad nos non pervenerint. Sed tandem nihil certi statui potest ex hoc Photii loco, qui hæc omnia ex mera conjectura scripsisse convincitur.

Ex his omnibus facile colliget æquus lector, nihil satius, et ab omni temeritatis suspitione remotius, a nobis fieri debuisse, quam ut hosce libros inter eruditos hinc inde tanta concertatione discussos, unde tamen certum de auctore judicium statui nequeat, nec veris S. Prosperi operibus annumeremus, nec ad supposita omnino rejiciamus; donec de tanta lite statuerint eruditi. Ex dictis tamen facile conjicitur hos libros circa annum Christi 440 fuisse exaratos.

LIBRI DUO ^a

DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM.

LIBER PRIMUS.

847 CAPUT PRIMUM.

A non recte sentire eos qui prædicatione gratiæ liberum negari arbitrium contendunt.

Materiam hoc libro tractandam proponit, ostenditque

Inter defensores liberi arbitrii, et prædicatores

* Scripti circiter annum 440.

gratiæ Dei, magna et difficilis dudum ^a vertitur **A** quæstio. Quæritur enim utrum velit Deus omnes homines salvos fieri; et quia negari hoc non potest, cur voluntas Omnipotentis non impleatur inquiritur. Cumque hoc secundum ^b voluntatem hominum fieri dicitur, gratia videtur excludi; quæ si meritis redditur, constat eam non donum esse, sed debitum. Unde iterum quæritur cur hoc donum, sine quo nemo ^c salvus est, ab eo qui omnes salvari vult, non omnibus conferatur. Atque ita, contrariarum disputationum nullus terminus reperitur, dum non discernitur quid manifestum, quid sit occultum. De hac igitur **848** compugnancia opinionum, qua mensura et temperantia sentiendum sit, quantum Dominus adjuverit, annitar inquirere; exercens atque discutiens modulum facultatis meæ in his quæ cordi meo sobrie **B** (quantum arbitror) inhæserunt; ut si in eas regulas processerit stylus quæ nihil offensionis, nihil habeant prævitatis, non solum nobis, sed et aliis utile sit, ad aliquem nos limitem pervenisse, quem non debeamus excedere. Primitus itaque de voluntatis humanæ motibus et gradibus disputandum est. Inter quam et gratiam Dei quorundam non sana discretio est, ^d existimantium quod prædicatione gratiæ liberum negetur arbitrium; nec advertentium eadem regula sibi posse objici, quod gratiam negent, cum eam humanæ voluntatis non ducem volunt esse, sed comitem. ^e Si enim tollitur voluntas, nisi ipsa est verarum origo virtutum; tollitur gratia, nisi ipsa est honorum causa meritorum. Sed jam, auxiliante Christo, quod tractandum concepimus incheamus.

849 CAPUT II.

Omni animæ humanæ naturaliter inesse qualemcumque voluntatem, quæ aut sensualis, aut animalis, aut spiritalis est.

Omni animæ humanæ, quantum intelligere atque experiri datur, naturaliter qualiscumque inest volun-

^a Editi nostri. Lovan., Duac. et Colon., quæritur quæstio, emendamus ex edit. Oper. S. Leonis ad ms. Thuanum exacta, ms. Camberonensi in ora codicum nostrorum citato, et Jol.

^b Ita edit. Leon. conformiter mss. Thu., Camb. et Jol. Alias, secundum voluntates hominum fieri videatur, in editis nostris.

^c Ms. Camb. et edit. Leo. alias, salvus esse potest.

^d Mss. Camb. et Jol., existimantium.

^e Sic ms. Joliensis, ad quem propius accedunt mss. Camb. et Thu., ubi tamen pro, Si enim, habetur, Sic enim, etc., ut in textu. Editiones Prosperiani et Leonina: Si enim tollitur voluntas, ubi ipsa est verarum origo virtutum? Si tollitur gratia, ubi ipsa est honorum causa meritorum?

^f Ms. Joliensis, aut appetit quod placet, aut declinat, etc.

^g Editio Leon. Op. omittit præpositionem in.

^h Ms. Camberon., Quid est enim.... et quid est. Edit. Leon. et ms. Jol., et quid est, pariter habet.

ⁱ Ms. Joliensis, impotens atque ignara est. Ms. Camb. et Leon. op., quæ et providendi et consulendi impos atque ignara est. In his tamen.

^j Ita mss. Camb., Thu. et Jol. Editi ante, alieno motu.

^k Sic habent mss. Camb., Thuan. et Jol., non, ut antea editi, sine sui amoris; qui in margine ferunt, scilicet Dei. Gratiam videlicet summi amoris seu boni

tas, quæ ^l aut appetitur quod placet, aut declinatur quod displicet. Hujus voluntatis, quantum ad naturalem pertinet motum ex vitio primæ prævaricationis infirmum, genera sunt duo, secundum quæ voluntas hominis, aut sensualis, aut animalis est. Sed cum adest gratia Dei, accedit ei per donum spiritus tertium genus, ut possit fieri spiritalis, et per hunc excellentiorem motum omnes affectus undecumque nascentes supernæ rationis lege dijudicet.

CAPUT III.

De voluntate sensuali.

Sensualis igitur voluntas, quam et carnalem possumus dicere, non erigitur supra eum motum qui de corporis sensibus nascitur, qualis est ^m in animis parvulorum: qui licet nullo judicio rationis utantur, ostendunt tamen aliquid se velle, aliquid nolle, cum videndo, audiendo, odorando, gustando, tangendo, et ea quibus delectantur amant, et ea quibus offenduntur oderunt. ⁿ Quid autem est amare, nisi velle? aut quid est odisse, nisi nolle? Habent ergo etiam ipsi voluntatem suam, ^o quæ etsi providendi et consulendi impos atque ignara sit, in his tamen amat agere quæ carnis sensibus blandiuntur, donec vigor rationalis ingenii per maturiora ministeria corporis excitetur, et ad famulantium sibi membrorum usum, non ^p alieno nutu, sed sua lego moveatur.

850 CAPUT IV.

De voluntate animalis, qua nihil supra mercedem temporalis gloriæ acquiritur, etiam si dono Dei in ea sublimius sapiatur.

C Ab hoc ergo sensuali appetitu, in quo remaneant hi quos etiam in annis majoribus excordes videmus et fatuos, ad animale surgitur voluntatem; quæ priusquam Spiritu Dei agatur, etiam si supra sensualem motum ^q sese attollere potest, tamen sine summi amoris participatione in terrenis occiduisque versatur. In hac humana ^r ingenia etiam si corporeu

participatione definit. Quemadmodum et cap. 8 inferius.

^s Ita emendatum ex mss. cod. Camb. et Thuan. in Leone, et a nobis hic ex ms. Joliensi; cum antea editi Prosperiani et Leonis illud haberent, in hac humana etiam ingenia, si corporeæ, etc.; non sine diminutione energiæ hujus sententiæ, qua solius gloriæ temporalis, et, ut ait cap. 18, vanæ laudis mercedem eos assequi asserit, qui rectas actiones et bona studia sua, non ad ejus laudem atque honorem referunt, a quo acceperunt ut sublimius saperent, tametsi cupiditates suas justitiæ atque honestatis legibus temperent.

D Qui enim receperunt in hac vita mercedem suam, vani vanam, recipient et in altera pœnam suam. Quoniam, ex Augustino libro iv contra Julianum, cap. 3, cum facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, et facere debere vera sapientia præcipit, peccare convincitur: quia etsi opus illud officio videatur bonum, ipso tamen non recto fine peccatum est. Hanc esse mentem auctoris nostri magis elucescit tum ex cap. 6, ubi scribit quod ille male vivit qui non in gloriam Dei vivit; tum ex cap. 7, ubi ait quod sine cultu Dei etiam quod virtus videtur peccatum est. Sed ex hoc ipso capite 4, ubi eos quos hujusmodi rectis actionibus præsentem vitam decenter exornare dixit, paulo post suggillat, tamquam qui 1º non confiteantur Deum rectæ hujus actionis auctorem; 2º non in Deo, sed

voluptati non turpiter serviant, et cupiditates suas A justitiæ atque honestatis legibus temperent, nihil supra mercedem gloriæ temporalis acquirunt; et cum præsentem vitam decenter exornent, æternæ tamen beatitudinis præmium non habent; quia rectas actiones et bona studia sua, non ad ejus laudem atque honorem referunt, a quo acceperunt ^a ut sublimis saperent, et excellentius cæteris enitescerent. Cum enim quidam non solum ad instituta utilissimarum artium, et doctrinas liberalium disciplinarum, sed etiam ad inquisitionem summi boni aciem mentis intenderint, et *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt* (Rom. 1, 20) intellecta conspexerint; non agentes tamen gratias Deo, nec confitentes illum sibi esse hujus facultatis auctorem, sed *dicentes se esse sapientes* (Ibid. 22), hoc est, non in Deo, sed in semetipsis gloriantes, quasi ad veritatis inspectionem suis studiis atque rationibus propinquassent; *evanuerunt in cogitationibus suis*, et quod, illuminante Dei gratia, ^b invenerant, obcæcante superbia perdidierunt, relapsi a superna luce ^c in tenebras suas, hoc est, ^{ab} incommutabili atque æterno bono, ad mutabilem corruptibilemque naturam. Cum ergo tales in amorem sui recidunt, et ita sibi met placent ut totum quod in se laudabile judicant, non ad dona Dei referant, sed sibi vindicent, et studio propriæ voluntatis ascribant, procul ab illa **851** spiritali ^d exsulant voluntate, et nihil in se habent quo ad vitam provehantur æternam, incipientes in semetipsis etiam illa temporalia Dei dona corrumpere, et a bono eorum usu in consuetudinem innumerabilium transire viti-
orum.

CAPUT V.

Omnes gentes in elementis accepisse præcepta legata, ut inexcusabiles sint in idololatria.

Quamvis enim scriptum sit quod *cum dispertiret Excelsus gentes, quemadmodum dispersit filios Adam, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei, et facta est portio Domini populus ejus Jacob, funiculus hæreditatis ejus Israel* (Deut. xxxii, 8); et scriptum sit Dominum dicere ad Israel, *Eritis mihi sancti, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester, qui segregavi vos ab omnibus gentibus esse mihi* (Levit. xix, 2); et quamvis scriptum sit in libro Esther, dicente Mardocheo, *Gratias tibi, Domine, quoniam fecisti* D *nova signa et prodigia, qualia non sunt facta in gentibus, dividens omne sæculum in sortes duas, elegisti unam tibi populi tui, relinquens aliam gentibus* (Esth. xvi, juxta LXX); et Paulus et Barnabas dicant, *Et nos*

in semetipsis gloriantur; 3° evanescunt in cogitationibus suis; 4° in amorem sui recidunt; 5° in semetipsis dona Dei corrumpant. Consuli possunt Prosper carm. de Ingratis, versu 408, et notæ eidem subjectæ.

^a In editis alias, ut in ipsa animali discretionem sublimius saperent. Nos edit. Leon. ad Camb. et Thuan. rrs. emendatam, et ms. Joliensem a nobis consultum secuti sumus. Verba quippe illa, in ipsa animali discretionem, glossematis habent speciem, quod ex margine studiosi cujuspiam in textum irrepserit.

mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis converti ad Deum viam, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas (Act. xiv, 14); quamvis ergo hæc et multa similia veritatis Scriptura pronuntiet, ^e secundum ipsam tamen credimus, et piissime constitemur, quod nunquam universitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit; quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis suæ dona subtraxit: ut propheticas voces et præcepta legalia convincerentur in elementorum obsequiis ac testimoniis accepisse. Unde et inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi Dei dona fecerunt, et quæ creata erant ad utendum, venerati sunt ad colendum.

CAPUT VI.

Quod absque divina gratia voluntas tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni, quia non in gloriam Dei vivit.

In quam impietatem etiam illa gens quam sibi ab omnibus gentibus Dominus segregavit, tota transisset, nisi misericordiæ suæ propositum ^f sustentandis electorum lapsibus prætendisset: nam plenæ sunt paginæ veteris Testamenti de Israeliticæ defectionis reatu: ut aperte appareat, divinæ semper fuisse gratiæ, **852** quod non omnis ille populus discessit a Domino. Ita humana natura in primi hominis prævaricatione vitata, etiam inter beneficia, inter præcepta et auxilia Dei, semper in deteriorem est qualior voluntatem, cui committi non est aliud quam dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, incerta, ^g instabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus cæca, in honoribus tumida, curis anxia, suspicionibus inquieta, gloriæ quam virtutum avidior, famæ quam conscientiæ diligentior, et per omnem sui experientiam miserior fruendo his quæ concupiverit, quam carendo; nihil in suis habet viribus, nisi periculi facilitatem: quoniam voluntas mutabilis, quæ non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni.

Quamdiu ergo homini ea placent quæ Deo displicent, voluntas ejus animalis est: quia etiam si in bonis moribus agat, male adhuc vivit, si non in Dei gloriam vivit. Hoc est enim proprium et præcipuum piorum, ut in Domino gloriantur, nec se nisi in Deo diligant. Bene enim se amant, qui in se opera Dei amant. Nam et Deus hoc amat in nobis quod ipse

^b Ms. Camberon., *invenerunt.*

^c Editi, *ad tenebras suas*; ms. Joliensis et edit. Leon., *in tenebras suas.*

^d Melius *exsulant*, ex ms. Joliensi et edit. Oper. Leon., quam *exsultant*, in editis prioribus, legitur.

^e Has voces, *secundum ipsam* non habent ms. Camb. et Thuan., nec Joliensis.

^f Ms. Joliensis, *sustentantis.*

^g Hæc duo, *instabilis, imperita*, absunt ab edit. Leonis.

fecit, et hoc odit quod ipse non fecit. Si ergo opus A Dei amamus in nobis, bonam voluntatem ^a recte amamus in nobis : quæ utique si opus Dei non esset, amanda non esset. Quis autem homo, nisi malæ voluntatis, ^b bonam in se non amet voluntatem, quæ superni agricolæ prima plantatio est? Dicente enim Veritate, *Omnia plantatio quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur (Matth. xv, 13)*, quidquid non est eradicandum, manifestum est a Patre esse plantatum. Bona autem voluntas omnium virtutum germen est primum. Quæ innixa origini suæ, in illa æterna et incommutabili voluntate requiescit, ut vere sit spiritalis : quoniam *qui adhæret Deo, unus spiritus est (I Cor. vi, 17)*, dum per communionem illuminantis et illuminati, justificantis et justificati, regentis et subditi, omnis actio ad B unum refertur; et quod ad unum refertur, utriusque est. Quia nec a Deo alienari potest quod dedit, nec ab homine quod accepit.

CAPUT VII.

In homine, cum ad pietatem redit, non aliam in eo creari substantiam, sed eandem quæ fuerat labefactata reparari; nec aliud ab eo auferri nisi vitium, priore voluntate correctâ.

Hic tractandum videtur utrum cum bonæ voluntatis esse homo incipit, eadem quæ in ipso erat corrigatur voluntas; **853** an alia ei quam ^c non habebat, et quæ priora repugnet, detur. Quod ut evidenter appareat, alius id non pigeat inquirere. Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, et omnes naturæ nostræ incolumitatem ejusdem hominis prævaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis ^d animique corruptio; inde ignorantia et difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, injusta gaudia, pœnitenda consilia, et non minor miseriarum multitudo quam eruginum. His ergo atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perditâ, spe relicta, intelligentiâ obcæcata, voluntate captivâ, nemo in se unde repararetur invenit. Quia etsi fuit qui naturali intellectu conatus sit vitium reluctari, hujus tantum temporis vitam steriliter ornavit, ad veras autem virtutes æternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim ^e veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est, nec placere ullis Deo sine Deo potest. D Qui vero Deo non placet, cui, nisi sibi et diabolo

placet? A quo cum homo spoliaretur, non voluntate, sed voluntatis sanitate privatus est : quia nec detrudi ab innocentie statu posset, nisi voluntate peccaret. Quæ ergo natura erat bona, qualitate facta est mala; et ille animi motus, qui numquam potest sine aliquo esse amore, hoc est, sine aliqua voluntate, non perdidit appetitum, sed mutavit affectum; id recipiens desiderio quod debuit refutare iudicio. Cum igitur homo ad pietatem redit, de quo ideo dictum est, *Spiritus vadens et non rediens (Psal. lxxvii, 39)*, quia nisi illum Deus converteret, non rediret; ^f cum sit novum figmentum, nõvaque creatura, non alia in eo creatur substantia, sed eadem quæ fuerat labefactata reparatur : nec aliud ab eo auferatur, ^g nisi vitium quod natura non habuit.

CAPUT VIII.

Gratiam sic reparare opus Dei, ut liberum arbitrium non auferat, sed potius per ipsummet illud sanet.

Fuit enim in Adam natura sive vitio, qui per voluntatis inobedientiam mala multa contraxit, et in posteros magis magisque ^h multiplicanda transfudit. Quæ ut vincantur atque in nihilum deducantur, ⁱ non efficit nisi gratia Salvatoris, qui opus suum **854** opere suo reparat : sicut enim dicit Joannes apostolus, *In hoc apparuit Filius Dei, ut solvat opera diaboli (I Joan. 3, 8)*. Et sic rumpit vincula captivi, sic vestit nuditatem spoliati, sic sanat vulnera sauciati, ut quod in ipso agit, etiam per ipsum geratur. Cui utique contra hostem ^j suum non expedit sine protectore configere. Cum illo enim habet certamen a quo aliquando superatus est. Non ergo fidat ^k de viribus suis, quæ etiam cum essent integræ, non steterunt; sed per illum quærat victoriam qui solus non est victus, et omnibus vicit. Et si quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo se accepisse quem quærit. Nec quia Spiritu Dei agitur (*Rom. viii, 14*), ideo se putet liberum arbitrium non habere : quod ne tunc quidem perdidit quando diabolo voluntate se dedit, a quo iudicium voluntatis depravatum est, non ablatum. Quod ergo non ^l interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem : vulnus sanatur, non natura removetur. Sed quod in natura periit, non restituitur nisi ab auctore naturæ : ^m apud quem quod perdidit natura, non periit (*Idem Prosp., cap. 26 cont. Collat.*). Æterna est enim sapientia, æterna veritas, æterna bonitas, æterna iustitia, omnium denique virtutum lumen æternum est, totum-

^a Ms. Thuaneus caret voce *recte*.

^b Hic editi inserunt *fuert*, quo carent mss. Jol. et Camb. et edit. Leonis. lidem postea, *non amat*, et Leon. edit., ubi ms. Jol. et Camb., *amat*.

^c Colon. editio, *non habeat*.

Ms. Camberon., *animæque*.

^d Vox hæc *veri* abest ab editione Leonis, est in nostris omnibus et ms. Juliensi.

^e Ita mss. Thuan. et Jol. et edit. Leon. Cujus loco alias legebatur : *non fit novum figmentum*; quod est Apostolo, et ipsi baptismatis ac justificationis mysterio contrarium.

^f Ms. Juliensis, *nisi quod natura*, ommissa voce hæc, *vitium*.

^h Mss. Thuan. et Jol., *multiplicando*.

ⁱ Editi Lovan. Duac. et Colon., *non effecit*. Melius ms. Jol. et Leon. editio, *efficit*.

^j Vox hæc, *suum*, abest a ms. Juliensi.

^k Editi, *de viribus*. Ms. Jol. et edit. Lugd. non habent particulam *de*.

^l Sic editi nostri omnes. Forte *infectum*, non *interfectum*. Mss. Jol. et Camb. et Leon. Oper. edit. *ereptum* est.

^m Hæc quæ sequuntur usque ad finem capituli absunt a Lovaniensi editione : olim ex Camberonensi ms. suppleta sunt in Duac. et sequentibus; et reperta postmodum in mss. cod. Thuaneo et Juliensi.

que quod virtus est, Deus est. Qui si non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis. Sine hoc quippe bono nihil est bonum, sine hac luce nihil est lucidum, sine hac sapientia nihil sanum, sine hac iustitia nihil rectum. Dicit enim per Isaiam Dominus, *Ego sum, ego sum Deus, et non est præter me qui salvet* (Isai. XLIII, 11); et Jeremias, *Scio, inquit, Domine, quia non est in homine via sua, nec viri est ut dirigat iter suum* (Jer. x, 23). Homo namque mortalis damnata in Adam origine carnaliter natus, ad spiritalem novi generis dignitatem, nisi Spiritu sancto regente non pervenit. Sed nec ullo hanc desiderio appetit, qui calorem ipsius desiderii non accipit ^b a Deo, de quo dicit Dominus, *Ignem veni mittere in terram: et quid volo nisi ut ardeat* (Luc. XII, 49)? Ignis autem iste, dilectio est Dei, quam amator mundi corde captivo non potest concipere; plenus est enim amore vanitatum, quas etiam si potuerit ex aliqua parte vitare, et, transcendens ^c temporalibus ac visibilibus, ad æterna et invisibilia intelligendo profecerit; si a colendis quoque simulacris recesserit, et venerari cœlum ac terram, omniaque mundi hujus elementa destiterit; fidem tamen dilectionemque **855** Christi, conturbatus de ejus ipsa humilitate, non capiet, et scandalum Dominicæ nativitatis ac mortis proprio iudicio non evincet. Propter sapientiam enim mundi resistentem sapientiæ Dei, ut superbia de se præsumentium cæcicaretur, placuit *Dño per stultitiam prædicationis salvos facere credentes* (I Cor. I, 21). Unde qui doctrinis sæcularibus tument, ridendam magis quam adorandam crucem Christi existimant; et quanto sublimius quisque ad humanarum disciplinarum instituta conscendit, tanto magis prædicationis nostræ humilia et infirma fastidit.

Nec mirum si Evangelio crucis Christi philosophia ^d gentilis obnititur, cui etiam Judaica eruditio reluctatur. Nec docti igitur, nec indocti, cujuslibet stirpis aut ordinis, humana ratione ^e ad Deum ducuntur; sed omnis homo qui ad Deum convertitur, Dei primum gratia commovetur. Non enim ipse sibi lumen est, ^f nec cor suum radio propriæ lucis accendit. Si enim beatus Joannes, quo nemo hominum major natus est, *non erat lumen*, quia non suo splendore lucebat, sed de illo vero lumine quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. I, 9), ut lux esset acceperat: quis ille erit qui tot opinionum collectationes, tot vincula consuetudinis, tot præjudicia vetustatis, suo tantum iudicio ^g usus æbrumpat; et sola voce extrinsecus sonante doctoris, hoc tantum de gratia habeat quod

A *audivit, et totum de voluntate quod credidit? Quod si ita esset, nihil inter gratiam legemque distaret, nec indulgentiæ quemquam spiritus vivificaret, si occidens littera perinaneret. Lex enim quod fieri aut non fieri jubet, non præstat ut aut fiat aut non fiat; quoniam severitati ejus non libertate, sed timore servitur: Dominus autem ut legem non solveret, sed impleret* (Matth. v, 17), per gratiæ auxilium efficax fecit legis imperium, et multiplicando clementiam sustulit pœnam; ut peccatum non ulciscendo plecteret, sed remittendo deleret. Unde adulteram ex legis constitutione lapidandam, et veritate liberavit, et gratia; cum executores præcepti de conscientia terribili, trementem ream sub illius iudicio reliquissent qui venerat *quærere et saluum facere perierat* (Luc. XIX, 10); et ideo inclinatus, id est, ad humana demissus, et in opus nostræ reformationis inflexus, *digito scribebat in terram* (Joan. XVIII, 6), ut legem mandatorum per gratiæ decreta vacuaret, et ostenderet se esse qui dixerat, *Dabo leges meas in sensu ipsorum, et in corde ipsorum scribam eas* (Jerem. XXXI, 33). Quod utique quotidie facit, dum cordibus vocatorum suam inserit voluntatem, et stylo Spiritus sancti quicquid in animæ paginis diabolus invidendo falsavit ^h veritas miserando rescribit.

Cum igitur verbum Dei per ministerium prædicantium auribus carnis infertur, miscetur operatio potentia divina cum sono vocis humanæ, et qui incitavit evangelizantis officium, audientis quoque ⁱ firmavit affectum. Dulcescit enim animæ cibus verbi, veteres tenebræ nova luce pelluntur, et obtutus interior caligine antiqui erroris exsurgit: transit animus de voluntate in voluntatem; etsi illa quæ pellitur, aliqua ^j cunctatione remoratur; ea tamen quæ gignitur electiora quæque sibi vindicat, ut lex peccati et lex Dei diversas atque discretas in eodem homine habeant mansiones: et concupiscente carne adversus spiritum, ^k carnis etiam concupiscentiis spiritu repugnante (Gal. v, 17), per exteriora quidem insidiari tentator audeat, sed mens auxilio Dei munita prævaleat. ^l Ad magnam enim utilitatem fidelium materia est reservata certaminum, ut non superbiat sanctitas, dum pulsatur infirmitas. Unde et Apostolus dicit: *In magnitudine revelationum ^m extollar, datus est mihi angelus Satanæ qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me; sed dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur* (II Cor. XII, 7). Quærat ergo Dominus imaginem suam, et errantem oves

^a Verbum substantivum est ex ms. Jol. additur: deest in aliis.

^b Ms. Jol. omittit a Deo.

^c Ms. Jol., corporatibus.

^d Ms. Jol. et edit. Oper. Leon. addunt gentilis, cui respondet Judaica.

^e Editi Duac. et Colon.; ad Dominum.

^f Ms. Jol., nec cursum.

^g Ms. Jol. et edit. Leon. addunt usus, quo carent alii libri.

^h Hæc aberant ab edit. Leonis et exciderant a

Colon. Sunt in mss. Camb. et Jol. et Duac. editione.

ⁱ Duac. et Colon., firmavit. Ms. Jol. et edit. Leonis, formavit.

^j Sic ms. Jol. et edit. Leon. Alias, contagione, in Leone et Prospero.

^k Mss. Jol. et Duac., carnis autem. Alii, carnis etiam.

^l Hæc referuntur a Gelasio papa in opusculo adversus Pelagianos, cum hoc elogio: *Sicut quidam magister Ecclesiæ sapienter edocuit, dicens: Ad magnam enim utilitatem, etc.*

bonus pastor inveniat : nec dedignetur agrum diu-
que in invio fatigatam humeris suis ferre, et non
revocando tantum, sed etiam portando salvare. Quæ-
rat Dominus imaginem suam, et omnium quæ in
eam inciderunt sordium concrecione detera, spe-
culum humani cordis enubilet. Scriptum est enim :
*Quis potest facere mundum de immundo conceptum
semine? Nonne tu qui solus es (Job xiv, 4)?* Quærat
Dominus imaginem suam, ut ^a in renovatione ac
justificatione ejus gratia reformantis appareat, sicut
in se factum Paulus apostolus protestatur et dicit :
*Eram ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant
in Christo : tantum auditum habebant, quod is qui per-
sequabatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem quam
expugnabat; et in me clarificabant ^b Deum (Gal. i, 22).*
Sic ergo tunc Christianus populus didicerat, et illi
^c primitivi Ecclesiæ, quorum erat unum cor et una
anima (Act. iv, 32), sic credebant; ut cum **857** vi-
derent quempiam ad agnitionem veritatis ab errore
conversum, glorificarent Deum, et fidem correcti
confiterentur muneris esse divini. Ipse quoque Do-
minus discipulos suos magistros omnium gentium sic
docebat dicens : *Sic luceat lumen vestrum coram ho-
minibus, ut videntes opera vestra bona, magnificent
Patrem vestrum qui in cælis est (Matth. v, 16).*

CAPUT IX.

^d *Quod Scriptura sive de bonis, sive de malis loquatur,
sive de electis, sive de reprobis, ita meministi unius
partis, quasi neminem hominum prætermittat.*

Fixa ergo hac fide in cordibus nostris, ^e immobi-
literque fundata, qua saluberrime credimus omnia
bona, ac maxime ea quæ ad vitam æternam pro-
vehunt, ^f Dei munere haberi, Dei munere augeri,
Dei munere custodiri; puto quod pius sensus non
debeat in ea quæstione turbari, quæ de omnium et
de non omnium hominum ^g conversione generatur,
si ea quæ clara sunt, non de his quæ occulta sunt,
obscuremus, et dum procaciter insistimus clausis,
excludamur ab apertis: cum sufficere debeat ut ^h in eo
in quod pervenimus ambulemus. Quid enim mirum
si quidam ad vitæ sacramenta non perveniunt, ⁱ cum
plerique, qui videbantur venisse, discedant, de qui-
bus dicitur, *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.*
Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum
^j (I Joan. ii, 19)? Quorum similes sunt illi qui *profiterentur*

^a Sic ms. Jol. et edit. Leonis. Alii, in revelatione,
aut revelatione.

^b Duac. et Colon., *Dominum*. Ms. Jol. et edit.
Leonis, *Deum*.

^c Ita ms. Jol. et edit. Leon., Duac. et Colon., *primitivæ Ecclesiæ*.

^d Illic capituli noni initium facinus auctoritate ms.
Joliensis, qui ea verba a quibus alias incipiebat hoc
caput continua serie habet descriptum cum antecede-
ntibus. Nec commodum erat a nomine prophetæ
qui citatur, disjungi novo titulo locum ejusdem qui in
testimonium afferebatur.

^e Ms. Joliensis, *humiliterque*.

^f Hæc ex mss. Thuan. et Joliensi, ac edit. Leonis

A se Deum scire, factis autem negant (Tit. i, 16). Nam cum
scriptum sit, *Omnis qui invocaverit nomen Domini salvus
erit (Rom. vii, 21)*, de quibusdam tamen Dominus ait:
*Non omnia qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in re-
gnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui
in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum (Matth. vii,
21)*; et : *Multi mihi dicent in illa die, Domine, Do-
mine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine
tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas
fecimus? et tunc dicam illis, i Nunquam novi vos,
discedite a me, operarii iniquitatis (Ibid., 22).* Tales
non invocant nomen Domini quia non habent Spiritum
adoptionis filiorum in quo clamamus, *Abba, Pater*
(Rom. viii, 15). Nemo autem potest dicere Dominum
Jesum, nisi in Spiritu sancto (I Cor. xii, 3); et : *Qui-
cumque Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei (Rom.
vin, 14).* Qui ^k ad Deum per Deum veniunt, et sal-
vari volentes omnino salvantur : quia ipsum deside-
rium salutis ex Dei inspiratione concipiunt, et per
illuminationem vocantis in agnitionem veniunt veri-
tatis. **858** Sunt enim filii promissionis, merces fidel,
spiritalis semen Abrahæ, *genus electum, regale sacer-
dotium (I Petri ii, 9)*, præscitum et præordinatum in
vitam æternam, sicut testatur Spiritus sanctus per
Jeremiam prophetam dicens, *Ecce dies veniunt, dicit
Dominus, et disponam domui Israel, et domui Juda
testamentum novum, non secundum testamentum quod
disposui patribus eorum, in die qua apprehendi manum
eorum, ut educerem illos de terra Ægypti: quia ipsi
non perseveraverunt in testamento meo, et ego eos ne-*
^C *glesi, [Al. CAPUT IX.] dicit Dominus. Quia hoc est
testamentum quod disponam domui Israel post dies il-
los, dicit Dominus, Dabo leges meas in sensu ipsorum,
et in corde ipsorum scribam eas, et ero illis in Deum,
et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit unus-
quisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum,
dicens, Cognosce Dominum: quia omnes cognoscent me
a pusillo eorum usque ad magnum, quia propitius ero
iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum memor non
ero. ^l Et dabo illis viam alteram, et cor aliud, ut me
timeant omnes dies in bonum ipsis, et filiis eorum post
eos; et constituam illis testamentum æternum, quod
non avertam post eos; et timorem meum dabo in cor
eorum, ne discedant a me, et visi'abo eos, ut bonos eos
faciam (Jerem. xxxi, 31 seqq.).* Per Isaiam quoque de
gratia sua Dominus, qua ex omnibus hominibus
^m novam creaturam facit, eadem prææntiat, dicens :

addimus, quæ in editis defuerunt.

ⁿ Ita mss. Thuan. et Jol. Alias, *conversatione*.

^o Ms. Jol., in quod pervenimus. Alii, quo perveni-
mus.

^p Hæc verba absunt ab editis nostris et Leonis :
leguntur in ms. Joliensi, videnturque omnino se-
quentibus necessario præmittenda.

^q Ms. Joliensis, *introibit*; et post aliquot lineas,
Numquam vos cognovi.

^r Sic ms. Jol. et edit. Oper. Leon. Alibi, *ad Do-
minum per Dominum.*

^s Ms. Joliensis, *et iterum, Et dabo, etc.*

^t Ms. Jol., *novam creaturam fecit.*

Ecce faciam nova quæ nunc ^a orientur, et cognoscetis ea, et faciam in deserto viam, et in sicca terra flumina. Benedicent me bestia agri, sirenae et filiae struthionum quod dederim in deserto aquam, et flumina in sicca terra ad potandum genus meum electum, populum meum quem mihi acquisivi, ut narrent virtutes meas (Isai. XLIII, 19, 20); et iterum: ^b Per memetipsum juro, nisi exiet de ore meo justitia, et verba mea non avertentur, quia mihi flectetur omne genu, et confitebitur omnis lingua Deo (Isai. XLV, 23, 24). Si ergo impossibile est ista non fieri, quia nec incerta præscientia Dei est, nec mutabile consilium, nec inefficax voluntas, nec falsa promissio, omnes isti de quibus hæc prædicta sunt, sine cujusquam exceptione salvantur. Dat enim leges suas ^c in sensum ipsorum, easque in cordibus eorum digito suo scribit; ut agnitionem Dei, non doctrinæ humanæ opere, sed magisterio summi eruditoris accipiant. Quia neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid; sed qui incrementum dat Deus (I Cor. III, 7). Omnes hi a pusillo usque ad magnum ^d cognoscunt Deum: quia ut venirent ad Christum, a Patre audierunt atque didicerunt; ^e omnes educti ab errore, **859** diriguntur in viam vitæ; omnibus, corde mutato, recta sapere et recta velle donatur; omnibus timor, quo in mandatis Dei ^f erudiantur, inseritur. Fit in deserto via, ^g et terra arida fluminibus irrigatur: ut qui prius ad confitendum Deum os non aperiebant, et velut muta atque irrationabilia animalia in feritatem transierant bestiarum (Isai. XLIII, 19); divinorum eloquiorum fontibus ^h mundati, benedicant et laudent Deum, enarrantes virtutes et mirabilia misericordiæ ejus, qui elegit eos, et in filios adoptavit, ac novi Testamenti fecit hæredes. Si autem, ut Apostolus loquitur, hominis confirmatum testamentum nemo spernit aut superordinat (Gal. III, 15), quomodo fieri potest ut ex ulla parte divina promissio resolvatur?

Manet prorsus et quotidie impletur quod Abraham Dominus sine conditione promisit, sine lege donavit. Quia etsi quidam quibus hæc ⁱ prædicata sunt, non crediderunt, incredulitas eorum fidem Dei non evacuavit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax (Rom. III, 5). Et illi quidem qui audito Evangelio credere noluerunt, inexcusabiliores facti sunt quam si nullum præconium veritatis audissent: sed certum est eos apud præscientiam Dei Abraham filios non fuisse, nec in illorum sorte numeratos, de quibus dictum est: *Benedicentur in semine tuo omnes tribus terræ* (Gen. XXIII, 14). Credituros enim promisit qui dixit: *Et non docebit unusquisque proximum suum, et*

unusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum: quia omnes cognoscent me a pusillo eorum usque ad magnum (Jer. XXXI, 34). Reconciliandos promisit, qui dixit: *Propitius ero i iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum memor non ero* (Ibid.). Obedituros promisit qui dixit: *Dabo illis viam alteram et cor aliud, ut timeant me omnes dies* (Ibid., 35). Perseveraturos promisit qui dixit: *Timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant a me; et visitabo eos, ut bonos eos faciam* (Ibid., 40, 41). Postremo, omnes sine cujusquam exceptione ^k promisit qui dixit: *Per memetipsum juro, nisi exiet de ore meo justitia, et verba mea non avertentur, quia mihi flectetur omne genu, et confitebitur omnis lingua Deo* (Isai. XLV, 23 seq.). Hic si dicamus non fieri quod Deus juravit esse ^B faciendum, falsitatem Deo (quod absit), et mendacium ascribimus veritati. Si autem, ut pietas fidesque persuadent, Dei verba non excidunt, et sit omnino quod statuit, quomodo nobis veracis promissionis firmitas apparebit, cum multa adhuc hominum millia dæmoniis serviant, et idolis genu flectant? Nisi hujusmodi denuntiationes Dei secundum illam incommutabilem scientiam editas noverimus, in qua apud illum jam universitas humana discreta est, et sive de bonis, sive de malis **860** loquatur, ita unius partis meminit, quasi neminem hominum prætermittat. Nam cum dicit Apostolus: *Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova* (II Cor. V, 17); numquid non omnes homines videtur dixisse renovatos? Aut cum dicit: *Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, et per ipsum reconciliari omnis in ipso* (Coloss. I, 19); ¹ numquid non ita loquitur, quasi neminem velit exsortem hujus reconciliationis intelligi? Aut cum ait: *Novissimis istis diebus locutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem universorum* (Heb. I, 2); numquid aliud sonat forma sententiæ, quam omnes homines in Christi hereditate a Patre esse transcriptos, secundum prophetiam David, dicentis: *Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (Psal. II, 8)? Dicente ^m autem Domino: *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me* (Joan. XII, 32); non universorum videtur promissa conversio? Aut cum de Ecclesia prophetatur et dicitur: *Omnis vallis replebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas* (Isa. XL, 4); numquid ullus hominum videtur omissus, qui non significatus sit Christo esse subdendus? Quid cum dicitur: *Et veniet omnis caro in conspectu meo, ut adorent in Jerusalem, dicit Dominus* (Isa. LXVI, 18); aut

^a Ms. Camberon. et edit. Leonis, *orientur*.

^b Mss. Camb. et Jol. et edit. Leonis, *Per memetipsum juro, nisi exiet*. Alii, *Per meipsum juro, nisi exiet*.

^c Ms. Camb. et edit. Leon., *in sensu*.

^d Ms. Jol., *cognoscunt*.

^e Quidam vir doctus suspicatus est legendum, *omnes edocti, ab errore diriguntur*.

^f Mss. Camb. et Jol., *custodiantur, et recte quidem*.

^g Ms. Jol., *et tota arida*.

^h Ms. Jol., *inundati*. Deinde editi, *benedicunt et laudant*. Ms. Jol. et opera Leonis, *benedicant et laudent*.

ⁱ Ms. Camb., *prædicta*; et infra, *incredulitas tamen eorum*.

^j Ms. Jol. addit *omnibus*.

^k Forte addendum, *sibi obsecuturos*.

¹ In ms. Jol. deest hic *numquid*. Post pauca pro *exsortem*, Camberon. ms., *extorrem*.

^m Sic mss. Camb. et Jol. et edit. Leonis. Alii, *Dicente enim*.

illud: *Et erit in diebus illis, effundam de Spiritu meo super omnem carnem* (Joel II, 28); aut illud: *Allevat Dominus omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos* (Ps. CXLIV, 14)? numquid non ita pronuntiatum est, quasi ab hoc Dei munere nemo discretus sit?

Habet ergo populus Dei plenitudinem suam: et quamvis magna pars hominum salvantis gratiam aut repellat aut negligat, in electis tamen et præscitis, atque ab omnium generaliter discretis specialis quædam censetur universitas, ut de toto mundo totus mundus liberatus, et de omnibus hominibus omnes homines videantur assumpti. Sicut etiam cum de impiis sermo est, ita locutionem suam divinus stylus ordinat, ut ea quæ de quadam parte dicuntur, ad omnes homines pertinere videantur: veluti est illud quod ait Joannes Baptista: *Qui de cælo venit, super omnes est: quod vidit et audivit testificatur, et testimonium ejus nemo accipit* (Joan. III, 32). Aut illud Apostoli: *Omnes quæ sua quærunt, non quæ Jesu Christi* (Philipp. II, 21). Aut illud quod psalmus Davidicus canit: *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (Psal. XIII, 3 seq.). His igitur et aliis documentis, quæ possunt ab iniquis numerosiora proferri, non dubie demonstratur, **861** interdum et pro parte terræ omnem terram, et pro parte mundi totum mundum, et pro parte hominum omnes homines nominari. Quorum tamen discretionem plerumque Scriptura a cito aperit, ut sensus legitis ab universitatis appellatione, ad partem quæ intelligenda est transferatur. Sicut est illud Apostoli dicentis: *Prædicamus Jesum Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis vero vocatis Judæis atque Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* (I Cor. I, 23). Numquid ipsis b est Christus virtus quibus scandalum, aut ipsis sapientia quibus stultitia? Sed quoniam quidam c ex ipsis justificabantur fide, quidam autem sua impietate obdurabantur; unum credentium et non credentium genus, sub vocatorum appellatione discrevit; ut quos a fide significabat alienos, eos, quamvis audissent Evangelium, ostenderet vocationis extraneos.

CAPUT X.

Quod Scriptura de electis et reprobis ejusdem populi loquitur, tamquam de iisdem.

^d Hac regula per Isaiam promittit sermo divinus,

^a In ms. Joliensi non est vox hæc, cito.

^b Verbum substantivum est additum ex editione Leonis.

^c Sic mss. Camb. et Jol. et edit. Leonis. Editi nostri, ex eisdem justificabuntur fide quidam . . . obdurabuntur.

^d Mss. Camb. et Jol. et edit. Leonis, Hanc regulam.

^e Sic mss. Camb. et Jol. Editi alias, Educam . . . tenebras illucescere.

^f Ms. Camb., timere . . . et ab Occidente.

^g Ita mss. Camberon. et Joliensis. Quo spectari videntur quæ infra ex Apostolo citantur, *Et in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ factæ sunt*. Editi nostri et Leo novus, reliquis. Qua voce

A dicens: *Ducam cæcos in viam quam non noverunt, et semitas quas nesciunt calcabunt. Et faciam illis tenebras in lucem, et prava in directum* Hæc verba faciam, et non derelinquam eos (Isa. XLII, 16). Sed quod sequitur, *Ipsi autem conversi sunt retro, ad partem quamdam generis ipsorum referendum est, non ad eos de quibus ait, non derelinquam eos*. Iterum dicit Dominus ad Jacob, *Noli metuere, quia tecum sum. Ab Oriente adducam semen tuum, et ab occasu colligam te. Dicam Aquiloni, Adduc, et Africo, Noli velare; adduc filios meos de terra longinqua, et filias meas a summo terræ, omnes in quibus vocatum est nomen meum. In gloriam enim meam paravi illum, et finxi et feci illum* (Isai. XLIII, 5-7). Quod autem sequitur, *Et produxi plebem cæcam, et oculi eorum sunt cæci, et surdus aures habent*; non potest eis ulla ratione congruere, quos in gloriam suam parasse se dicit. In his quippe omnibus verbis, quæ de uno hominum genere dicuntur, aliis personis priora, aliis posteriora conveniunt. Apud Apostolum quoque quod in parte populi agitur, sub totius populi nuncupatione narratur, et in reliquiis plenitudo censetur. Cum enim **862** de Judæorum obcæcatione dissereret, et quosdam ex ipsis gratia salvos fieri demonstraret: *Dico ergo, inquit, Numquid repulit Deus populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin: non repulit Deus plebem suam quam præscivit* (Rom. XI, 1, 2).

Plebs ergo præscita, plebs non repulsa, hi sunt qui in Christo justificati sunt. Et quod de omni Israele dici videtur, in his tantum quos sibi gratiæ electio reliquos fecit, ostenditur, sicut sequentia apostolici sermonis enarrant. Adjungit enim et dicit: *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat Deum adversus Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et ego relictus sum solus, et quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curaverunt genu Baal. Sic ergo, inquit, et in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia* (Ibid., 2 et seq.). Non ergo omnis Israel reprobatus, nec omnis electus est; sed partem cæcitas voluntaria avertit, partem sibi illuminatione gratuita reservavit: et tamen ita de eis sermo habetur, ut in his qui percuti, et in his qui salvi fiunt, nulla totius generis

respicitur forte aliud, *Reliqui mihi, etc.*

^h In ms. Camb. hic et infra, repellit.

ⁱ Mss. Jol. et Camb. et Leonis editio, genua ante Baal. Editi, genu Baal. Juxta Græcum Apostoli, Τῷ Βαάλ, ante imaginem scilicet de qua II Reg. XIX.

^j Sic ms. Joliensis conformiter Græco Apostoli, ubi vox hæc salvæ omittitur. Quam post vulgatam habet Leo novus, et Editi ac ms. Camberon., ubi secundum electionem loco hujus, per electionem, quod editi Prosperiani præferabant.

^k Hæc vox voluntaria deest in mss. Thuan., Camberon. et Jol.

^l In ora Duac. et sequentium editionum, illuminatione.

videatur facta discretio. Nam cum legitur, *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem a dilecti propter patres* (*Ibid.*, 28); ita locutio sonat, tamquam eosdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem Apostolus ipse detersit, dicendo: *Quia cæcitas ex parte in Israel contigit*: ut unum genus in duas species intelligeremus esse divisum, et omnem hominem, omnem plenitudinem, omnem Israeliam non semper ad universitatem, sed plerumque ad partem esse referendum.

CAPUT XI.

Quod Scriptura de diversorum temporum hominibus loquitur, quasi de ejusdem temporis generatione.

Inter has autem formulas locutionum, etiam illam in Scripturis dictionem debemus advertere, qua id quod ad diversorum temporum homines pertinet, ita ^b promittitur, quasi de una et ejusdem ætatis generatione dicatur. Sicut est quod sanctus Petrus apostolus scribens sui et futuri temporis gentibus, ait: **863** *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis; ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum: qui aliquando non populus, c nunc autem populus Dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti* (*I Petr.* II, 9, 10). Numquid cum hæc prædicarentur, adhuc illi homines permanebant quos omnes Deus in præteritis generationibus dimiserat ingredi vias suas (*Act.* XIV, 15); et iidem ipsi, qui prius traditi fuerant voluntatibus suis, ^d nunc de tenebris in lumen admirabile vocabantur? Nonne illi jam defecerant ^e in ignorantia sua, jam in hoc mundo non erant, nec ab errore ad veritatem reditus olim mortuis suppetebat? ^f Et tamen quod post multa sæcula agebat gratia in posteris impiorum, sic loquendi consuetudo perstrinxit, ut ipsi videantur nunc eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autem hæc non ad eosdem homines, sed ad ejusdem ^g generis homines: et vocatio quæ illuxit prope mundi finem, ad præteritam non recurrit ætatem. Ita modo quodam et ipsi et non ipsi sunt de quibus et quibus ista dicuntur; dum in aliquo ^h specialia a generalibus non dividuntur, in aliquo vero a communibus separantur.

CAPUT XII.

Quod illud Apostoli, Vult omnes homines salvos fieri, de omni genere hominum intelligitur.

1. Sed cum hæc legerint vel audierint qui amant

^a Mss. Camb. et Jol. et Leo addunt *Dei*. Quæ vox subintelligitur in textu Apostoli, non exprimitur.

^b Ita ms. Camb. et Leo novus. Alii, *promittitur*. Non tam bene.

^c Ms. Joliensis solus, *non populus Dei*.

^d Ms. Joliensis omittit vocem hanc, *nunc*. Editio vero Leonis non omissa hac voce, pro *vocabantur* habet *vocantur*.

^e Hæc verba, *in ignorantia sua*, ex ms. Thuan. addita jam alias in Leone, deerant in Camb. et editis. Pro quibus ms. Jol. *in ignominia sua*. Nec male si spectetur summa dignitas Christiani populi verbis Petri apostoli paulo ante citatis expressa.

^f Emendatum ex mss. Joliensi et Camb. et Leone, cum editi nostri haberent, *Et tamen quod post multa*

calumniosa certamina, dicent nos per hujusmodi disputationes Apostolo contradicere definiendi, quod *Deus omnes homines velit salvos fieri, i et in agnitionem veritatis venire* (*I Tim.* II, 4). Quam particulam verborum Apostoli, ita nos integre pleneque suscipimus, ut nihil ei de præcedentibus sive subjectis quæ ad ipsam pertinent subtrahamus. Quoniam, ut cætera divinorum eloquiorum testimonia sequestremus, hic locus sufficit ad evacuandum quod calumniose objiciunt, et ad defendendum quod impie distentur. Scribens itaque ad Timotheum i Paulus apostolus, ait: *Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus qui in sublimitate sunt: ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et 864 castitate. Hoc enim bonum est et acceptum coram k Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus* (*Ibid.*, 1 et seq.).

De hac ergo doctrinæ apostolicæ regula, qua Ecclesia universalis imbuitur, ne in diversum intellectum nostro evagemus arbitrio, quid ^l ipsa universalis Ecclesia sentiat, requiramus: quia nihil dubium esse poterit in præcepto, si obedientia concordet in studio. Præcepit itaque Apostolus, immo per Apostolum Dominus, qui loquebatur in Apostolo, fieri obsecrationes, ^m postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, ac pro his qui in sublimitate sunt. Quam legem supplicationis ita omnium sacerdotum, et omnium fidelium devotio concorditer tenet, ut nulla pars mundi sit in qua hujusmodi orationes non celebrentur a populis Christianis. Supplicat ergo ubique Ecclesia Deo, non solum pro sanctis et in Christo jam regeneratis, sed etiam pro omnibus infidelibus et inimicis crucis Christi, pro omnibus idolorum cultoribus, pro omnibus qui Christum ⁿ in membris ipsius persequuntur, pro Judæis quorum cæcitati lumen Evangelii non refulget, pro hæreticis et schismaticis, qui ab unitate fidei et charitatis alieni sunt. Quid autem pro istis petit, nisi ut, relictis erroribus suis, convertantur ad Deum, accipiant fidem, accipiant charitatem, et de ignorantia tenebris liberati, in agnitionem veniant veritati. ^o Quod quia ipsi præstare sibi nequeunt, male consuetudinis pondere oppressi, et diaboli vinculis alligati,

ita sæcula gratia in posteris impiorum sit, loquendi consuetudo perstrinxit.

^p Ita mss. Camb. et Joliensis. Alias, *gentis*.

^q Sic mss. Camb. et Jol. cum edit. Leonis. Alii, *in aliquo speciali*.

^r Ms. Camb. hic et infra, *et ad agnitionem*.

^s Mss. Camb. et Jol. addunt hic, *magister gentium*.

^t Editi nostri antea, *salutari*. Ms. Camb. et Leo, *Salvatore*. Ms. Thuan. omittit *Deo*.

^u Editi Prosperiani et ms. Jol. inseriebant præpositionem *in*, qua caret editio Leonis.

^v Particulam *et*, quæ in editis Prosperi et Leone habetur, omittit ms. Jol., nec in loco Apostoli supra relato legitur. Idemque hic addit *et*, ante *pro regibus*.

^w Ms. Camb., *in membris suis*.

neque deceptiones suas evincere valent, quibus tam pertinaciter inhæserunt, ut quantum amanda est veritas, tantum diligant falsitatem: misericors et justus Dominus pro omnibus sibi vult hominibus supplicari: ut cum videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus Deum præstitisse quod ut præstaret oratus est; et gratias agentes pro his qui salvi facti sunt, speremus etiam eos qui necdum illuminati sunt, eodem divinæ gratiæ opere eximendos de potestate tenebrarum, et in regnum Dei, priusquam de hac vita exeant, transferendos.

865 CAPUT XIII.

Secreti illius profunditas quo Dei salvantis gratia aliquos pro quibus Ecclesia orat præterit, nobis in hac vita patere non potest.

Quod si aliquos, sicut videmus accidere, salvantis gratia præterierit, et pro eis oratio Ecclesiæ recepta non fuerit; ad occulta divinæ justitiæ judicia referendum, et agnoscendum ^b secreti hujus profunditatem nobis in hac vita patere non posse. *Ex parte enim scimus, et ex parte prophetamus* (1 Cor. XIII, 9), *et videmus nunc per speculum in ænigmate* (Ibid., 12). Nec sapientiores aut scientiores beatissimo Apostolo sumus, qui cum de gratiæ potentia disputaret, magnorum mysteriorum ingressus arcanum, iis quæ ^c impossibile erat enarrare succubuit. Cum enim dixisset, *Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, ut non sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte in Israel cõniguit, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret; sicut scriptum est* (Isai. LIX, 20), *Veniet ex Sion qui ^d eruet et avertat impietates ab Jacob, et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum. Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem vero dilecti propter patres. Sine penitentia enim sunt dona et vocatio Dei. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem, ita, et isti nunc non crediderunt in vestra misericordia, ut et ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia ^e in incredulitate, ut omnium misereatur* (Rom. XI, 25 et seq.). Cum ergo hæc divinatorum operum mysteria supra mensuras humanæ intelligentiæ excellentia, quodam mentis suæ profudisset excessu, totam expositionis rationem transtulit ^f in stuporem, et admirator eorum quæ protulerat, exclamavit et dixit: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum*

A Domini, aut quis consiliarius ejus fuit, aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et p: ipsum, et in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in sæcula &. Amen (Rom. XI, 33 et seq.). Præmissa enim docentis assertio locum dabat multimodæ quæstioni, ut ^h variatæ per tot populos ac tempora gratiæ Dei causam quæreretur. Cur scilicet anterioribus sæculis dimissæ essent omnes gentes ingredi vias suas (Act. XIV, 15), uno tantum Israele, qui divinis eloquiis erudiretur, excepto, et ad cognitionem veritatis electo; cujus infidelitas locum tandem salvandis gentibus fecerit: **866** tamquam si unus populus in fide sui generis permaueret, misericordia Dei ⁱ cæteris se nationibus præstare non posset? Cur denique ipsi quorum diminutio salus ^j gentium est, ab ^B obcæcatione sua non liberentur priusquam ingrediatur gentium plenitudo (Rom. XI, 25): quasi illuminari cum omnibus nequeant qui omnes, ac a omnium gentium adoptione, salvandi sunt? Aut quomodo omnis Israel sublata obcæcatione salvandus sit, cujus innumerabilis multitudo in sua infidelitate deficiens, ^k ad tempora salvandis promissa non pervenit? Vel quomodo ipsarum gentium, quarum ^l prius non est facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo: cum tot promiscuæ ætatis et conditionis hominum millia in omnibus nationibus quæ sunt sub coelo, sine Christi justificatione moriantur? Sed horum mysteriorum judiciorumque causas pius et doctus magister maluit ad altitudinem divitiarum sapientiæ Dei scientiæque suspendere, quam justissimæ veritatis et misericordissimæ bonitatis subtractum ab humana cognitione secretum temeraria inquisitione discutere; nihil omittens de his quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de his quæ non licet sciri.

CAPUT XIV.

Multa esse in dispensatione operum divinatorum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus.

1. Multa enim sunt in dispensatione divinatorum operum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus, ut cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur; negotio in medium deducto, et in occultum ratione subducta; ut in eadem re et de inscrutabilibus præsumptio comprimatur, et de manifestis falsitas refutetur. Neque enim si nescio cur ille Græcus creatur, hic barbarus, iste in divitiis, ille in egestate nascatur; hunc valida proceri corporis pulchritudo sublimet, illum debiliū membrorum exilitas contracta deformet; iste a catholicis editus,

^g Hic vox sæculorum, omittitur in Leone, nec est in loco Apostoli, quæ habetur in editis Prosperi et n. s. Jol.

^h In Leonis editione, variæ. Ms. Jol. omittit Dei, post gratiæ.

ⁱ Ms. Joliensis, cæteris se præstare.

^j Sic post textum Apostoli mss. Jol. et Camberon. Alias, gentibus est.

^k Ms. Camberon., ad tempora salutis.

^l Ms. Jol., quarum prior, et post pauca cum ms. Camb., cum tanta.

^a Ms. Camb., nec dum, cum Leone. Alii, nondum. Post aliquot verba autem idem ms. cum Joliensi et Leone, ut in textu: cum editi Prosperiani habeant ut in regnum Dei, priusquam de hac vita exeant, transferantur.

^b Mss. Camb. et Jol. omittunt est, et Leo novus.

^c Ms. Camberon., impossibilia erunt enarrari.

^d Ms. Joliensis, eruet et avertet.

^e Ms. Jol. cum textu Græco Pauli, in incredulitatem.

^f Ed. ad stuporem. Ms. Jol. et Leo., in stuporem.

in veritatis cunabulis nutriatur, ille hæreticorum; A de tenebris, et producit in lucem umbram mortis. Qui progenies, cum ipso lacte matris hauriat virus erroris; si denique mille alias differentias in habitu corporum, in qualitatibus animorum, in ^a conditione temperum, in more regionum, dijudicare non possum; ideo quod omnium horum Deus sit conditor atque ordinator ignoro. Qui utique singulorum hominum ita et corpora creavit et spiritus, ut præter illam securam ex uniuscujusque **867** studio voluntariam diversitatem, ipsa conditionis exordia dissimillima numerositate variaret. Turbarent autem nos, et in diversum distraherent multæ vaniloquorum opiniones, qui de incognoscibilibus ^b definire inconvenientia præsumperunt, et has originales inæqualitates fatis (quæ nulla sunt) et sideribus deputarunt; nisi certissima notitia teneremus, Deum ^B Creatorem de elementis ^c originalibus, prout vult, vas unumquodque formare, et unam naturam animarum et unam naturam corporum, placitis sibi temperare mensuris. Quæ utique opera Dei humanæ intelligentiæ ^d non subtraherentur, si innoscere debuissent; et manifestaretur cur ita quidque fieret, nisi, quod ita fieret, scire sufficeret.

Dicit Dominus ad Moysen: *Quis dedit os homini, et quis fecit mutum et non audientem, videntem et cæcum? Nonne ego Dominus Deus (Exod. iv, 14)? Et per Isaiam; Nonne ego ^e secundum et sterilem feci? dicit Dominus (Isai. lxvi, 9).* In libro Ecclesiastico legitur, *Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas a Deo sunt (Eccli. xi, 14).* Et Job dicit: *Abundant tabernacula prædonum, et audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum (Job xii, 6).* Et idem de omnium rerum humanarum profectu et defectu disputans, omnesque mutationes ad judicia Dei refereus: *Apud ipsum est, inquit, sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam. Si destruxerit, ^f nemo est qui ædificet; si includerit hominem, nullus est qui aperiat. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur; si emisit eas, subvertent terram. Apud ipsum est fortitudo et sapientia: ipse novit et decipientem, et eum qui decipitur, adducit consiliarios in stultum finem, et iudices in stuporem: balteum regum dissolvit, et præcingit fune renes eorum. Ducit sacerdotes ^g inglorios, et optimates supplantat, commutans labium veracium, et doctrinam senum auferens, effundens despectionem super principes, et eos ^D qui oppressi fuerant relevans. Qui ^h revelat profunda*

^a Mss. Thuan., Camb. et Jol., *conditione*. Nec male.

^b Ita mss. Thuan., Camb. et Jol. ac Leo. editio. Editi alias, *devenire in inconvenientia*.

^c Sic habent mss. Thuan. et Jol. Vulgati codices et ms. Camb., *naturalibus*.

^d Ita scriptum in mss. Joliensis et Camb. et Leone. Editi alias *cognoscibilia essent*.

^e Mss. Camb. et Jol., *secundam*.

^f Ms. Joliensis, *et non est qui*.

^g Sic ms. Camb. et Leonis editio. Alias, *ingloriosos*.

^h Ita mss. Camb. et Jol. et Leo. Alii, *relevat*.

ⁱ Ita mss. Camb. et Jol., *perdet eas . . . restituet*. Leonis edit., *verdit eas . . . restituet*. Postea mss.

de tenebris, et producit in lucem umbram mortis. Qui multiplicat gentes et ⁱ perdit eas, et subversas in integrum restituet. Qui immutat cor principum terræ, et decipit eos, ut frustra incedant per invium. Palpabunt quasi in tenebris, et non in luce, et errare eos faciet quasi ebrios (Ibid., 16 et seq.). Et iterum idem dicens voluntatem Dei irritam esse non posse: *Ipse enim, inquit, solus est, et nemo avertere potest ^j cogitationem ejus: et anima ejus quodcumque voluerit, hoc fiet (Job xxiii, 13).*

868 CAPUT XV

Quod pars hominum liberatur, ascribi non potest meritis voluntatum: veluti bonos elegerit gratia, malos præterierit.

Liberatur pars hominum, parte pereunte: et si hoc voluntatum meritis ^k voluerimus ascribere, ut malos neglexisse gratia, bonos autem elegisse videatur; resistet nobis innumerabilium causa ^l populorum, quibus per tot sæcula ^l nulla cœlestis doctrinæ annuntiatio coruscavit. Nec meliores fuisse eorum posteros possumus dicere, de quibus scriptum est, *Gentium populus, qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam; et sedentibus in tenebris et umbra mortis, lux orta est illis (Isai. ix, 2).* Et ad quos apostolus Petrus dicit, *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit ^m in tam admirabile lumen suum: qui quondam non populus, nunc autem populi Dei; quorum aliquando non est misertus, nunc autem miseretur (1 Petr. ii, 9).* Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruere majores. Par enim impietas et patres accusabat et filios, calemque ignorantia cæcitas omnes simul in eosdem mergebat errores. Sed cur illorum non misertus, ⁿ horum sit misertus Deus, quæ scientia comprehendere, quæ potest investigare sapientia? Latet discretionis ^o istius ratio, sed non latet ipsa discretio. Non intelligimus judicantem, sed videmus operantem. Quid calumniatur justitiæ occultæ, qui gratias debemus misericordiæ manifestæ? ^p Laudemus et veneremur quod agitur, quia tutum est nescire quod legitur.

CAPUT XVI.

Ex eo quod parium parvulorum alii ad æternam vitam, alii ad mortem æternam ante intelligentiæ usum hinc migrent, ostenditur inscrutabilitas divinatorum judiciorum.

Respice autem et ad universam multitudinem

Camb. et Leo., *decipiet*.

^j Ms. Camberon., *cogitationes*. Alii quidam codices, *cognitionem*.

^k Sic mss. Camberon. et Jol. cum Leone. Alii, *velimus*.

^l Ms. Jol., *omisso nulla, cœlestis doctrinæ annuntiatio non coruscavit*.

^m In Leone, *in admirabile*, ommissa particula *tam*, quam habent editi alii et ms. Jol.

ⁿ Sic ms. Jos. cum edit. Leonis. Alii, *et horum sit misertus*.

^o Ita melius ex Camb. et Jol. mss. et Leone, quam in editis alias, *ista ratio*.

^p Ms. Joliensis solus, *Lauda et venerare quod agitur, quia tuum est nescire quod legitur*.

parvulorum, in quibus, excepto illo quo in damnationem nascitur gens humana delicto, nec præterita possunt merita, nec futura censeri. Omnes enim de quibus nunc loquimur, ante ullum intelligentiæ usum, ante liberum voluntatis arbitrium, alii ad æternam beatitudinem regenerati, alii ad perpetuam miseriam transeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu est: si moralem innocentiam quæris, **869** omnis summa sine vitio est. Non invenit quod discernat humana justitia, sed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei. In abscondito est consilium, sed non latet donum; * opus exserit pietas, causam obscurat potestas. Sed tam indubitabile est quod non videtur quam quod videtur; quia auctori manifesti operis, negari confessio etiam ignotæ non potest æquitatis.

• CAPUT XVII.

Ex impiis qui in extremis conversi salvantur, ostenditur et gratia sine meritis dari, et inscrutabile esse Dei iudicium.

Quod si ^b et ad illos dirigas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitiis et sceleribus ætatem, sacramento baptismatis Christi in ipso vitæ sine renovantur, et sine ullo suffragio honorum operum in regni cœlestis consortium transferuntur, quo intellectu divinum iudicium comprehendes? nisi ut indubitanter agnoscas gratuita esse Dei munera: et sicut nulla sunt tam detestanda facinora, * quæ possint gratiæ arcere donum, ita nulla posse tam præclara opera existere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis iudicium debeat. Vilesceret enim redemptio sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorum operum prærogativa succumberet, si justificatio quæ fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, ut non munus largientis, sed merces esset operantis. Unde autem probari ^d posset, quod ad evacuandum originale peccatum nulla idonea esset industria; nisi et impii et facinorosi per

A lavacrum Christi assumerentur in regnum; agnoscerentque qui in sua justitia gloriantur, quam nihil dignum agere possint adoptione filiorum Dei, si ad regenerationis * non pervenerint sacramentum; cum eadem qua scelestissimi peccatores conditione teneantur, pares futuri in sanctificatione, † si adfuerit regeneratio; simul perituri, si cessaverit ablutio? Si ergo etiam ex nequissimis in ipso vitæ exitu gratia invenit **870** quos adoptet; cum tamen multi, etiam qui minus nocentes videntur, doni hujus † alieni sunt: quis hoc aut sine dispensatione Dei fieri, aut sine profunda dicat æquitate decerni? Quod utique non ideo iniquum est, quia occultum est; sed ideo æquum est, quia iudicium Dei esse non dubium est. Quod enim ab illius pendet arbitrio, qua sententia B judicari debeat, priusquam judicetur, incertum est: cum autem res ad finem suum venerit, nemini liberum est de exitu conqueri; quia certissimum est nihil aliter Deum facere debuisse quam fecerit. Qui multimodæ vocationis varietatem, ad unam gratiam pertinentem, etiam illa regula Evangelicæ comparationis astruxit, qua ostendit patrefamilias diverso tempore conducentem operarios vineæ sub pactione denarii (*Math. xx, 1 et seq.*), ^h [quo vitæ æternæ significatur æqualitas]. Ubi sine dubio hora undecima intronissi in vineam, et totius diei operariis ⁱ aggregati, istorum de quibus nunc loquimur præferunt sortem, quos ad commendandam gratiæ excellentiam, in defectu diei et conclusione vitæ divina indulgentia ^j muneratur, non labori pretium solvens, sed divitiis bonitatis suæ in eos, quos ^k sine operibus elegit, effundens; ut etiam hi qui in multo labore sudarunt, nec amplius quam novissimi acceperunt, intelligant, donum se gratiæ, non operum accepisse mercedem. Unde si et nos adversum patrefamilias murmuremus, eo quod novissime ^l vocati totius diei operarii coæquentur, nec amplius multa opera quam pene nulla mereantur; dicitur

* Alias editi, *opus exerit*. Mss. Camb. et Jol. et Leo, *opus exserit*. In ms. Thu., *opus excelsi*. Ibidem mss. Camb. et Jol. infra, *ignotæ*, ubi alii et Leo, *incoquitæ*.

^b Ms. Jol., omisso *et*, *ad illos dirigis*.

^c Sic ms. Joliensis et edit. Leonis. Editi, *quæ* D *possunt*; minus bene.

^d Ms. Camb. et Leonis edit., *possit*. Alii nostri codices, *posset*.

^e Ita mss. Jol. et Leon. edit. Alii, *non perveniunt*. Ms. Camb., *non pervenerit*.

^f Ms. Jol., *si adfuerit miseratio*. Ms. Camb., *si adfuit miseratio*.

^g Ms. Joliensis, *alieni sint*.

^h Verba his signis [] inclusa non omisimus propter editorum Prosperi et ms. Joliensis auctoritatem. De quibus tamen juvat Leonis Operum editoris et illustratoris notam non præterire. *Exemplaria excusa* (ait) *addunt continuo*: Quo vitæ æternæ significatur æqualitas; *et linea sequenti, ubi nunc habemus, totius diei operariis aggregati, eadem habuerunt, totius diei operariis exæquati. Quorum hoc depravatam, illud additum mihi videtur ad mentem Joviniani hæretici, qui, ut sanctus Hieronymus docet lib. xi adversus ipsum, omnia præmia beatorum paria esse contendebat. Codices enim Camb. et Thuaneus*

nihil amplius habent quam editio nostra (quæ hæc prætermittit) et certe auctor noster parabolam istam non eo fine adducit, ut æqualitatem æterni præmii, ex æqualitate denarii parabolæ asserat: immo de mercede electis in cælo solvenda ne verbum quidem; sed totus est ut ex illa parabola commendat gratiæ excellentiam quam in conclusione vitæ nonnullis impertitur summus Paterfamilias, et multimodæ vocationis varietatem ad unam justificationis gratiam pertinentem, ut etiam hi qui in multo labore sudarunt, nec amplius quam novissimi acceperunt, intelligant donum se gratiæ, non operum accepisse mercedem. In quo non æqualitas gloriæ, sed gratuitas gratiæ ab eo consideratur. Quem sensum parabolæ hujus genuinum esse, et contextui magis consonum probat Corn. Jansenius Gandavensis episcopus capite 101 Commentarii in Concordiam Evangelicam.

ⁱ Editi alias, *exæquati*; de quo nota superiori. Ms. Jol. et Camb. et Leo., *aggregati*.

^j Alias editi, *numeravit*. Mss. Camberon. et Jol. et Leon. edit., *muneratur*.

^k Ms. Joliensis solus, *sine operibus legis*. Alii omnes non habent vocem hanc *legis*.

^l Ms. Camberon., *vocatis totius diei operarii exsequemur*. Ms. Jol. ut in textu, excepto quod *exsequemur* pro *coæquentur* habet.

nobis quod uni eorum responsum est: *Amice, non facio tibi injuriam, Nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est, et vade. Volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi. Aut non licet mihi de re mea facere quod volo?* ^a *Aut oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum* (*Matth. xx, 13 et seq.*)? Certe huic calumniatori injusta videbatur hæc largitas; et quid eruditionis retulit? quid rationis accepit? Non est ei dispensationis ^b hujus revelata justitia, nec ad inspectionem secreti **871** latentis admissus est; sed ut a discutiendis Dei judiciis abstineret, opposita est ei bonitas miserantis, et volentis potestas: quasi illi et ab Apostolo diceretur: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum et qui se finxit, Quare me fecisti sic* (*Rom. ix, 20*)?

CAPUT XVIII.

Gratia, sine qua bona merita esse nequeunt, non accipitur a quoquam, nisi ex Dei voluntate, sine meritis.

Omnibus ergo hominibus cujuslibet ^c gentis et generis, cujuslibet conditionis et ætatis, causa percipiendæ gratiæ voluntas Dei est, apud quam ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis quam accipere sine meritis. Quæ si possent bona esse sine gratia, non diceretur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum* (*Joan. iii, 5*); et: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis* (*Joan. vi, 54*); sed diceretur: *Nisi quis fuerit justus et bonus, beatus in æternum esse non poterit. Nec opus esset per aquam et Spiritum renasci, si per mandatum sufficeret erudiri. Et evacuaretur fides, quæ credit per baptismum omnia peccata dimitti, si gratia non malis et impis, sed bonis et rectis doceretur impendi. Origo itaque veræ vitæ, veræque justitiæ in regenerationis est posita sacramento; ut ubi homo renascitur, ibi etiam ipsarum virtutum veritas oriatur; ^d et incipiant ad perpetuam gloriam proficere per fidem, qui vix ad temporalem vanæ laudis poterant pervenire mercedem. Sive enim Judæus legis scientia tumens, sive Græcus studio sapientiæ naturalis inflatus, prius quam justificetur per fidem Christi, conclusus est sub peccato: et si in sua ^e infidelitate perstiterit, ira Dei manet super eum, illa scilicet in Adæ prævaricatione contracta, de qua Apostolus loquitur dicens: *Et vos cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus qui nunc operatur in ^f filios dif-**

^a Ms. Joliensis., *An oculus tuus.*

^b Ms. Joliensis caret voce *hujus*.

^c Mss. Camberon. et Jol. et edit. Leonis addunt hæc, *gentis et.*

^d Editi Prosperiani alias, *et incipiant.* Mss. Camb. et Jol. cum edit. Leon., *et incipiant.* Eadem editio Leonis postea, *quæ vix*, intellige virtutis. Codices nostri qui vix, scilicet homines.

^e Sic gorrigimus ex mss. Camberon. et Jol. ac Leone. Alias, *infelicitate.*

^f Mss. Camberon. et Jol. juxta Græcum, *in filiis.*

fidentiæ, in quibus et nos aliquando conversati sumus in desideriiis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis et cogitationum, et eramus natura filii iræ sicut et cæteri (*Ephes. ii, 1 et seq.*); et iterum: *Quia eratis illo tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in mundo* (*Ibid., 12*); et iterum: *Eratis **872** aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (*Ibid., v, 8*); et iterum: *Gratias agentes Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de ^g tenebris et potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ* (*Coloss. i, 12 seqq.*); et iterum: *Eramus enim et nos aliquando insipientes, increduli, errantes, servientes desideriiis et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri, non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum ^h regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ* (*Ti. iii, 3 seqq.*).

CAPUT XIX.

Qualis sit natura sine gratia.

Et ut brevissime pateat qualis sit natura humana sine gratia, dicat Judas apostolus, quid agat vel ignorantia imperitorum, vel doctrina sapientium. *Hi autem, inquit, quæcumque quidem ignorant blasphemant; quæcumque autem naturaliter ⁱ velut muta animalia norunt, in his corrumpuntur* (*Judæ 10*). ^C *Dicat etiam sub verbis Zachariæ evangelista Lucas, ante illuminationem gratiæ in qua humanum genus nocte versetur, et de quibus ignorantia tenebris Del populus eruatur. Et tu, inquit, Puer, Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus: ad dandam scientiam salutis populo ejus, in remissionem peccatorum ipsorum: propter viscera misericordiæ Domini, in quibus visitavit nos Oriens ex alto, lucere his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis* (*Luc. i, 76 seqq.*).

CAPUT XX.

Viscera misericordiæ Dominus ad omnium nationum impendit salutem, omnesque salvat: et tamen etiam verum est quod testimonium ejus nemo accipit.

^D *Hæc autem viscera misericordiæ Dominus non ad unius tantum populi redemptionem, sed ad omnium nationum impendit salutem, dicente Evangelista: Quia Jesus ^k moriturus erat pro gente: non tantum*

Alii, ut Vulg., in filios.

^g *Hæc duo, tenebris et, etsi habentur in omnibus libris nostris, tamen non leguntur in utroque textu Epistolæ Apostoli.*

^h *Ms. Camberon. hic addit, renovationis: quæ vox nec abest a textu Apostoli.*

ⁱ *Ms. Camberon., velut bruta animalia.*

^j *Mss. Camberon. et Jol., Dicat autem.*

^k *Editi alias, mortuus erat. Melius mss. Camb. et Jol., cum Leone, juxta textum Evangelii, moriturus erat; Leo postea, et non tantum.*

pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum (Joan. xi, 52). Hoc enim agit illa vox Domini, quæ per quamdam pietatis tubam toto 873 terrarum orbe resonantem, a omnes homines et invitat et convenit. Nam cum dixisset, *Confitebor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita, Pater, quoniam sic beneplacitum est ante te; addidit, Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, et nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem b quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. Et deinde adjecit, Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve est (Matth. xi, 25 et seq.).* Joannes vero Baptista in Evangelio Joannis prophetico spiritu protestatur dicens, *Qui de cælo venit super omnes est, quod vidit et audivit testificatur, et testimonium ejus nemo accipit. Qui accipit testimonium ejus, c signavit quoniam Deus verax est (Joan. iii, 31, 32 et 33).* Igitur quantum attinet ad humani generis cæcitatem, longa ignorantie et superbie nocte contractam, venit in hunc mundum Creator mundi, et mundus eum non cognovit (Joan. i, 10); lux lucet in tenebris, et tenebræ eam non comprehenderunt (Ibid. 5); qui super omnes est, quod vidit et audivit, testificatur, et testimonium ejus nemo accipit (Joan. iii, 31, 32). Sed quia non frustra Deus Dei Filius venit in mundum, et dedit semetipsum pro omnibus, et mortuus est non tantum pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum (Joan. xi, 52); et universis dicit, *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et, servato sibi incognoscibilis electionis arbitrio, dat sui Patrisque notitiam, quibus d eum voluerit revelare (Luc. x, 22): omnes filii lucis, filii promissionis, filii Abraham, filii Dei, genus electum, regale sacerdotium, veri Israelitæ, præcogniti et præordinati in regnum Dei, qui eos vocavit non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus (Rom. ix, 24), testimonium ejus qui de cælo venit accipiunt; e signantes quia Deus verax est, id est, expresse significantes in sui salvatione quoniam Deus verax est, implens et perficiens quod promisit Abraham omnium gentium patri: qui pollicente Deo quod hæres futurus esset mundi, non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, et plenissime sciens quoniam quod promisit, potens est et facere (Rom. iv, 20). Quis autem tam alienus est a fide Abraham, quis tam degener ab universarum gentium*

A patre, qui promissionem Dei aut non iupleri, aut ab alio præter eum qui promisit, dicat impleri? Ille quidem erit mendax: Deus autem est verax, et omnis qui accipit 874 testimonium ejus, hoc signat, hoc indicat, quod per lucem illuminantem factus est videns, factus f obediens, factus intelligens; sicut Joannes Evangelista testatur dicens, *Scimus quia e mundus totus in maligno positus est, et scimus quia Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filioejus (Joan. v, 19).*

CAPUT XXI.

Non esse scrutandum cur Deus alios eligit, alios non eligit; sicut nec cur antea, omnibus gentibus prætermisiss, unum Israellem elegit.

B Si vero quæritur cur Salvator omnium hominum non omnibus dedit hunc sensum, ut cognoscerent verum Deum, et essent, id est, permanerent in vero Filio ejus: quamvis credamus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuisse subtractam (de quo plenius h in sequentibus disseremus), tamen ita forte hoc velatum sit, sicut illud absconditum est, cur i antea, omnibus gentibus prætermisiss, unum populum sibi, quem ad veritatis cognitionem erudiret, exciperet. De quo judicio Dei si non est conquerendum, multo minus de hoc quod cum electione omnium gentium geritur, murmurandum est. Quæ enim Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda; quæ autem manifesta fecit, non sunt j negligenda: ne et in illis illicite curiosi, k et in istis damnabiliter inveniamur ingrati. Non autem ignoramus esse quosdam tam inconsideratæ præsumptionis, et tam superbiæ arrogantia, ut quod præcipuus magister gentium, non ab hominibus neque per hominem (Galat. i, 1), sed divinitus eruditus, supra mensuram scientiæ suæ longe et alte remotum esse confessus est, audeant falsi nominis temerare doctrina; et nihil illic occultum, nihil velint esse secretum, ubi Apostolus non quid sentiendum esset aperuit, sed quid non scrutandum esset ostendit. Nullis etenim (quod supra jam diximus) studiis, nullis ingeniis indagare concessum est, quo judicio quove concilio Deus incommutabiliter bonus, incommutabiliter justus, semper præsciens, semper omnipotens, ideo omnia in incredulitate l concluderit, ut omnium miseretur (Rom. xi, 32); et tamen illis sæculis quibus unum Israellem erudiebat, innumerabiles populos impiorum illuminare distulerit; et nunc eundem Israellem, donec universitas gentium introeat, obcæcatum esse patiat, pereuntem in tot millibus nascentium atque morientium,

Verbum substantivum utrobique omittitur in ms. Joliensi et Leone.

e Ms. Joliensis, *mundus omnis... et dedit.*

b Ms. Joliensis, *in consequentibus.*

i Vox hæc, antea, abest a manuscripto Joliensi et Leone.

j Mss. Camb. et Jol. cum Leone, *negligenda. Cæteri, neganda.*

k Ms. Jol., *et in his.*

l Ms. Camberon., *dimiserit.*

a In Leonis editione omittitur omnes; quam vocem codices Prosperi non omittunt.

b Ms. Joliensis, *quisquam novit.*

c Editio Duac. et Colon., *significavit.*

d Mss. Camb. et Jol., *eam voluerit revelare.*

e Sic in editione Leonis, et supra legitur. At editi nostri hic, *significantes*. Prius melius scribi patet, quia vox *signantes*, per expresse *significantes* exponitur postea.

f Editi, *factus est obediens, factus est intelligens.*

et salvandum **875** in eis quos mundi finis inven- A
rit. Quo mysterio toto Scripturarum corpore dilata-
tato, innotuit quidem nobis quid factum sit, quid
fiat, quidve faciendum sit; sed quare ita fieri pla-
cuerit, ab humanæ intelligentiæ contemplatione
substractum est.

CAPUT XXII.

*Eos qui discretionem qua Deus alios elegit, alios non
elegit, ad merita referunt voluntatis humanæ, do-
cere neminem gratis, sed ex retributione salvari; et
ex parvulis aperte confutari.*

Isti autem qui nescire aliquid erubescunt, et per
occasionem obscuritatis tendunt laqueos deceptionis,
omnem discretionem qua Deus alios ^a eligit, aliosque
non eligit (*multi enim* ^b *sunt vocati, puuci autem electi*
(*Math. xx, 16*), ad merita humanæ referunt voluntatis, B
docentes scilicet neminem gratis, sed ex retributione
salvari: quia naturaliter omnibus sit insitum, ut, si
velint, possint veritatis esse participes, eisque af-
fluere gratiam, a quibus fuerit expetita. Quæ de-
finitio, ut interim de gratiæ veritate taceatur, de
his videtur aliquam ostentare ratiunculam, qui
libero utuntur arbitrio. De parvulis vero, quibus
sine ullo bonæ voluntatis merito in originali vul-
nere cum cæteris mortalibus causa communis est,
nihil potest expositionis ^c afferri qua doceatur cur
isti salvi fiant renati, illi pereant non renati, sub
illius providentia et omnipotentia, *In cujus manu est
anima omnis viventis, et spiritus universæ carnis ho-
minis (Job xii, 10)*; et cui dicitur, *Breves dies homi-
nis sunt, numerus dierum ejus apud te est (Job. xiv, 5)*. Non autem puto istos voluntatum patronos simp- C
licitate illorum tam impudenter u-uros, ut aut
^d fortuito ista dicant accidere, aut non renatos asse-
rant non perire. Aperte enim aut cum paganis con-
vincerentur sentire de fato, aut cum Pelagianis
transfusum in posteros Adæ negare peccatum. Fato
autem non baptizari parvulos, nec Pelagiani potue-
runt dicere; sed quia eos liberos a peccato ausi sunt
profliteri, meruere damnari. Cum autem de discre-
tione omnium hominum quæstio ventiletur, et ab
omnibus hominibus parvuli nequeant separari, si-
mulque de totius ætatis hominibus Veritas dixerit,
Filius hominis venit quærere et salvare quod perierat
(*Luc. xix, 10*); frustra profunditatem inscrutabilis
gratiæ per liberum arbitrium conantur aperire, qui
causam electionis in eorum constituunt meritis qui
eliguntur. Et cum multa de majorum voluntate ac
judicio inepta **876** et falsa protulerint, in parvu-
lorum tamen discretionem deficiunt; nec possunt de
ejus questionis ratione reddita gloriari, quæ de om-
nibus ^e hominibus tractatur, et non de omnibus ex-
peditur.

^a Duac. editio et seq. in margine scribunt pro di-
versa lectione, *elegit, alios non elegit.*

^b Ms. Joliensis, *Multi enim vocati.*

^c Ms. Joliensis, *afferre, qua doceat.*

^d Mss. Camberon et Joliensis, *fortuito.* Alii, *for-
tuitu.*

^e Abest vox *hominibus* a ms. Joliensi.

^f Sic mss. Camb. et Jol. et Leon. edit. Alii nostri

CAPUT XXIII.

*Omne bonum hominis meritum, ab initio fidei usque
ad perseverantiæ consummationem, donum esse di-
vinum, et primum hoc ostenditur de fide.*

Multiiformitas autem et magnitudo divinæ gratiæ
probat istos contra veritatem, etiam quod de majo-
rum voluntatibus loquuntur, astruere, eorumque
persuasioni divinorum eloquiorum testimonia re-
pugnare. Quæ si omnia sermoni nostro velimus an-
nectere, modus non erit ^f disserendi. Quæ tamen se
recordationi offerunt, ^g non omittentur: ut, quan-
tum satis est, ^h anifestetur, hominis bonum meritum,
ab initio fidei usque ad perseverantiæ consumma-
tionem, donum atque opus esse divinum. Ig' tur fides,
quæ bonæ voluntatis et justæ actionis est genitrix,
quo ipsa fonte nascatur, apostolus Paulus exponat,
qui pro Romanorum fide Deo gratias agit, dicens,
*Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum
Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annun-
tiatur in universo mundo (Rom. 1, 8)*. Ad Ephesios
quoque scribens, *Propterea, inquit, et ego audita fide
vestra, quæ est in Domino Jesu, et dilectione in omnes
sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam
vestri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini
nostri Jesu Christi Pater gloriæ, det vobis spiritum
sapientiæ et revelationis in agnitionem ejus, illumina-
tos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes voca-
tionis ejus, quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in sanctis*
(*Ephes. 1, 16 et seq.*). De fide etiam Colossensium simili-
ter Deo gratias agens, *Gratias agimus, inquit, Deo et
Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis
orantes, audientes fidem vestram in Christo Jesu, et
dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter
spem quæ reposita est vobis in cælis (Coloss. 1, 3, 4
seq.)*. Et ut alia bona ab eodem bonorum auctore
percipiant, quid pro eis oret enarrans, *Ideo, inquit,
et nos ex qua die audivimus, ^h non cessamus pro vobis
orantes, et postulantes ut impleamini agnitione volun-
tatis ejus, in omni sapientia et intellectu spiritali, ut
ambuletis digne, Deo ⁱ per omnia placentes, in omni
opere bono fructificantes, et crescentes in scientia Dei,
in virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus,
877 ⁱ in omni patientia et longanimitate cum gaudio
(*Coloss. 1, 9*). Item ad Thres-alonicenses qui spiritu
fidei dilectionisque servebant: *Gratias agimus, inquit,
Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri fa-
cientes in orationibus nostris sine intermissione, memo-
res operis fidei vestræ, et laboris, et charitatis, et sus-
tinentiæ spei Domini nostri Jesu Christi ante Deum et
Patrem nostrum (1 Thes. 1, 2)*. Et infra, *Ideo et nos gratias
agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis
a nobis verbum auditus Dei, accepistis non ut
^k verbum hominum, sed, sicut est vere, verbum Dei,**

codices, *disserendo.*

^g Mss. Jol. et Camb., *non omittantur.* Leonis editio,
Quæ tamen, si se recordationi offerunt, non omittentur.

Ms. Joliensis, *non cessavimus.*

^h Ms. Joliensis supplet, *per omnia, quæ sunt tex-
tus sacri, deerant vero in aliis codicibus Prosperii.*

ⁱ Ms. Joliensis, *in omni sapientia.*

^k Ms. Joliensis, *verbum hominis.*

qui operatur in vobis, qui credidistis (I Thes. II, 13). Potuitne plenius aut evidentius demonstrari, Dei esse donum credentium fidem, quam ut ideo agerentur gratiæ Deo, quoniam hi quibus verbum Dei per homines prædicabatur, non quasi de hominum sermone dubitarunt, sed tamquam Deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipsis est operatus ut crederent? In secunda quoque ad eosdem Thessalonicenses Epistola de fide in Christo proficientium ita Apostolus loquitur: *Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, et abundat caritas uniuscujusque vestrum in invicem: ita ut et nos ipsi in vobis glorieremur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra et fide in omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus, quas sustinetis in exemplum justii judicii Dei, ut digni habeamini regno Dei pro quo et patimini (II Thess. I, 3 et seq.)*. Petrus quoque apostolus ex Deo haberi fidem prædicans, ita scribit: *Scientes quod non corruptibilibus auro et argento redempti estis de vana conversatione vestra paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati et immaculati Christi Jesu, præcogniti quidem ante constitutionem mundi, manifestati autem novissimis temporibus propter vos, qui per ipsum fideles estis in Deum, qui suscitavit eum a mortuis, et gloriam ei dedit, ut fides vestra et spes esset in Domino (I Petri I, 18 et seq.)*. Item idem in secunda Epistola de fidei perceptione sic loquitur: *Simon Petrus servus et apostolus Jesu Christi, his qui cœqualem nobis adepti sunt fidem per justitiam Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi (II Petri I, 1)*.

Unde autem habeatur spiritus fidei, Joannes apostolus manifestissime docet dicens: *Omnis spiritus qui confitetur Jesum in carne venisse, ex Deo est; et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est Antichristus (I Joan. IV)*. Item * idem dicit ab eo recipi Evangelium, in quo est spiritus veritatis: *Nos, inquit, ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, et spiritum erroris (Ibid., 6)*. Item in Actibus Apostolorum **878** Petrus apostolus fidem ¹ esse per Dominum Jesum pronuntians: *Hunc, inquit, quem videtis et nostis, confirmavit nomen ejus, et fides quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum (Act. III, 16)*. De fide quoque Lydiæ, cujus inter alias mulieres quæ Evan-

Dgelium pariter audiebant, Dominus cor aperuit, ita in eadem narratur historia: *Die autem sabbatorum egressi sumus extra portam juxta flumen, ubi videbatur esse oratio; et sedentes loquebamur mulieribus quæ convenerant. Et quædam mulier nomine Lydia, purpu-*

^a Ms. Joliensis, *nosmetipsi*.

^b Hic editi nostri addunt in. Quo carent ms. Jul., Leonis editio et textus sacer Apostoli.

^c In Leone habetur, *vestræ paternæ traditionis*.

^d Ms. Joliensis addit *nostri*, conformiter textui sacro. Alii codices non addiderant.

^e Ms. Joliensis addit *idem*.

^f Ms. Joliensis omittit verbum *esse*.

^g Sic ms. Joliensis cum Leonis edit. Alii, *Thyatorum*.

A *raria civitatis & Thyatirenorum, colens Deum, accessit, cujus Dominus cor aperuit, ut intenderet his quæ dicebantur a Paulo (Act. XVI, 13 et 14)*. Non autem ex humana sapientia esse fidem, sed ex inspiratione divina ipsius Veritatis voce firmatur. Dicente enim Domino ad discipulos suos, *Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit, Tu es Christus Filius Dei vivi. Respondens autem Jesus, dixit ei, Beatus es, Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est (Matth. XVI, 15 et seq.)*. Paulus vero apostolus hanc ipsam fidem secundum mensuram dari pro arbitrio largientis ita prædicat: *Dico enim per gratiam, quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, sicut unicuique divisit Deus mensuram fidei (Rom. XII, 3)*. Item idem unitatem rectæ fidei, ^h et consensionem in honorem Dei a Deo esse commendans: *Deus autem, inquit, patientiæ ⁱ et consolationis det vobis idipsum sapere in alterutrum, secundum Jesum Christum; ^j ut unanimes uno ore honorificetis Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi (Rom. XV, 5 et 6)*. Et infra: *Deus autem spei repleat vos omni gaudio in credendo, ^k ut abundetis in spe, in virtute Spiritus sancti (Ibid. 13)*. Quo testimonio non solum fides, sed etiam gaudium, et pax, et abundantia spei, docentur nisi in virtute sancti Spiritus non haberi. Ad Ephesios vero scribens Apostolus de divitiis gratiæ pro malis bona retribuente, et de fide quæ non ex nobis, sed ex Dei dono habetur, hæc lo-

Cquitur: *Deus autem, ^l qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo, cujus gratia salvi facti sumus, et conresuscitavit et consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu. Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est; non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus (Ephes. II, 4 et seq.)*. Proprium ergo **879** hoc habet nova creatura per gratiam, ut qui figmentum Dei sunt, qui nativitate cœlesti conduuntur in Christo, non otio torpeant, nec desidia resolvantur; sed de virtute in virtutem, per viam bonorum operum ambulando proficiant. Hoc est enim fingi, hoc de veteri creatura novam fieri, hoc de imagine terreni hominis ad imaginem cœlestis hominis reformari. Quod totum sive palam per cooperatores gratiæ, sive occulte per subministrationem Spiritus, ille inchoat, ille auget et perficit, cujus agricultura, cujus ædificatio, et cujus figmentum sumus.

^h Ms. Joliensis, *et confessionem*.

ⁱ Ms. Joliensis, ut Vulgata versio, *et solatii*.

^j Ms. Joliensis, *ut uno animo, uno ore honorificetis*.

^k Ms. Joliensis, *in spe et virtute*. Leonis editio, *in spe, in virtute*, ut textus uterque Apostoli. Editi Properi, *abundetis spe, in virtute*.

^l In Leone additur, *inquit*.

^m Ms. Joliensis non habet præpositionem nos expressam.

CAPUT XXIV.

Omne bonum in homine esse ex gratia, et fidem dari non petitam, ut ipsius petitionibus cætera bona consequamur.

Abunde, quantum arbitror, his testimoniis (quamvis et alia documenta aggregari potuerint) demonstratum est, fidem qua justificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui; sed ad hoc donari, ut principium possit esse meritum, ^a et cum ipsa data fuerit non petita, ipsius jam petitionibus bona cætera ^b consequantur. Unde quædam de plurimis assumenda sunt testimonia, quæ in diversitate donorum ostendant gratiæ largitatem. Ex Deo itaque esse, ut homo viam Dei eligat et ut surgat a lapsu, psalmus Davidicus canit dicens, *A Domino gressus hominis dirigentur, et viam ejus volet. Cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam (Psal. xxxvi, 23).* Item idem, quod duce Deo veniatur ad Deum: *Emitte lucem tuam et veritatem tuam, ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernaculo tua (Psal. xlii, 3).* Item quod ^c in Domino sit hominis fortitudo, et Dei voluntas præveniat liberandum: *Fortitudinem, d inquit, meam ad te custodiam; quia Deus susceptor meus: Deus meus, ^e voluntas ejus præveniet me (Psal. lviii, 10).* In Proverbiis quoque legimus de sapientia et intellectu, *Quoniam Dominus dat sapientiam, et a facie ejus scientia et intellectus (Prov. ii, 6).* Item in eodem libro de dispensationibus sapientiæ Dei, sine qua nullæ rectæ sunt actiones, ita dicitur, *Meum consilium et mea tutela, ego prudentia, mea autem virtus. Per me reges regnant, et tyranni per me obtinent terram (Prov. viii, 14).* Item alibi, quod nemo possit recte incedere, nisi Domino dirigente: *A Domino ^f corriguntur gressus viri, mortalis autem quomodo intelligat ^g vias suas (Prov. xx, 24)?* Item alibi: *Omnis vir videtur sibi justus, dirigit autem corda Dominus (Prov. xxi, 2).* Et infra: *Præparatur voluntas a Domino (Prov. viii, sec. LXX).* Item ibidem de cogitatione atque consilio: *Multæ cogitationes in corde viri, consilium autem Domini obtinet (Prov. xix, 21).* In libro vero Ecclesiastæ ^h scribitur, quod et habere necessaria, et eis bene uti, donum sit Dei, *Non est, inquit, bonum homini nisi quod ⁱ manducavit et bibit, et ostendit animæ suæ bonum in labore suo. Et quidem ^j hæc vidi ego, quia a manu Dei est. Quoniam quis manducabit aut pascet absque illo (Eccle. v, 17)?* Item in eodem libro ^k legitur, quod corda et opera justorum in manu sint

A Dei, et tantum in studiis suis prouiciant, quantum ille ^l donaverit. *Quantumcumque laboraverit homo ut quærat, non inueniet; et quodcumque dixerit sapiens ut sciat, non poterit inuenire. Quia universum ^m dedi in cor meum, et cor meum universum hoc ridi, quia et justus et sapiens, et operationes eorum in manu Dei (Eccle. viii, 17; et cap. ix, 1).* In libro autem Sapientiæ de eodem gratiæ opere ita dicitur: *Quoniam ipse et sapientiæ dux est, et sapientium emendator. In manu enim illius et nos, et sermones nostri, et omnis sapientia, et operum scientia, et disciplina (Sap. vii, 15 et 16).* De continentia quoque, quod ex Dei beatorum munere, eadem Scriptura sic loquitur: *Ut scivi quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum (Sap. viii, 21).* Cui sententiæ Pauli apostoli doctrina concordat in prima ad Corinthios hæc scribentis: *Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum; sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius sic, ⁿ alius vero sic (I Cor. vii, 7).* Dominus vero in Evangelio secundum Matthæum hæc de continentia dono insinuasse narratur. Dicentibus namque discipulis suis, *Si ita est causa viri cum uxore, non expedit nubere; dixit illis Jesus, Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est ^o (Math. xix, 10 et 11).*

De timore Dei et sapientia ita in Ecclesiastico legitur, *Corona sapientiæ timor Domini, utraque autem dona sunt Dei (Eccli. i, 22).* Item ^p in eodem, *Timor Domini super omnia se superposuit: beatus cui donatum est habere timorem Domini (Eccli. xxv, 14).* Isaias quoque de divitiis spiritualibus, quarum auctor est Dominus, ita loquitur: *In thesauris salus nostra advenit, sapientia, et pietas, et disciplina a Domino: hi sunt thesauri justitiæ (Isai. xxv, sec. LXX).* ^q Item de altitudine divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, cujus bonitas nullius merito prævenitur, hæc dicit: *Quis mensus est manu aquam, et cælum palmo, et universam terram pugillo? Quis statuit montes in libra, et rupes ^r in statera? Quis cognovit sensum Domini, aut quis ejus fuit consiliarius, qui instruat eum? aut quem consuluit, et instruxit eum? vel quis ostendit ei judicium, aut viam prudentiæ quis ostendit ei, vel quis prior dedit ei, et retribuetur illi (Isai. xl, 12 seqq.)?* Unde et in libro Job secundum eundem sensum leguntur Domini verba dicentis, *Quis ante dedit mihi, ut retribuam illi? Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt (Job xli, 2).* Jeremias vero quod a Deo sit homini ^s vera sapientia, sic profatur: *Scio, Domine, quæ*

^a Alias, ut cum ipsa.

^b In Leone, conferantur.

^c Ms. Joliensis, in Deo sit.

^d Ms. Jol. omittit inquit.

^e Ms. Camberon., misericordia ejus.

^f Ms. Joliensis, diriguntur.

^g Mss. Camberon. et Jolien., scribitur; item editio Leonis. Alii, dicitur.

^h Ita mss. Camb. et Jol., et Leonis editio: cæteri, mandat et bibat, et ostendat.

ⁱ Ms. Joliensis, hoc ego ridi.

^j Ms. Joliensis, loquitur.

^k Mss. Camberon. et Jol., voluerit.

^l Leonis editio habet, dedit in cor meum.

^m Ms. Joliensis, alius autem sic.

ⁿ Hic libri Prosperiani addunt a Patre meo; quæ verba nec in ms. Joliensi, aut Leonis editione, nec in textu Evangelii Græco aut Latino habentur. Ideo ea erasimus.

^o Ms. Joliensis, de eodem.

^p Ms. Jol., omisso se, habet superposuit; postea, timorem Dei.

^q Ms. Joliensis, Idem de altitudine.

^r Sic ms. Jol. ac Leonis editio. Alii codices, recta

non est in homine via rjus, nec viri est ut dirigat iter eum (Jerem. x, 23). Item quod^a ad Deum conversio cordis ex Deo sit, per ipsum Dominus prot-statur, et dicit: Restituam illos in terram istam,^b et reedificabo, et non destruam, et plantabo eos, et non evellam, et dabo illis cor ut sciant me; quia ego sum Dominus, et erunt mihi in populum, et ego ero illis in Deum, quia convertentur ad me ex toto corde suo (Jer. xxiv, 6 et seq.).^c Baruch quoque prædicat quod ut Deus cognoscatur, ex Deo sit. Et scient, inquit, quia ego Dominus Deus illorum, et dabo illis cor cognoscendi me, et aures audiendi (Baruch 11, 31).

Quod autem omne verbum bonum, et omne opus sanctum subministratio sit Spiritus sancti, sine quo nihil recte^d agatur, in prima ad Corinthios Paulus apostolus docet, dicens: Ideo notum vobis facio quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus; et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri fides^e in eodem Spiritu, alii gratia sanitatum in uno Spiritu, alii prophetatio, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque iam Spiritus, dividens singulis prout vult (I Cor. xii, 3 seq.). Tantum vero unumquemque habere gratiæ, quantum^f Dominus donaverit, idem apostolus ad Ephesios ait: Unum corpus, et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium, qui^g super omnes est, et super omnia, et in omnibus nobis. Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi; propter quod dicit: Ascendens in altum, captivam^h duxit captivitatem, dedit 882 dona hominibus (Ephes. iv, 4 seq.). Item idem in secunda ad Corinthios dicit quod ne ad cogitandum quidem quod spiritale est idonei simus, nisi per gratiam Dei: Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: non quod sufficientes simus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobismetipsis; sedⁱ sufficientia nobis ex Deo est, qui et idoneos fecit nos ministros novi Testamenti, non littera, sed spiritu. Littera enim occidit, spiritus autem sapientia.

^a Ms. Joliensis, ad Dominum.

^b Leonis editio, et ædificabo, sicut in Vulgata versione.

^c Sic mss. Camberon. et Jol. ac Leon. edit. Alii, Item idem prædicans.

^d Ms. Joliensis, agitur.

^e Ms. Joliensis, in uno Spiritu. Infra Colon., singula prout vult.

^f Ms. Joliensis, donaverit Deus.

^g Ms. Jol. et super omnes, et per omnia, ut in utroque Apostoli textu.

^h Ms. Jol. ut in textu Apostoli, sufficientia nostra.

ⁱ Ms. Jol. docens... et affectum et sufficientiam.

^j Mss. Camber. et Jol., abundantem iucere.

rivificat (II Cor. iii, 4 seqq.). Et iterum in eadem Epistola,¹ dicens bonorum operum effectum et sufficientiam a Dei gratia ministrari: Potens est autem, inquit, Deus omnem gratiam i abundare facere in vobis: ut in omnibus per omnia sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum; sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in æternum. Qui autem ministrat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit, et auget incrementa frugum justitiæ vestræ, ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem (II Cor. ix, 8). Ad Ephesios vero scribens Apostolus docet quod omnia bona quibus placetur Deo, dona sint Dei; et quod ab ipso peti oporteat ut ea non^k habentibus tribuantur: Hujus rei, inquit, gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur, ut del vobis secundum divitias gloriæ suæ^l virtutem corroborari per Spiritum ejus in interiore homine, habitare Christum per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati et firmati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo et longitudo, sublimitas et profundum; ^m scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem qui potens est omnia facere superabundantius quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem qua operatur in nobis, ipsi gloria in Ecclesia et in Christo Jesu, in omnia sæcula sæculorum. Amen.

Omnis autem boni Deum esse auctorem, cujus dona necⁿ incerta sunt, nec mutabilia, sed ex æterna voluntate venientia. Jacobus apostolus ita loquitur: Nolite errare, fratres, mei dilecti. Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus (Jacob 1, 16 et 17). Cui et Zacharias propheta concinit, dicens: ^o Salvavit Dominus in die illa sicut oves populum suum, quoniam lapides sancti voluntur super terram ipsius. Quia 883 si quid bonum, ipsius est, et si quid optimum, ab ipso est (Zach. ix, 16 et 17). In Evangelio vero secundum Matthæum, quod^p scientia et intellectus dona sint Dei, quæ quibus voluerit largiatur, ita dicitur: Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei, Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipse respondens, ait illis, Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum,

^k Ita mss. Camberon. et Joliensis cum Leonis editione. Alii, ut non habentibus tribuat.

^l Editio Leonis ut in textu Apostoli, virtute corroborari.

^m Hæc, scire etiam exciderant a Prosperi libris. Restituimus ex mss. Camberon. et Jol. et editione Leonis, cum legantur in textu Apostoli.

ⁿ Ms. Jol. et edit. Leon., incerta sunt. Editi alii, incerta sint.

^o Sic editio Leonis cum Dnac. et Colon. Ms. Joliensis. et Lovan., salvabit, ut in textu Scripturæ, ubi in consequentibus voluntur, non voluntur, quod libri nostri omnes præferunt.

^p Mss. Camb. et Jol. et Leonis editio, scientia. Alii, scientiæ.

illis autem non est datum (Matth. xiii, 10 et 11). A est vobis in Christo Jesu : quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et sapientia : sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi, qui et confirmabit vos usque ad finem sine crimine, ^d in diem adventus Domini nostri Jesu Christi (1 Cor. i, 4 seqq.). Item ad Romanos de charitate Christi, qua eos quos diligit, ^e insuperabiles facit, id est, usque in finem perseverantes. (Nam quid est aliud perseverare, quam tentatione non vinci?) Quis nos, inquit, separabit a charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, ^f existimati sumus sicut oves occisionis; sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos (Rom. viii, 35 seqq.). Item ad Corinthios de victoria quam perficit Christus : Stimulus, inquit, mortis peccatum est, virtus vero peccati lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum (1 Cor. xv, 56 et 57). Item ad Thessalonicenses de perseverantia quam Deus tribuit : Ipse autem, ait, Deus pacis sanctificet vos per omnia, ^g ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventum Domini nostri Jesu Christi servetur. Fidelis est qui vocavit vos, qui etiam ^h faciet (1 Thess. v, 23 et 24). Item ad Thessalonicenses, quod omnia bona nostra, sive in operando, sive in loquendo, et in eis perseverantia, dona sint Dei, ita prædicat, dicens : Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, ⁱ et Deus Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem æternam et spem bonam in gratia, exhortetur corda vestra, et confirmet in omni opere et sermone bono. De cætero, fratres, orate pro nobis, ut ^j sermo Domini currat et clarificetur, sicut et apud vos, et ut liberemur ab importunis et malis hominibus. Non enim omnium est fides. Fidelis autem ^k Dominus est, qui et confirmabit vos, et custodiet a malo (II Thess. ii, 15, 16, et iii, 1, 2, 3). ^l Petrus quoque apostolus, unde esse virtutem perseverantiae doceat, audiamus. Deus autem, inquit, omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passus ipse perficiet, confirmabit, solidabitque; cui est virtus et potestas in sæcula sæculorum. Amen (1 Petr. v, 10 et 11). Joannes vero

884 apostolus, quod victoria sanctorum opus Dei sit habitantis in sanctis, ita loquitur : Vos ex Deo estis, filii, et vicistis mundum; quoniam major est qui ^m in vobis est, quam qui in mundo (1 Joan. iv, 4). Item idem : Omne quod natum est ex Deo, vincit

^a Sic. ms. Jol. et Leonis editio. Alii vero, Quia vobis, etc.

^b Ms. Jol. et edit. Leonis, et operari. Cæteri, et perficere.

^c Illic editi addiderant olim, vitæ, quo carent ms. Joliensis et editio Leonis, immo et textus uterque S. Pauli.

^d Ms. Joliensis ut in textu Apostoli, in die. Quæ alias erat lectio loci hujus in Leonis libris. Idenique addit nostri, circa finem post textum Apostoli.

^e Editi alias, inseparabiles. Ms. Joliensis et Leonis

editio, insuperabiles.

^f Ms. Joliensis, æstimati.

^g Ms. Jol., et integer, ut in textu Græco.

^h Alias in Leone, faciat.

ⁱ Sic ms. Joliensis, ut apud Apostolum. Alii ecclesie nostri omittunt et secundo loco.

^j Ms. Joliensis, sermo Dei.

^k Sic ms. Jol., ut in Apostolo. Cæteri, Deus est.

^l Ms. Joliensis, Petrus vero. Idenique addit, Amen post aliquot verba, ut Leonis editio.

^m Ms. Jol. et edit. Leonis, in nobis est.

mundum; et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra (I Joan. v, 4). In Evangelio autem secundum Lucam, Deum dare, ^a ut in fide perseveretur, ita promittitur: Dixit autem Jesus Petro: Simon, Simon, ecce Satanas postulavit ut vos ^b cerneret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua: et tu conversus confirma fratres tuos, ^c et roga ne intretis in tentationem (Luc. xxii, 31 et seq.). In Evangelio quoque Joannis, de ovibus Christi, quæ de manu ipsius a nullo ^d rapiantur, hæc legimus dicere Veritatem: Sed vos non creditis, quia non estis de ovibus meis. Oves meæ vocem meam audiunt, et ego novi illas, et sequuntur me, et ^e ego vitam æternam do illis, et non peribunt in æternum, nec quisquam rapiet eas de manu mea (Joan. x, 26 et seq.). Item in eodem Evangelio, de his quos Pater dat Filio, qui et omnes veniunt ad Filium, et quorum nullus perit, hæc ipsius Domini ore dicuntur: Omne quod dat mihi Pater, venit ad me, et eum ^f qui venit ad me non ejiciam foras: quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris; ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quidquam, sed resuscitem illud in novissimo die (Joan. vi, 37 et seq.).

CAPUT XXV.

Quæstionem cur potius hic quam ille accipiat gratiam, esse impenetrabilem, nec posse ex libero arbitrio solvi.

Multi sunt alia in canonicarum serie Scripturarum, quæ vitandæ prolixitatis studio præterimus, quoniam quæ assumpsimus, nec pauca sunt, nec obscura, nec levia: quibus plenissime declaratur, **886** omnia quæ ad promerendam vitam æternam pertinent, sine gratia Dei nec inchoari, nec augeri posse, nec perfici; et contra omnem ^g elationem de

^a Colon. editio, ut in virtute. Mss. Juliensis et Camb. et edit. Leonis, promittitur, loco vocis promittitur, quæ est in aliis.

^b Ms. Juliensis, ut vos cribraret. Alii omnes, cerneret. Cernere autem pro secernere et cribrare usurpari tunc solitum observarunt editores a Lovaniensibus omnes: apud Plinium quoque eodem hoc sensu usurpatur.

^c In Leone, et orate.

^d Ita ms. Juliens. et Leonis editio. Cæteri, rapiuntur.

^e Vocem ego addunt ms. Jol. et Leonis edit. in quo pro do eis, in marg. dabo eis alias lectum scribitur.

^f Ms. Jol., qui venerit. Alias sic lectum in Leone.

A libero arbitrio gloriantem, illam invicissimè reniti sententiam dicentis Apostoli: Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis (I Cor. iv, 7)? Igitur profunditas illius quæstionis, quam secundum admirationem Apostoli impenetrabilem confitemur, per liberi arbitrii ^h velle et nolle non solvitur. Quia licet insit homini bonum nolle, tamen nisi donatum non habet ⁱ bonum velle: et illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Sed quid illud sit quod hæc eadem natura in omnibus hominibus ante reconciliationem ^j rea, in omnibus misera, non in omnibus justificatur, et a pereuntibus quadam sui parte discernitur ab eo qui venit quærere et salvare quod perierat (Luc. xix, 10), humano sensu prorsus non potest indagari. Quantumlibet enim impiorum malignitas accusetur, resistens gratiæ Dei; numquid ^k probabuntur eam, quibus est collata, meruisse? aut illa virtus gratiæ, quæ sibi quos voluit subdidit, convertere eos qui inconvertibiles permansere non potuit? Tales fuerunt qui sunt attracti, quales hi qui in sua duritia sunt relictii. Sed illis tribuit gratia stupenda quod voluit, istis ^l retribuit veritas justa quod debuit, ut iudicium Dei magis inscrutabile sit in electione gratiæ, quam ^m in retributione justitiæ. Veruntamen ne illa pars fidei, qua pie credimus Deum velle, ut omnes homines veritatis agnitione salventur, per hoc quod de effectibus gratiæ evidenter ostenditur, infirmata videatur; annitendum est, auxiliante Christo, ut nobis stabilitas hujus definitionis appareat. Sed quia necessariæ inquisitionis negotium non levem operam sibi poscit impendi, securam disputationem ab exordio alterius voluminis inchoemus.

^g Mss. Camberon. et Jol. cum Leonis edit., elationem. Alii, electionem.

^h Mss. Thuan., Camb. et Jol., velle et nolle. At aliorum lectionem anteponendam probat quod sequitur: et illud contraxit natura per culpam: quod non ad aliud quam ad bonum nolle referri potest.

ⁱ Editi Prosperi, donum bonum velle. Melius omititur vox donum in ms. Juliensi et editione Leonis.

^j Mss. Camb. et Jol., et edit. Leon., habent, rea. Editi Prosperi, mala.

^k Mss. Thuan. et Camb., probabunt.

^l Sic mss. Camb. et Jol. et Leo. Editi Prosperi, tribuit.

^m Ms. Thuan., in retributione.

LIBER SECUNDUS.

887 CAPUT PRIMUM.

Tria esse in hac quæstione certa, Deum velle omnes salvos fieri, cognitionem veritatis et salutem esse ex gratia, et iudicium Dei esse impenetrabilia.

Remotis abdicatisque omnibus concertationibus quas intemperantium disputationum gignit animosim-

^a Editi Prosperi, quod; et infra, Alterum quod; et rursus, Tertium quod. Ubi mss. Camberon. et Juliensis, nec non Leon. edit. habent, quo.

D tas, tria esse perspicuum est, quibus in hac quæstione, de qua secundum volumen incipimus, debeat inhæreret. Unum, ^a quo profitendum est Deum velle omnes homines salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire; alterum, quo dubitandum non est a. l ipsam ^b cognitionem veritatis et perceptionem sa-

^b Editi, cognitionem. Mss. Camb. et Jol. cum Leone, agnitionem.

lutis, non suis quemquam meritis, sed ope atque opere divinæ gratiæ pervenire; tertium quo confidendum est altitudinem judiciorum Dei humanæ intelligentiæ penetrabilem esse non posse; et cur * non omnes homines salvet, qui omnes homines vult salvos fieri, non oportere ^b disquiri: quoniam si quod cognosci non potest, non queratur, inter primam et secundam definitionem non remanebit causa certaminis, sed segura ac tranquilla fide utrumque prædicabitur, utrumque credetur. Deus quippe, apud quem non est iniquitas (*Rom. ix, 14*), et cujus universæ viæ misericordia et veritas (*Psal. xxiv, 10*), omnium hominum bonus conditor, justus est ordinator; neminem indebite damnans, neminem debite liberans, nostra plectens cum punit noxios, sua tribuens cum facit justos: ut obstruatur os loquentium iniqua (*Ps. lxxii, 12*), et justificetur Deus in sermonibus suis et vincat cum judicatur (*Psal. l, 6*). Nec damnati justa querimonia, nec justificati verax est arrogantia, si vel ille dicat non meruisse se pœnam, vel iste asserat meruisse se gratiam.

888 CAPUT II.

Scriptura docet Deum velle omnes homines salvos fieri.

Sicut autem ea quæ ad manifestationem gratiæ ex divinis proferuntur eloquiis nulla possunt * disse- rendi arte violari, ut perspicuæ consonantesque ^d in tanta numerositate sententiæ ad aliquod prævæ interpretationis trahantur incertum; ita etiam quod de salvatione omnium hominum in eodem Scripturarum corpore reperitur, nulla contraria argumentatione temerandum est; ut quanto hoc ipsum difficiliore intellectu capitur, tanto fide laudabiliore credatur. Magna enim fortitudo est consensionis, cui ad sequendam veritatem auctoritas sufficit, etiam latente ratione. Proinde vigilanter consideremus prædicatoribus Evangelii quid a Domino jubeatur. Secundum Matthæum quippe sic ait: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. Euntes ergo, ^e docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (*Matth. xxviii, 18 et seq.*). Secundum Marcum vero eisdem apostolis ita dicitur: *Ite in orbem universum, prædicate Evangelium universæ creaturæ; et qui crediderit et baptizatus fuerit, ipse salvus fiet; qui vero non crediderit, damnabitur* (*Marc. xvi, 15*). Numquid in hac præceptione ullarum nationum ullorumve hominum facta discretio est? Neminem merito exceptit, neminem genere separavit, neminem conditione distinxit. Ad omnes prorsus homines missum est Evangelium crucis Christi. Et ne prædicantium ministeria

A humano tantum viderentur opere peragenda, *Ecce ego, inquit, vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (*Matth. xxviii, 20*). Id est, cum sicut oves introieritis in medium luporum (*Matth. x, 16*), nolite de vestra infirmitate trepidare, sed de mea potestate ⁸⁸⁹ confidite, qui vos usque ad consummationem sæculi in omni hoc opere non derelinquam: ^f non hoc ut nihil patiamini, sed, quod multo majus est, præstiturus ut nulla sævientium crudelitate superemini. In mea enim potestate prædicabitis, et per me fiet ut inter contradicentes, inter furens Abraham filii de lapidibus susciantur (*Matth. iii, 9*). Ego insinuabo quod docui, ego faciam quod promisi. *Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos, et ante reges et præsides stabitis propter me, in testimonium illis et gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratrem in mortem, et pater filium, et insurgent filii in parentes, et morte eos afficient, et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (*Matth. x, 17-22*). Apparuit ergo, ut Apostolus ait, *gratia et salvatoris nostri Dei omnibus hominibus* (*Tit. ii, 11*); et tamen ministri gratiæ odio erant omnibus hominibus. Et cum alii essent qui oderant, alii qui odiis persequentium præmebantur, neutra tamen pars nuncupatione omnium hominum privabatur: habente quidem salutis suæ damnium rebellium portione, sed obtinente plenitudinis censum fidelium dignitate. Dicit enim Joannes apostolus, *Sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi* (*I Joan. ii, 1*).

CAPUT III.

Inscrutabile esse cur Deus judicavit quorundam vocationem differendam.

Magni autem et inenarrabilis sacramenti mysterium est, quod prædicatoribus, quibus dictum est, *Ite in orbem universum, et prædicate Evangelium universæ creaturæ* (*Marc. xvi, 15*); iisdem prius dictum fuerat, *In viam gentium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne introieritis, sed potius ite ad oves quæ perierunt domus Israel* (*Matth. x, 5*). Quamvis enim ad omnium hominum vocationem Evangelium dirigetur, omnesque Dominus salvos fieri et in agnitionem veritatis vellet venire (*I Tim. ii, 4*); non tamen sibi dispensationum suarum abstulerat potestatem, ut aliter quam occulto justoque judicio statuerat, consilii sui ordo decurreret. Unde locum non habent contumacium murmura querelarum, quia quod Deus

* Sic mss. Camb. et Jol. cum Leone. Editi, non omnes salvet, qui omnes vult salvos fieri.

^b Ms. Joliensis, inquiri.

^c In editis hic erat vox ista, ratione. Molius abest a mss. Camb. et Jol. et edit. Leonis.

^d Ms. Joliensis, et in tanta.

* Ms. Joliensis, docete gentes, baptizantes eas.

^f Editi, non ad hoc. Ms. Joliensis et Leo, non hoc, scilicet præstiturus, quod postea sequitur. Ms. Camb. dein, separemini.

^g Ita mss. Camberon. et Joliens. et Leo. Editi, salutaris Dei.

fieri voluit, constat non aliter fieri debuisse quam A voluit. Posteriore vero tempore, cum jam Dominus Jesus in Dei Patris gloria consideret, et prædicatores verbi suscepto negotio deservirent, volentes apostoli evangelizare 890 verbum in Asia, *vetiti sunt ab Spiritu sancto*, et disponentes ire in Bithyniam, prohibiti sunt ab Spiritu Jesu (*Act. xvi, 6 et 7*): non utique negata illis populis gratia, sed quantum apparuit, retardata. Nam a postmodum etiam apud ipsos fides Christiana convaluit.

Quæ autem fuerit differendæ vocationis causa, non claret; et tamen rei gestæ docemur exemplo quod inter generalia, vel promissa, vel opera, vel præcepta, quædam Deus a communibus excepta causis, occultiore novit ordinare ratione. Credo, ut interpositis quibusdam obumbrationibus, ea quæ secretius B micant, mirabilius innotescant: ne negligentior fiat acies de facilitate cernendi, et quodammodo dormitet assuetis, si non excitetur insolitis. Has autem incognoscibiles illuminationum dilaciones, inter quas utique multi in infidelitate deficiunt, non solum in populis remotioribus impiorum, sed etiam in civitatibus fidelium per plurimas domos ac familias novimus fieri, dum Christianæ fidei, etiam qui Christiani futuri sunt adversantur. Multi enim quod oderunt amabunt, quod non recipiunt prædicabunt. Et quis inter hæc b querulis aut curiosis notum faciet, cur adhuc Sol justitiæ (*Malac. iv, 2*) quibusdam gentibus non oriatur, et a tenebrosis cordibus, etiam nunc radios suos veritas revelanda contineat (*Sap. v, 6*)? Cur corrigendi tam diu sinantur errare, C et quod senibus in fine præstandum est, per tam longam non tribuatur ætatem? Cur filiis jam in Christum credentibus, nec dum credant parentes? Et rursus, a religiosis parentibus soboles prava discordet? Cum tamen Deo, qui initiorum fidei, incrementique largitor est, secundum ipsius præceptum quotidie pro omnibus supplicetur: ut e et si exaudit, nota sit gratia miserationis; et si non exaudit, intelligatur judicium veritatis.

CAPUT IV.

In præteritis sæculis semper admonuit divina bonitas homines sui cultus per elementa: sicut populum Israel peculiariter per legem et prophetas.

Sed ne in præteritis quidem sæculis hæc eadem gratia (quæ post Domini nostri Jesu Christi resurrectionem ubique diffusa est, et de qua scriptum est, *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ [Psal. lxxvi, 19]*) defuit mundo. Quamvis enim speciali cura atque indulgentia Dei populum Israeliticum constet electum, omnesque aliæ nationes suas vias ingredi (*Act. xiv, 15*), hoc est, secundum propriam permis-

sæ sint vivere voluntatem, non ita se tamen æterna Creatoris bonitas d ab illis hominibus avertit, ut eos ad cognoscendum se atque metuendum, nullis significationibus admoneret. Cælum 891 quippe ac terra et mare, omnisque creatura quæ videri atque intelligi potest, ad hanc præcipue disposita est humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot specierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum et dilectionem sui imbueretur auctoris, implente omniâ Spiritu Dei in quo vivimus, et movemur, et sumus (*Act. xvii, 28*). Quoniam etsi longe est a peccatoribus salus (*Ps. cxviii, 155*), præsentia tamen salutis ipsius ac virtute nihil vacuum est. Igitur, sicut dicit Propheta, *Misericordia Domini plena est terra (Psal. xxxii, 5)*: quæ nullis umquam sæculis, nullis generationibus defuit, eamque providentiam, qua universitatem rerum administrat et continet, regendis alendisque naturis semper impendit, dispositum habens ex incommutabilis æternitate consilii, e quibus quidque temporibus distribueret, et multiformis gratiæ suæ inscrutabiles investigabilesque mensuras, per quæ dona ac sacramenta variaret. Sicut enim ista gratiæ largitas, quæ in omnes f gentes novissime e effluxit, non evacuat eam quæ super unum Israel sub lege h roravit, nec præsentis divitiæ fidem præteritiæ abrogant parcitati, ita nec de illa cura Dei quæ patriarcharum filiis proprie præsidebat, conjiciendum est gubernacula divinæ misericordiæ cæteris hominibus fuisse subtracta. Qui quidem in comparationem electorum videntur abjecti, sed rumquam sunt a manifestis occultisque beneficiis abdicati. Legimus enim i in Actibus apostolorum, Paulum et Barnabam apostolos Lycaoniis dicere: *Viri, quid hæc facitis? et nos mortales sumus similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, i beneficiens, de cælo dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et lætitiis corda vestra (Act. xiv, 14 et seq.)*.

Quod est autem hoc testimonium, quod semper Domino deservivit, et numquam de ejus bonitate D conticuit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, et inenarrabilium beneficiorum ejus dives et ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, ut in paginis elementorum, ac voluminibus temporum, communis et publica divinæ institutionis doctrina legeretur? Cælum ergo cunctaque cælestia, mare e

a Editi, *postea*. Mss. Jol. et Camb., *postmodum*. Sic in Leone.

b M. Camberon., *querulus aut curiosus*.

c Editi, *etsi exaudiat*. Melius ms. Joliensis et edit. Leonis.

d Leonis editio, *ab ullis hominibus*.

e Ms. Joliensis, *quibus quæque temporibus*. Ms. Camberon., *quid quibus temporibus*.

f Vox hæc, *gentes*, ab edit. Duac. et Colon. exciderat. In Lovanien i et ms. Joliensi ac Leone legitur.

g Ms. Camberon., *illuxit*.

h Mss. Camberon. et Thuan., *erogavit*.

i Alii libri, *in Actis*. Mss. Camber. et Jol. et Leo, *in Actibus*.

j Ms. Joliensis, *beneficiens eis*.

terra, omniaque quæ in eis sunt, consono speciei A suæ ordinationisque concentu protestabantur gloriam Dei, et prædicatione perpetua majestatem sui loquebantur auctoris; et tamen maximus numerus hominum, 892^a qui vias voluntatis suæ ambulare permissus est, non intellexit, nec secutus hanc legem est, et odor vitæ, qui spirabat ad vitam, factus est ei odor mortis ad mortem (II Cor. II, 16); ut etiam in illis visibilibus testimoniis disceretur quod littera occideret, spiritus autem vivificaret (II Cor. III, 6). Quod ergo in Israel per constitutionem legis et prophetica eloquia gerebatur, hoc in universis nationibus totius creaturæ testimonia et bonitatis Dei miracula semper egerunt.

CAPUT V.

Qui inter gentes Deo placuerant, spiritu fidei et gratiæ B sunt discreti.

Sed cum in illo populo, cui utraque eruditio præfuit, nemo nisi gratia justificatus sit per spiritum fidei, quis ambigat eos qui de quibuscumque nationibus quibuslibet temporibus Deo placere potuerunt, spiritu gratiæ Dei fuisse^b discretos? Quæ etsi parciore ante aique occultior fuit, nullis tamen sæculis se negavit, virtute una, quantitate diversa, consilio incommutabili, opere multiformi.

CAPUT VI.

Non omnibus, etiam nunc, eadem mensura gratiæ confertur.

Nam et in his diebus quibus totum mundum ineffabilem donorum flumina rigant, non idem modus omnibus, nec eadem mensura confertur. Quamvis C enim per ministros verbi et gratiæ Dei eadem cunctis veritas prædicetur, eadem cohortatio adhibeatur, Dei tamen agricultura est, Dei ædificatio, cujus virtus invisibiliter agit, ut incremento proficiat quod ædificatur aut colitur. Sicut attestatur Paulus apostolus, dicens: *Quid igitur est Apollo? ° quid vero Paulus? d ministri ejus cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui plantat autem et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adjutores, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis* (I Cor. III, 4 et seq.). Agriculturæ ergo hujus atque ædificationis in D tantum quisque adjutor, et operarius ac minister est, in quantum unicuique Dominus dederit. Et hi qui ministrorum labore excoluntur, ad eum proficiunt modum, ad quem illos incrementi auctor evexerit. In agro enim Domini non uniformis, nec una plantatio est. Et quamvis in unum decorem totius templi

^a Ms. Camberon., quia vias. Ms. Jol., quia viis.

^b Mss. Camb. et Joliensis, directos. Alii, discretos.

^c Ms. Jol. quid autem Paulus?

^d In edit. Leonis, minister.

^e Ms. Joliensis, igitur.

^f Hæc pars loci apostolici additur ex mss. Camberon. et Joliensi, et editione Leonis. Exciderat ab editis Prosperi.

893 structura conveniat, non idem tamen locus est, nec idem usus omnium lapidum: sicut et in uno corpore non omnia membra eundem actum habent (Rom. XII, 4), ° dicente Apostolo, *Nunc autem posuit Deus membra, et unumquodque eorum sicut voluit* (I Cor. XII, 18).

CAPUT VII.

Cum omne bonum ex gratia Dei sit, in:paritas meritum nec in liberum arbitrium est referenda, nec in querelam est vocanda.

Hæc vero membra unde apta, unde utilia, unde sint pulchra, idem doctor exponit dicens: *Ideo notum vobis facio quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus; et divisiones ministrarionum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem: alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, ¹ alii gratia sanitarum in eodem Spiritu, alii ² operationes virtutum, alii prophetatio, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (I Cor. XII, 3 seqq.). Hæc magistro gentium tanta luce, tanta evidentia prædicante, ^h quæ ratio, quæ causa dubitandi est, an omnium nobis virtutum germen ex Deo sit? vel quis, ⁱ nisi insipientissimus, de differentia divinorum munerum conqueratur, aut imparibus ascribendum meritis arbitretur, quod non æqualiter de superna liberalitate confertur? Si enim hæc distributio secundum præcedentium operum merita ^j proveniret, non ipsorum donorum catalogum tali conclusione Apostolus terminaret, ut diceret, *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (Ibid. 11). Ubi utique si meritum causas voluisset intelligi, diceret, *Dividens singulis prout merentur*; sicut plantatoribus ^k aut rigatoribus præmium devotionis spondit, dicens, *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem* (I Cor. III, 8).

894 CAPUT VIII.

Unicuique sine merito datur, unde tendat ad meritum, et a gratia jam donata expectatur, ut id quod accepit augeat per illum qui dat incrementum.

Datur ergo unicuique sine merito unde tendat ad meritum, et datur ante ullum laborem unde quisque mercedem accipiat secundum suum laborem. Quod

¹ Alias, operatio, ut Vulgata. Ms. Jol. et Leo, operationes, ut Græca.

² Sic mss. Camberon. et Joliensi et Leonis editio. Alias editi, qua ratione, qua causa dubitandum est?

ⁱ Ms. Joliensis, quis insipientissimus.

^j Ms. Joliensis, non ipsum donorum catalogum.

^k Mss. Camberon. et Joliensis, et rigatoribus.

ita esse, etiam ^a ex doctrina evangelicæ veritatis agnoscitur : ubi per comparationem dicitur quod homo peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis substantiam suam, et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, ^b unicuique secundum propriam virtutem (*Math.* xxv, 14 et 15), id est, secundum propriam et naturalem possibilitatem, non autem secundum proprium meritum : quia aliud est ^c posse operari, aliud operari; et aliud est posse habere charitatem, aliud habere charitatem, et aliud est capacem esse continentiæ, justitiæ, sapientiæ, aliud vero esse continentem, justum, atque sapientem. Non itaque omnis reparabilis reparatur, nec omnis sanabilis ^d sanus est, quia reparabilem et sanabilem esse, de natura est; reparatum autem et sanum esse, ^e de gratia est. Denique isti quibus secundum modulum capacitatis suæ, quem in eis distributor substantiæ prævidebat, dispar creditus est numerus talentorum, non meriti remunerationem, sed operis accipere materiam. In qua duorum servorum vigilantissima industria non solum gloriosis laudibus honestatur, sed etiam in æterna Domini sui gaudia intrare præcipitur (*Ibid.*, 21 et 23). Tertii vero pigrum otium et desidiosa nequitia sic punitur, ut et vituperationis dedecoretur opprobrio, et portione quam acceperat exuatur (*Ibid.*, 26 et seq.). Dignus enim erat perdere inutilem fidem, qui non exercuerat charitatem. Unde et ^f in subsequenti sermone, quo apertissime declaratur futuri forma iudicii, sedente Filio hominis in sede majestatis suæ, ^g ante quem facta congregatione omnium gentium, alii ^h dicuntur ad dexteram, alii ad sinistram constituendi; laudatis dextris de operibus charitatis, nihil aliud sinistris objicitur, quam misericordiæ benevolentiaque neglectus (*Math.* xxv, 31 et seq.). Acceperant ergo etiam isti fidem, sed non sectati fuerant dilectionem; nec de non servato, sed de non aucto munere damnabuntur. Quamvis enim omnia bona dona sint Dei, ⁱ a Deo tamen quædam etiam **895** non petita tribuuntur, ut per ipsa quæ accepta sunt, ea quæ nondum sunt donata quærantur. Semen quippe quod jacitur in terram non ob hoc seritur ut ipsum solum maneat, sed ut fructum afferendo, multiplex atque numerosum sit (*Joan.* xii, 24). ^j Cui

^a Sic cum mss. Camb. et Jol. editio Leonis. Alias editi, *evangelicæ veritatis testimonio.*

^b In ms. Joliensi absunt hæc, *unicuique secundum propriam virtutem; et infra, et naturalem.*

^c Ms. Jol., *per se operari.... per se habere charitatem.*

^d Ita mss. Camb. et Jol. cum edit. Leonis. Alii, *sanatus est; et postea iidem et sanum esse; ubi alii, et sanatum esse.*

^e Colon. editio, *de gratia Dei.*

^f Ms. Jol., *in subsequenti parabola sermo quo, etc.*

^g Ms. Joliensis, *ante quem.* Alii, *ante quam.* Prioris lectionem præponi suadet evangelista dicens, *et congregabuntur ante eum omnes gentes.*

^h Sic ms. Joliensis et Leonis edit. Alii editi, *ducuntur, vel, ut recentiores, ducantur.*

ⁱ Mss. Joliensis et Camb., *ideo tamen.*

quidem profectus ab illo est, qui dat incrementum (*I Cor.* iii, 7); sed terra vivens, ^k et rationalis, et de gratiæ jam imbre secunda, habet quod ab ipsa expectetur, ad id quod accepit augendum.

CAPUT IX.

Variatæ per diversa tempora gratiæ causa a nobis non est investiganda.

His recte, ut arbitror, quantum Dominus tribuit, pertractatis, ad id unde digressa est disputatio revertamur. Ad considerationem scilicet differentiarum, quibus divinæ gratiæ opera ac dona variata sunt. Altitudo quippe divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, cujus inscrutabilia sunt judicia et investigabiles viæ (*Rom.* xi, 33), ^l sic semper misericordiam suam et justitiam temperavit, ut secretissima æterni consilii voluntate, noluerit in omnibus ^m temporibus super omnes generationes, aut super omnes homines æquales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos juverit, quos ad cognoscendum se, cœli et terræ ⁿ testimoniis conveniebat; aliter illis, quibus non solum elementorum famulatu, sed etiam doctrina legis, prophetarum oraculis, ^o miraculorum signis, et angelorum cooperationibus consulebat; et multo magis aliter misericordiam suam universis hominibus declaraverit, quando Filius Dei factus est filius hominis, ut inveniretur ab eis qui eum non quærebant, et appareret his qui illum non interrogabant (*Isa.* lxxv, 4); et non in uno tantum populo ^p honor Israheliticæ stirpis excelleret, sed ^q in omni gente quæ est sub cœlo, multiplicatum Abrahæ semen oriretur, ^r inque hæredum successionem non filii carnis, sed filii promissionis intrarent (*Act.* xiv, 15); et quanta in præteritis sæculis super cæteras nationes, tanta nunc esset in gente Judæa parcitas gratiæ; cum tamen introducta plenitudine gentium (*Rom.* xi, 25), etiam ipsorum ariditati earumdem rigationum inundatio spondeatur. Quæ itaque causæ sint harum sub eadem gratia dissimilitudinum, quæve rationes, sanctis Scripturis non loquentibus, quis loquetur? Et cum in eis scientia Pauli apostoli a disputatione transeat ad stuporem (*Rom.* xi, 33), cujus erit tanta præsumptio, qui **896** hæc disserendo ^s existimet aperienda, potius quam silentio miranda.

^l Ita ms. Joliensis cum Leone. Alii, *Qui quidem.*

^k Voces hæc, et *rationalis*, addunt mss. Camberon. et Jol. atque edit. Leonis. In his tamen mss. omititur, *et de gratia jam imbre secunda; quibus non carent alii libri.*

^l Sic mss. Camb. et Jol. cum edit. Leonis. Editi alias, *sic per... et iudicium.*

^m Mss. Camb. et Jol. addunt, *temporibus; quæ vox exciderat ab editis Prosperianis.*

ⁿ Ms. Joliensis, *testimonio.*

^o Ms. Joliensis, *mirabilem signis.*

^p Vocem hæc *honor* habuimus ex ms. Joliensi et edit. Leonis. Quæ supplenda probatur ex serie orationis.

^q Apud Leonem, *in omni genere.*

^r Ita ms. Jol. cum Leone. Alii, *in quam.*

^s Mss. Camb. et Jolicusis, *æstimet.*

CAPUT X.

Omnibus sæculis misericordia Dei et corpora aluit, et mentes jurit.

Patienter igitur et æquanimiter ignoretur tam remotum ab humana ^a cognitione secretum. Nec tamen ^b quia nequeunt clausa penetrari, ideo etiam reseratorum est prætereuntem introitus. Manifestaverunt enim divinorum eloquiorum multæ auctoritates, et continua omnium sæculorum experimenta docuerunt, justam Dei misericordiam, misericordemque justitiam nec alendis umquam corporibus hominum, nec docendis juvenisque eorum mentibus defuisse. Semper etenim *pluit super bonos et malos, semper solem suum oriri fecit super justos et injustos* (*Matth. v, 45*), semper vitales auras præbuit, semper diei et noctis vicissitudines ministravit, ubertatem agris, multiplicationem seminibus, fecunditatem generandis hominibus semper ^c impendit. Et si quando aliquid horum minuit, benignis correptionibus aversionem desideramque male utentium castigavit; ut miserationes ejus quærent in adversis, cujus justitiam non timerant in secundis. Denique si ad ipsa mundi exordia recurramus, inveniemus, omnium sanctorum qui diluvium præcesserunt, Dei Spiritum fuisse rectorem, propter quod et filii Dei nominati sunt: quoniam, sicut ait Apostolus, *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei* (*Rom. viii, 14*). Et cum iidem, neglecta observantia patrum, illicitis se reproborum connubiis miscuissent, atque ob nefariam societatem digni exterminio judicarentur, Dominus ait, *Non permanebit Spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt* (*Genes. vi, 3*). Unde apparet quod iste populus, cujus generationes discreto ordine cum annorum numero digeruntur, spiritalis antea fuit; ea utique voluntate cui Spiritus sanctus præsidebat: sic impendens moderaminis sui regimen, ut declinandi ad vitia non adimeret potestatem: qua potestate hic populus si non uteretur, non relinqueret Deum, nec relinqueretur a Deo, essetque ille de quo dictum est, *Felix qui potuit transgredi, et non est transgressus* (*Eccli. xxxi, 40*). Quamdiu ergo apud Deum mansit, ea voluntate mansit quam Deus inspiravit et rexit. *Præparatur enim, sicut scriptum est, voluntas a Domino* (*Prov. viii, sec. LXX*).

897 CAPUT XI.

Hominiibus fere paulatim et particulatim accrescit, quod superna largitas eis dare decrevit.

Sed hujus præparationis non unus semper provectus, nec una mensura est. Quoniam multis modis et innumerabilibus differentiis, gratiæ opera et dona variantur, inque ipsis singulis generibus numerum dissimiles sunt gradus et impares quantitates. Sicut enim in germinibus herbarum atque lignorum, quæ terra producit, non una species, nec unum in omnibus genus est; sed singula quæque in sui seminis forma, et in suæ stirpis qualitate giguuntur, plenum

A autem decorem non statim ut eduntur accipiunt, sed certis et ordinatis provehuntur augmentis, donec ad perfectam sui habitus quantitatem per succedentia sibi incrementa perveniant; ita et semina charismatum plantæque virtutum, non in omni agro cordis humani totum hoc pariter, quod sunt futura, nascuntur, nec facile reperitur in exordio maturitas, et in inchoatione perfectio. Exserit quidem frequenter potens et misericors Deus mirabiles istos suæ operationis effectus, et quibusdam mentibus non expectata profectuum mora, totum simul quidquid collaturus est, invehit. In Abrahæ lumbis Levi sanctificatur (*Heb. vii, 10*), et simul cum eo domus Aaron et sacerdotalis ordo benedicitur (*Gen. xiv, 19*). In Isaac de repromissione conceptus, et contra spem B (*Rom. iv, 18*) sterilium senum nato, omnium gentium vocatio, et tota Christi forma præconditur. Jacob, nullo merito suffragante, dilectus priusquam nascatur, eligitur (*Malach. i, 2*; *Rom. ix, 13*). Jeremiæ dicitur, *Priusquam te formarem in utero, novi te: et priusquam exires de vulva, sanctificavi te* (*Jerem. i, 5*). Joannes intra Elizabeth matris viscera Spiritu sancto repletus exsultat (*Luc. i, 44*), et ut nullus inter natos mulierum major sit (*Matth. xi, 11*), prius sentit initia gratiæ quam naturæ.

Sed cum et alia similium documentorum exempla non desint, quæ brevitatis studio præterimus, multo tamen crebrior, multoque numerosior pars illa hominum est, cui particulatim quidquid superna largitas donat, accrescit; ut conferendorum manerum causæ, de his quæ sunt collata, pariantur. Quædam accepta fide, dissidentia non carent, quam utique inesse sibi noverat, qui dicebat, *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam* (*Marc. ix, 23*). Quam nec illi abesse penitus a suis animis sentiebant, qui dixerunt, *Auge nobis fidem* (*Luc. xvii, 5*). Quidam quod credunt non intelligunt, et multi eorum diu in suæ simplicitatis modulo detinentur. Multi vero cito intellectus lumen accipiunt. 898 Ipsa autem intelligentia non in omnibus eundem habet vigorem, aut similem facultatem. Et plurimi, cum et fide et intellectu videantur ornati, laborant tamen indigentia charitatis, et his quæ fide et intellectu vident nequeunt inhærere: quoniam perseverari in eo non potest, quod non toto corde diligitur. Donum quoque ipsius charitatis non semper ejusmodi est, ut quidquid ad plenitudinem ipsius pertinet, simul a percipiente sumatur. Est enim amor qui potest alio amore superari, et sæpe dilectio Dei ex mundi dilectione marcescit; nisi ad eum fervorem, Spiritu sancto inflammante, profecerit, qui nullo exstingui frigore nullo possit tepore languere. Cum itaque in hoc inenarrabili dono Dei, omnium summa donorum, et quædam cunctarum sit vitæ virtutum, ad hoc cætera conferuntur, ut habeat animæ fidelis intentio per quæ ad perfectam charitatem possit eniti. Quæ quo-

^a Sic mss. Camb. et Jol. ac Leonis edit. Editi nostri, *cogitatione*.

^b M. Joliensis, *quia nequeant*.

^c Mss. Camb. et Jol., *impertitit*.

niam non solum ex Deo, sed etiam Deus est (I Joan. iv, 8), stabiles et perseverantes atque insuperabiles facit, quos flumine suæ voluptatis impleverit. Qui autem istarum aquarum dulcedinem nesciunt, et adhuc de mundi hujus torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus labris de vitæ fonte gustaverunt, inebriari tamen aureo Babylonis calice delectantur (Apoc. xiv, 8, et xvi, 19); suo prorsus decipiuntur arbitrio, sua voluntate labuntur: et si in hac desidia perseverant, ipsi se hisquæ accepere dispoliant. Facile enim quælibet bona sine charitate possunt perire, quæ non possunt sine charitate prodesse (I Cor. xiii, 4).

CAPUT XII.

Divinæ constitutionis non est nostra a Deo aversio, sed propriæ voluntatis; ideoque meriti hominis esse si steterit, quia cadere potuit.

Hæc autem summam breviterque perstricta, ad id valeant, ut certissime noverimus nullum fidelium a Deo non discedentem relinqui, neque cujusquam ruinam ex divina esse constitutione dispositam: sed multis, qui jam iudicio rationis utuntur, ideo liberum esse discedere, ut non discessisse sit præmium; et ut quod non potest nisi cooperante Spiritu Dei fieri, ejus meritis deputetur, cujus id potuit voluntate non fieri. Quæ voluntas in malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. Quamvis enim secundum naturam sit ejus, ut bona sit; vitium tamen, quod per malam voluntatem incidit in naturam, non naturæ superatur virtute, sed gratiæ.

899 CAPUT XIII.

Bonitatem Dei non solum sanctis, sed et impiis instituentis affuisse ante diluivum.

Regebatur ergo primus ille populus Dei Spiritu Dei, et a maledicti ac prædamnati populi societate ac moribus per eruditionem sancti Spiritus abstinere, custodiens discretionem sui a permissioe carnalium: quorum mala tamdiu sustinuit patientia Dei, quamdiu boni, per id quod eos non imitabantur, placere potuerunt: ubi vero etiam boni malorum imitatione corrupti sunt, et per voluntarium defectum in eandem nequitiam conspiravit universitas: quos, excepta Noe domo, una impietas profanavit, sententia una delevit. Bonitas autem Dei ne illi quidem parti defuit, quæ in charitate non stetit, et ab initio sui, veneno diabolici livoris intumuit. Principem enim gentis impiæ, sancti fratris meritis invidentem, cædemque ejus parricidali corde medi-

^a Mss. Jol. et Camb., suæ voluntatis, et sic olim in Leone. At alii, suæ voluptatis.

^b Sic mss. Jol. et edit. Lovan., Duac. et Colon. et Leonis editio, inebriati tamen.

^c Ita mss. Thuan., Camb. et Jol. et Leonis editio. Editi Prosperi, eorum meritis... quorum.

^d I a mss. Camberon. et Jol. et Leonis editio. Editi vero Prosperi, secundum naturam sit homini ut bonæ sit voluntatis; vitium tamen, quod per malam voluntatem irruit in naturam. Ms. Cam. tamen habet, incidit in ruinam.

^e Editi nostri, per voluntatis. Mss. Camb. et Jol. ac Leonis editio posterior, per voluntarium.

tantem, dignatur Dominus paterno mitigare consilio, dicens ad Cain, *Ut quid tristis factus es? Ut quid concidit vultus tuus? Nonne si recte offeras, recte autem non divides, peccasti? quiesce. Ad te enim erit conversio ejus, et tu dominaberis ejus* (Gen. iv, 6). Depone, inquit, ortam de invidiæ æmulatione tristitiam, et flammam odii crudelis exstingue: nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placendo te læsit. Desperi munera tua meo iudicio, non illius voto. Opu enim bonum negligenter egisti. Recta fuisset oblatio tua, si fuisset recta discretio. Sciens cui offerres, scire debueras quid voveres. Non digne inter me et te divisisti, quoniam tibi electiora servasti. Tuus ergo hic error est, tuumque peccatum. Quiesce, et noli in insontem fratrem moveri: ad te potius tua culpa revocetur. Noli peccato regnum in te dare, sed tu potius in ipsum sume dominatum. Pœnitendo enim nec in majus facinus progredieris, et ab eo in quo te doles displicuisse, mundaberis.

Cum ergo talia ad Cain loqueretur Deus, numquid ambiguum est voluisse eum, et (quantum ad illum medendi modum sufficiebat) egisse, ut Cain ab illo impietatis furore respiceret? Sed malitia pertinax inde facta est inexcusabilior, unde debuit esse correctior. Et utique præciebat Deus ad quem finem insanientis esset progressura conceptio. Neque ex eo quod falli scientia divina non poterat, necessitate peccandi urgebatur facinus voluntatis. A cujus utique intentione **900** atque effectu potuit incolumitas Abel illæsa defendi; nisi placuisset Deo cum magna laude patientiæ suæ, ut temporalis furor impii fieret perpetuus honor justii. Posteris vero istius parricidæ, quamvis in progenitoris sui moribus viverent, numquam se divinam bonitatem negasse, quis non facile advertat, si consideret quantum eis prodesse potuerit tam longa patientia Dei, tam dives bonorum temporalium copia, et multiplicata fecunditatis tam numerosa propagatio? Quæ beneficia licet obduratis nihil remediæ et emendationis attulerint; probant tamen aversionem eorum non divinæ fuisse constitutionis, sed propriæ voluntatis.

CAPUT XIV.

In diluvio, et postea usque ad Christum, revelata sunt opera divinæ gratiæ, et Christianæ gratiæ miracula præsignata; etsi abundantius gratiæ, quæ nunc mundum rigat, pari largitate non fluxit.

In conservatione autem Noe filiorumque ejus et nuruum (Gen. vii), in quibus omnium gentium semi-

^f Ms. Joliensis, conspirabat.

^g Vox illum non legitur in mss. Thuanico et Joliensi, nec in ullis Operum S. Ambrosii editionibus quibus libri de Vocatione Gentium inserti sunt. In Lovan. Prosperi editione duobus uncis () inclusa, quasi dubiæ auctoritatis, notatur. In aliis Prosperi libris et nova editione Leonis legitur. Quid vero discriminis in sensu hujus sententiæ gignat hæc lectionis varietas non facile est definire.

^h Sic mss. Camb. et Jol. et Leon. edit. Editi alias, fraticidæ.

ⁱ Ms. Joliensis, numquam Deum divinam bonitatem negasse.

narium disponebatur, quanta divinæ gratiæ opera revelata sint, sancta Scriptura manifestat, dum in illa mirandæ capacitatis arca, universi generis animalium, quantum ^a reparationi sat erat, receptrice, congregatura ad se omne hominum genus Ecclesia figuratur: dum per lignum et aquam redemptio crucis Christi, et ablutio regenerationis aperitur: dum in his qui ex illa mundi vastatione salvati sunt, omnium gentium plenitudo benedicitur; dum donum fecunditatis iteratur, et solo ^b esu suffocatorum et sanguinis interdicto, libertas edendi quod placuerit augetur, salutisque securitas in testimonio versicoloris arcus, hoc est, in signo multiformis gratiæ consecratur (*Gen. ix*). Quæ utique mysteria atque sacramenta non unius tantum familiæ paucissimos tunc homines, sed in ipsis omnes eorum posteros imbuiebant; ut quod eruditioni impendebatur parentum, proficeret scientiæ filiorum. Jam vero procurrente humanæ propagationis augmento, cum ipsa mortalium numerositas de suis multiplicationibus superbiret, et secundum elationis suæ altitudinem, cælo cuperet molem immodicæ ^c extructionis inserere (*Gen. xi*); quam mirabilis erga cohibendam hanc insolentiam fuit divinæ censura justitiæ? quæ unam illorum populorum loquelam notis sibi invicem significationibus consonantem, septuaginta et duarum **901** linguarum varietate confudit: ut et inter dissonas voces operantium pereunte concordia, insanæ molitionis machina solveretur, et habitando orbi terrarum daret incolas malæ congregationis opportuna dispersio. In isto autem opere providentiæ Dei præordinabantur miracula gratiæ Christianæ, quæ omnem hanc dispersionem in illius ædificationis erat ^d coaptatura, compagem, in qua *omne genu flectitur Deo, et omnis lingua confitetur quoniam Jesus in gloria Dei Patris est* (*Philip. ii, 10, 11*).

Hanc latitudinem gratiæ, in plenitudine dispositorum temporum revelandæ, facta ad Abrahami promissio Dei, signis jam luculentioribus indicabat, quando duplex ejus successio, filii scilicet carnis et filii promissionis (*Rom. ix, 8*), multitudini arenarum comparabatur et siderum, et vir senex per annosam uxoris sterilitatem, ab spe jam prolis alienus, credebatur laudabili fide per germen unius filii patrem futurum esse se mundi, prospiciens illum in semine suo, immo conspiciens, qui dixit: *Abraham diem* **D** *meum vidit, et gavisus est* (*Joan. viii, 56*). Qua fide Abraham cum justificaretur, nondum mandatum circumcisionis acceperat; sed cum esset in præputio naturali, reputata est fides ejus ad justitiam (*Rom. iv, 10*). Et eadem fides signaculum circumcisionis

^a Ita ms. Joliensis, et editio Leonis. Alias, *reparationis aderat*.

^b Mss. Thuan. et Camb. carent voce hac *esu*. Ms. vero Joliensis, et solo *suffocato et sanguine interdicto*.

^c *Melius extructionis* ex ms. Jol. et Leone, quam antea in editis, *instructionis*.

^d Sic mss. Camb. et Jol. ac Leon. edit. Editi olim, *vocatura*.

^a acceperat in eo corporis membro, per quod semen procreationis perventurum erat ad eam carnem, in qua sine carnali semine Dei Filius, Deus Verbum caro fieret, ac de Abraham filia Maria Virgine nasceretur; assumptis omnibus in hujus nativitatæ consortium, qui in Christo ^f per Spiritum sanctum regenerati quod Abraham credidit, credidissent. Hæc autem fides antequam veniret hoc semen de quo Abraham dictum est, *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ* (*Gen. xii, 3*), intra unius stirpis populum continebatur vigente apud veros Israelitas spe redemptionis nostræ. Quoniam etsi fuerunt ex alienigenis, quos temporibus legis veritas illustrare dignata sit, tamen tunc pauci fuerunt, ut vix ^g cognoscatur an fuerint. Neque ob hoc ^h excusabiles sint nationes, quæ alienatæ a conversatione Israel, spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo (*Ephes. ii, 12*), sub ignorantæ tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ quæ nunc universum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit.

CAPUT XV.

Meliora non nasci nunc ingenia, quam ante Christi adventum; quin immo tempore adventus Christi inventa est iniquitas robustior, ut gratia Dei manifestaretur.

Adhibita enim semper est universis hominibus quædam supernæ mensura doctrinæ quæ, etsi prioris occultiorisque **902** gratiæ fuit, ⁱ sufficit tamen, sicut Dominus judicavit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium: ut non dubie, sed evidenter appareat, quod nisi ubi abundavit peccatum, superabundaret et gratia; nunc quoque universum genus humanum similis obcæcavit impietas. ^j An forte, ut plerique garrunt, meliora quam veterum ingenia nostris sæculis orta sunt, et aptiores divinis donis ^k animas tempora extrema pepere-runt? Quod etiam si ita esset, ad bonitatem id referendum esset auctoris, qui vocandis ad vitam æternam populis, ea quæ non reniterentur, corda finxisset. Sed nihil prorsus novatum est in generatione carnali, nec generosior avis minorum orta successio est: cum potius in hominibus illius temporis quo mundi Redemptor advenit, quanto erat propago tardior, tanto sit iniquitas inventa robustior. Probat hoc Judaici furoris impietas; et quam apta Evangelio Christi fuerit illa generatio, non solum populi, sed etiam scribarum et principum ac sacerdotum corda docuerunt. Quibus parum fuit in Agnum Dei tollentem ^l peccatum mundi (*Joan. i, 29*), contra

^e Mss. Camb. et Joliensis, *accepit*.

^f Ms. Jol. caret his verbis, *per Spiritum sanctum*.

^g Editi alias, *cognoscantur*. Ms. Jol. et Leo., *cognoscatur*.

^h Ms. Joliensis, *excusabiles sunt*.

ⁱ Ms. Joliensis, *sufficit*.

^j Ms. Camberon., *Ante*.

^k Ms. Joliensis, *animas*.

^l Mss. Camb. et Jol., *peccata mundi*.

testificationem legis, contra oracula prophetarum, A
 contra divinarum experimenta virtutum, seditionibus, contumeliis, sputis, alapis, colaphis, lapidibus, flagris, et ad postremum crucis atrocitate sævisse; nisi etiam testes resurrectionis ejus eadem persequerentur insania. Quam Apostoli quando a pontificibus flagellati sunt, ostenderunt in psalmo Davidico prophetatam, dicentes: *Domine, tu es qui fecisti cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, qui Spiritu sancto per os patris nostri David pueri tui dixisti (Ps. II, 4): Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum Filium tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus et populis B* Israel, *facere quæ manus tua et consilium decreverunt fieri (Act. IV, 24 seqq.)*. Igitur ad manifestandam gratiam Dei quæ ex æterno ejus incommutabileque consilio in salutem omnium gentium disponebatur, non priora, quasi incapacia, declinata sunt tempora; sed ista electa, quæ tales populos ediderunt, quorum ferox et voluntaria iniquitas non consulendi affectu, sed intentione sæviendi persisteret facere quæ manus Dei et consilium decreverunt fieri: ut mirabilior esset gratia et potentia Dei, quæ de tam duris animis, tam tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus fecit sibi populum fidelem, subditum, sanctum, qui non per sapientiam hujus mundi pervenit 903 ad lumen sapientiæ Dei: sed per illius donum, de quo testatur Joannes apostolus, dicens: *Scimus quia Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus (I Joan. V, 20)*. Cui testimonio apostolus Paulus consonat dicens: *Gratias agentes Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris et de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ (Coloss. I, 12)*. Et iterum idem: *Eramus enim, inquit, aliquando insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri, non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ (Titi III, 3 seqq.)*.

Potuitne plenius, luculentius, verius explicari, quæ merita hominum Christus invenerit, et quos sibi mores subjecerit, quæ ad se corda converterit, quando venit mederi non sanis, sed male habentibus,

^a Sic ms. Joliensis cum edit. Leonis. Editi antea, *Dominici agri segetis*.

^b Sic restitutus locus ex Leonis libro, juxta textum utrumque Apostoli. Ms. Jol., *ad Dominum per Dominum nostrum Jesum Christum*. Editi antea omiserant *Deum per*.

^c Mss. Joliensis et Thuan., *fidei*.

^d Antchac editi, *Sed et gloriamur. Sed* omissum

bus, et vocare non justos, sed peccatores (Matth. IX, 12)? Quoniam gentium *populus, qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam, et sedentibus in tenebris et umbra mortis, lux orta est illis (Isa. IX, 2)*. Fremebant gentes, irascebantur populi, sæviebant reges, et potestates contradicebant, superstitiones et totius mundi reluctabantur errores. Sed de resistentibus, furentibus, persequentibus, populum suum Christus augebat, et per vincula ac supplicia mortisque sanctorum roborabatur fides, vincebat veritas, perque universum mundum ^a Dominicæ segetis multiplicabatur ubertas. Tanta enim desuper præbebatur constantia fidei, fiducia spei, fortitudo tolerantia, ut ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium Spiritus sanctus accenderat, nullo modo ab opprimentibus posset exstingui: cum et qui cruciabantur, vehementius inardescerent, et qui sæviebant, eandem quam persequerentur flammam sæpe conciperent, qua beatus apostolus Paulus ignitus, fidenter ferventerque dicebat: *Justificati igitur ex fide, pacem habemus ^b ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et accessum habemus ^c fide in gratiam istam in qua stamus, ^d et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus; scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia 904 autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. V, 1 et seqq.)*. Et iterum: *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est (Psal. XLIII, 22), Quia propter te mortificamur tota die: ^e existimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, ^f neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (Rom. VIII, 35)*. Hæc charitas diffusa per Spiritum sanctum, fecit ut mundus fidelium mundum vinceret impiorum. Hæc Neronis crudelitatem, Domitiani furorem, multorumque post eos Principum ^g rabiem glorioso innumerabilium martyrum sine confudit, donante Christo imitatoribus suis, de D persecutionibus regum æternarum stemmata coronarunt.

CAPUT XVI.

Quod Christus pro omnibus impiis mortuus sit.

Nulla igitur ratio dubitandi est, Jesum Christum Dominum nostrum pro impiis et peccatoribus mor-

in ms. Joliensi et Leone, nec in Apostoli textu hic legitur, sed paulo infra.

^a Ms. Joliensis, *æstimati sumus*.

^f Ms. Joliensis, *neque instantia neque futura, neque angeli, neque principatus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia*.

^g Mss. Camb. et Jol. et Leonis edit. addunt, *rabiem*.

tuu:n, a quorum numero ^a si aliquis liber inventus A est, non est pro omnibus mortuus Christus : sed prorsus pro omnibus mortuus est ^b Christus : nemo ergo omnium hominum ante reconciliationem quæ per Christi sanguinem facta est, non ^c aut peccator aut impius fuit : dicente Apostolo : ^d *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, juxta tempus, pro impiis mortuus est? Vix enim pro justo quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori : commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis justificati sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius (Rom. v, 6 et seqq.).* Idem autem Apostolus in secunda ad Corinthios ait, *Charitas enim Christi urget nos, judicantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt : et pro omnibus mortuus est, ut et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit (II Cor. v, 14 et seqq.).* De se ipso vero quid pronuntiet, audiamus : *Fidelis, inquit, sermo, et omni acceptione dignus, quia Christus 905 venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum ; sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam (I Tim. i, 15 et seqq.).*

Sive ergo circumcisio, sive præputium, peccato universaliter concluderetur, unusque omnes reatus obstrinxerat, et inter magis minusque impios nemo erat qui posset absque Christi redemptione salvari. Quæ redemptio universo sese intulit mundo, et omnibus hominibus indifferenter innotuit. ^e Quandoquidem in die quinquagesimo ab illo Pascha, in quo se hostiam Deo verus Agnus obtulerat cum apostoli et qui cum eis unanimes erant, repleti Spiritu sancto linguis omnium gentium loquerentur, conveniebat ^f excita miraculo diversi generis hominum multitudo, ut Evangelium Christi in eis qui aderant, totus mundus audiret. Confluxerant autem, sicut scriptum est, *Parthi, et Medi, Elamitæ, et qui inhabitant Mesopotamiam, Judæam et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphyliam, Egyptum et partes Libyæ*

^a Mss. Camb. et Jol. ac editio Leonis addunt, si aliquis, quorum defectu pendet sententia in aliis libris. Lovanienses suspicati erant legendum cum sensu novo, *Nonne pro omnibus, etc.*, ut loci intellectus compleretur.

^b Deest h c, *Christus*, in mss. Camb. et Joliensi et editione Leonis : quæ vox in aliis habetur.

^c Male in editis alias, *non autem*. Correximus ex mss. Camb. et Joliensi, ac Leone.

^d Ita Leonis editio : juxta Apostoli textum, cum in aliis codicibus, scribatur, *Si enim*.

^e Ms. Joliensis, *Quando in die*.

^f Ms. Joliensis, *excitata*.

^g Alias editi, *impietatis*. Melius mss. Camb. et Jol. ac Leonis editio, *imperii*.

^h Ms. Joliensis, *gratia Christi jam non contenta sit*.

ⁱ Olim editi, *populorum*. Mss. Camb. et Jol. et Leo, *populos*.

quæ est circa Cyrenen, et advenæ Romani, Judæi quoque et Proselyti, Cretes et Arabes, audientes omnes linguis suis prædicari magnalia Dei (Act. ii, 9 et seqq.) : quorum testificatio etiam in eas gentes quæ remotiores sunt, longe lateque procurreret. Ad cuius rei effectum credimus providentia Dei Romani regni latitudinem præparatam : ut nationes vocandæ ad unitatem corporis Christi, prius jure unius consociarentur ^g imperii : quamvis ^h gratia Christiana non contenta sit eosdem limites habere quos Roma ; multosque jam ⁱ populos sceptro crucis Christi illa subdiderit, quos armis suis ista non domuit. Quæ tamen per apostolici sacerdotii principatum amplior facta est arce religionis quam solio potestatis.

CAPUT XVII.

B *Nationes quibus nondum gratia Salvatoris illuxit, disposito tempore vocandas esse ad Evangelium.*

Quod si forte, quemadmodum quasdam gentes ^j non olim in consortium filiorum Dei novimus adoptatas, ita etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliquæ nationes quibus nondum gratia Salvatoris 906 illuxit, non ambigimus, etiam circa illas occulto judicio Dei tempus vocationis esse dispositum, quo Evangelium, ^k quod non audierunt, audient atque suscipiant. Quibus tamen illa mensura generalis auxilii, quæ de super omnibus semper hominibus est præbita, non negatur : quamvis tam acerbo natura humana vulnere sauciata sit, ut ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plene valeat erudire ; nisi obumbrationem cordis vera lux discussisset, quam inscrutabili judicio Deus justus et bonus, non ita in præteritis sæculis, quemadmodum in novissimis diebus effudit. Unde et beatus apostolus Paulus scribens Colossensibus, ait, *Mysterium quod absconditum fuit a sæculis et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus, quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus ^l in gentibus, quod est Christus in vobis (Coloss. i, 26 et 27).*

CAPUT XVIII.

Prioribus sæculis absconditam fuisse gentibus gratiam Christi, non tamen prophetis.

Numquid hoc mysterium etiam prophetis incognitum fuit, et illi per quos Spiritus sanctus loquebatur, ea quorum ab ipsis ^m fiebat denuntiatio, nesciebant? Non ita plane intelligendum puto, sed ipsis gentibus

^j Ita legitur in mss. Camberon. et Jol. ac Leonis editione. In Prosperianis editis; *quod ante non norunt, in consortium*. Lovan., Duac. et Colon. in margine ex conjectura indicarunt, *quod non volunt*. Idemque ibidem monent quod tempore SS. Leonis et Prosperi (Leonem addit editor Operum Leonis, Prosperum dumtaxat aliis indicantibus) *ad Christum venire Scoti opera Cælestini; ut in fine libri contra Collatorem legitur*.

^k Ita legitur in ms. Joliensi et editione Operum Leonis. In aliis libris Prosperi, *quod nondum viderunt, audiant, atque suscipiant*.

^l Lovan. editio habet, *in gentibus*. Alii omittunt præpositionem *in*, quæ legitur in textu Apostoli. Et infra ms. Joliensis, ut in eodem textu, *in vobis*, loco horum *in nobis*, quomodo alii codices exhibent.

^m Editi alias, *fiabant denuntiationes*. Mss. Camb. et Jol. et Leonis editio, ut in textu nostro.

absconditum fuisse mysterium, quod Dominus quando voluit, et quibus voluit, revelavit. Nam de vocatione gentium, quæ non erant populus Dei, et quibus prius non misertus est, nunc autem miseretur, in Deuteronomio ita dicitur: *Et vidit Dominus, et zelavit, et iratus est propter iram filiorum suorum et filiarum, et dixit, Avertam faciem meam ab eis, et ostendam quid erit in novissimo, quia generatio ^a perversa est, filii in quibus non est fides in illis. Ipsi in zelum compulerunt me ^b in hoc quod non est Deus, irritaverunt me in idolis suis; et ego in zelum incitabo eos in eis qui non erant gens, super gente insipientem irritabo eos (Deut. xxxii, 19 et seq.).* Et David hæc de adoraturis Deum omnibus gentibus præcinit, *Omnes gentes quascumque fecisti, venient et adorabunt coram te, Domine, et glorificabunt nomen tuum (Psal. lxxxv, 9).* Et iterum idem, *Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ^c servient ei (Psal. lxxi, 11).* Et iterum, *Benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes ^d magnificabunt eum (Ibid. 17).* Isaias quoque similia annuntiat dicens: *Quoniam erit in novissimis diebus manifestus ^e mons Domini, et domus Dei in cacumine montium, ^f et exaltabitur super colles, et venient ad eum omnes gentes (Isaiæ 11, 2).* Et iterum idem, *Et faciet, inquit, Dominus Sabaoth omnibus gentibus in monte isto: bibent in jocunditate vinum, ungentur unguento in monte isto; tradet hæc omnia gentibus; hoc enim consilium super omnes gentes (Isai. xxv, 6, sec. lxx).* Et iterum idem, *Et revelabit Dominus brachium suum sanctum in conspectu omnium gentium, et videbunt omnes gentes terræ salutem quæ a Domino est (Isai. lxi, 10).* Et iterum, *Ecce advenæ ad te per me accedent, et ad te confugient (Isai. liv, 15, sec. lxx).* Et infra, *Gentes quæ te non cognoverunt, invocabunt te; et populi qui te nesciunt, ad te confugient (Isaiæ lv, 5, sec. lxx).* Osee quoque paria prophetat dicens: *Et erit in loco in quo dictum est eis, Non populus meus vos; ibi vocabuntur filii Dei vivi, et congregabuntur filii Juda et filii Israel ^g in idipsum (Ose. 1, 10 et 11).* Et iterum, *Miserebor non dilectæ, et dicam non populo meo, Populus meus es tu; et ipse dicet, Deus meus es tu (Ose. 11, 23 et 24).*

Sub apostolis vero cum ii qui in Christum ex circumcisione crediderant, eos qui gentiles erant, dicebanturque præputium, justificationum gratiæ arbitrantur participes esse non posse, docet beatus apostolus Petrus quam indiscretus apud Deum uterque sit populus, si in unitatem fidei ambo convenerint. Cum autem, inquit, *cæpisssem loqui, decidit ^h Spiritus*

sanctus super eos, sicut et in nos in initio. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat, Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut et nobis qui credidimus in Dominum Jesum Christum; ego quis eram qui possem prohibere Deum? His auditis, tacuerunt et glorificaverunt Deum dicentes, Ergo et gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit (Act. xi, 15 et seq.). Jacobus quoque apostolus de hac vocatione gentium dicit (Act. xv, 13 et seq.): *Viri fratres, audite me, Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo. Et huic concordant verba prophetarum, sicut scriptum est (Amos ix, 11): Post hæc revertar, et reedificabo tabernaculum David quod cecidit, et diruta ejus edificabo et erigam illud: ut requirant cæteri hominum Dominum, et omnes gentes super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc, notum a sæculo est Domino opus suum.* Simeon quoque ille, ⁱ cui responsum erat a Spiritu sancto non eum visurum mortem priusquam videret Christum Domini, de salute omnium gentium quæ in Christo ⁹⁰⁸ revelabatur, hæc dixit: *Nunc ^j dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ^k ante faciem omnium populorum, Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel (Luc. 11, 29 et seq.).* His et aliis testimoniis Scripturarum non dubie demonstratur istam ditissimam, potentissimam, benignissimam gratiam, qua in novissimo mundi tempore omnes gentes in regnum Christi vocantur, prioribus sæculis in occulto Dei absconditam fuisse consilio.

CAPUT XIX.

Deus pro omni tempore vult omnes homines salvos fieri: aut generalibus donis, aut etiam peculiaribus.

Et cur hac manifestatione, qua nunc universis nationibus innotescit, antea revelata non fuerit, nullam posse ^l scientiam comprehendere, nullam intelligentiam penetrare, ^m cum tamen illud quod de bonitate Dei piissime creditur, quia *omnes homines velit salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire (I Tim. 11, 4)*, non oporteat nisi perpetuum æternumque sentiri, secundum eas mensuras quibus Deus dona generalia specialibus novit cumulare muneribus: ut et qui exsortes gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur; et qui ejus lumine enituerint, non in suo merito, sed in Domino gloriantur.

^b Editio Leonis, in Spiritu sancto; ut Græca Actuum.

ⁱ Ms. Joliensis, qui responsum acceperat; postea, de salute vero . . . hæc dicit.

^j Sic Leonis editio juxta textum Evangelii. Editi Prosperi, dimitte.

^k Ms. Joliensis, secundum faciem; deinde, in revelationem . . . populi tui Israel.

^l Mss. Camb. et Jul. et Leo, addunt recte, scientiam.

^m Supple ex capite præcedenti, testimoniis Scripturarum, non dubie demonstratur.

^a Sic ms. Joliensis et Leonis editio. Editi alii, perversa est filius.

^b Ms. Joliensis, in eo quod; et infra, qui non erant gentes.

^c Ms. Joliensis, magnificabunt eum, idemque omittit sequentem Psalmographi auctoritatem.

^d Ms. Joliensis, mons Domini in cacumine, cæteris omissis. Vulgata, mons domus Domini.

^e Ms. Joliensis non habet particulam et; nec postea, idem; sed, Et iterum, Faciet.

^f Ms. Joliensis, Revelavit, omisso et.

^g Ms. Joliensis. et olim Leonis codices, ad ipsum.

CAPUT XX.

Objectio ex parvulis contra illud, Qui vult omnes homines salvos fieri.

In hoc sane angusto quidem, sed tamen recto intelligentiæ tramite, non parum difficultatis opponit consideratio parvulorum, qui nullo iudicio rationis utuntur, quo auctoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere; nec videntur de neglectu opitulantis gratiæ iuste argui, in illa ignorantia naturaliter constituti, quam dubium non est nullam recipere scientiam, nullam sentire doctrinam. Unde cum *omnes homines velit Deus salvos fieri* (I Tim. II, 4), quid est quod alienatur a salute perpetua tanta infantium multitudo, totque in his ætatibus hominum millia extra vitam relinquuntur æternam: quasi ad hoc tantum conditi sint ab eo qui neminem odiens creavit, ut quia in hunc mundum cum peccati carne venerunt, insolubilis culpæ vincula sine reatu propriæ actionis ^a inciderent? Quid hoc profundius, quid mirabilius **909** esse potest? Neque enim credi fas est, eos qui regenerationis non adepti sunt ^b sacramentum, ad ullum beatorum pertinere consortium. Et magis stupendum, magisque fit mirum, quod ubi actio non offendit, ubi arbitrium non resistit, ubi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis est, ^c non unum est in tanta parilitate iudicium, et quales reprobantur abdicatio, tales adoptantur electio.

CAPUT XXI.

Iuste agi cum parvulis pereuntibus, tam in hoc sæculo, quam futuro, propter originale peccatum.

Verumtamen de hac altitudine discretionis Dei non conturbabitur ^d cor humilitatis nostræ, si firma et stabili fide omne iudicium Dei iustum esse credamus, nec appetamus habere cognitum, quod voluit esse secretum; ut ubi investigari non potest quare ita iudicet, sufficiat scire quis iudicet. Quamquam non ita incognoscibilis ista sit quæstio, ^e ut nihil inde eruditionis possimus acquirere, si ad contemplandum id quod videri potest, tranquillius sobrii cordis adhibeatur intuitus. Cum enim consideramus, inter paganos, inter Judæos, inter hæreticos, interque ipsos catholicos Christianos, quam multiplex pereat numerus parvulorum, quos, ^f quantum ad proprias pertinet voluntates, neque ^g boni aliquid,

^a Editio Leonis, *inciderint*. Alii codices, *inciderent*.

^b Ms. Camb. et edit. Leonis, *sacramenta*. Alii, *sacramentum*.

^c Sic emendatur ex ms. Joliensi et editione Operum Leonis. Alias editi Prosperi, *non unum esse de tanta parilitate iudicem*.

^d Ita legimus in mss. Camberon. et Jol. et edit. Leonis. In aliis Prosperi libris, *cor nostrum*.

^e Ita cum inss. Camberon. et Jol. Leonis codex. Alias apud Prosperum, *ut nihil sit quod de ea eruditionis possimus acquirere*.

^f Mss. Camberon. et Joliensis non habent ista, *quantum ad proprias pertinet voluntates*. Alii codices habent illa.

^g Editi, *bonum aliquid, neque malum*. In secundo casu ponunt, *boni. . . mali*. Ms. Camberon. et Leonis

A neque mali constat egisse; discimus super eos illam manere sententiam, quam humanum genus ^h in Adæ primi parentis prævaricatione excepit; cuius sententiæ rigor dum etiam circa tales non resolvitur, quam magnum illud peccatum fuerit, demonstratur. ⁱ Nemo autem putaretur non innocens nasci, nisi etiam talibus esset noxium non renasci.

De immaturitate vero mortis non est ratio conquirendi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas obnoxium sibi omnem vitæ nostræ fecerit diem. Esset enim, ^j quando secundum aliquem modum, immortalis dici homo posset, si esset tempus intra quod mori omnino non posset. Sed numquam corruptio ita incorruptionis est particeps, ut non semper obnoxium sit defectioni, quod debetur occasui. Vitæ hujus principium mortis exordium est; nec prius incipit **910** augeri ætas nostra, quam minui. Cui si quid ^k adjicitur spatii temporalis, non ad hoc accedit ut maneat, sed in hoc transit ut pereat. Quod ergo ^l ab initio sui mortale est, qualibet occidat die, non contra legem mortalitatis occumbit, nec umquam ei vicinius est posse vivere, quam posse deficere. Quamvis autem ex una causa omnium hominum ^m sit orta mortalitas, non in unam tamen, sed in multiplicem imbecillitatem corruptibilis natura distrahitur. Et sive morbis, sive debilitatibus, sive vulneribus, non solum anni aut menses, vel dies ætatis humanæ, sed et omnes horæ, omniaque momenta subjecta sunt. Nec est aliquod mortis genus, aut ullus obeundi modus, qui non intra universitatem mortalium in aliquam incidat portionem. Manet enim *grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, in diem sepulturæ in matrem omnium* (Eccli. XI, 4).

CAPUT XXII.

Divina justitia cuilibet mensuram et modum miseriæ ordinat.

Sed hujus asperrimi jugi pondera, non ita in Adæ filios irruerunt, ut divina justitia ⁿ nihil eis suæ dimensionis adhiberet, quæ defectionum legibus ita defectura ^o subjecit, ut ab eis moderationum suarum non averteret potestatem: ^p nec ideo omnia omnes inciderent mala, quia per communem conditionem omnes omnibus subjacerent: sed ut generali necessitate variata, causas sibi Dominus indulgentiæ

editio.

^h Ita habet editio Leonis. Mss. vero Camberon. et Joliensis, *in Adæ prævaricatione suscepti*. Editi Prosperiani, *prævaricatione primi parentis excepit*.

ⁱ Editio Leonis, *Nemo etiam*.

^j Emendamus hic quando, ex mss. Camb. et Jol. et Leone; ubi *quoniam* in editis cæteris Prosperi legitur.

^k Editio Leonis, *adjicitur*. Alii codices, *adjicitur*.

^l Sic mss. Camberon. et Jol. cum edit. Leon. Alii, *ab initio sui die*.

^m Ms. Joliensis, *sit ista mortalitas*.

ⁿ Apud Leonem, *nihil ei*, id est jugo. Alii, *nihil eis*: refer ad pondera.

^o Ms. Joliensis, *subegit*.

^p Mss. Camberon. et Joliensis cum Leone addunt *res*.

correctionisque servaret, essetque in uno omnium A debito quod et misericors remitteret, et justus exigeret. Cum igitur justa et omnipotens providentia Dei incessabiliter universa dijudicet, et nemo in hunc mundum veniat, neque ab hoc mundo exeat, nisi eo ortu ^a atque discessu quem rerum arbiter secundum altissimam scientiam suam sapientiamque decernit, sicut scriptum est in libro Job. *Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit, in cujus manu anima omnis viventis et spiritus universæ carnis hominis (Job xii, 9)? et iterum, Breves dies hominis sunt, et numerus dierum ejus apud te est (Job xiv, 5); quis audeat causas operum et consiliorum ejus inquirere? Inscrutabile enim est, valdeque secretum cur tantis differentiis 911 conditio humana variata sit. Illum ab infantia usque ^b in senectutem longæva B carpit infirmitas, nec inter perseverantes dolores statutæ deficit tempus ætatis: illum integris valentem viribus annosissimus vigor vegetat. Huic in pueritia finis est, illi in adolescentia. Huic ultra juventutem non licet progredi, illi impossibile est usque ad loquendū rudimenta grandescere. Quas vitæ metas multiformiter inæquales, minus acerbas experiretur caduca mortalitas, si præsentis tantum sæculi detrimenta pateretur; et non in æternas misérias caderent, qui hinc sine lavacro regenerationis existent.*

CAPUT XXIII.

Parvulis pereuntibus generalis gratia tribuitur, dum ea parentibus datur.

Sed cum ^c inscrutabilior sit causa donorum quæ C gratia tribuit, quam miseriarum quas natura promeruit, ipsa nos intelligentiæ difficultas ad nostrum remittit auctorem. Et cum quærimus quomodo omnes homines salvos fieri velit (1 Tim. ii, 4), qui non omnibus illud tempus ^d impertit, in quo per voluntariam fidem percipiendæ gratiæ sint capaces; non irreligiose arbitrari credi, neque inconvenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem, quæ semper universis est impensa nationibus: qua utique si bene eorum uterentur parentes, etiam ipsi per eosdem juvarentur. Omnium namque exordia parvulorum, totaque illa principia necdum rationalis infantæ, sub arbitrio jacent voluntatis alienæ, nec ullo modo eis nisi per alios consuli potest: et consequens est illos ad eorum pertinere consortium, quorum vel recto vel pravo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confessione credunt, ita ex aliena infidelitate aut dissimulatione non credunt. Et cum ipsi nec præsentis vitæ desiderium ^e habuerunt, nec futuræ; quam ipsorum factum est nasci, tam ipsorum efficitur non renasci,

^a Ms. Joliensis, *decessu*: postea ms. Camb. *quæ*.

^b Ms. Joliensis, *ad senectutem longævam*.

^c Sic mss. Camberon. et Jol., et edit. Leon. Alii, *inscrutabilis sit causa tam donorum quam miseriarum*.

^d Ms. Camberon., *impertitur*.

^e Ms. Joliensis, *habuerint*.

^f Ms. Joliensis, *potentioris justitia*.

^g Ms. Joliensis, *nec in illis... sed in his qui*.

Sicut autem circa majores, præter illam generalem gratiam parcius atque occultius omnium hominum corda pulsantem, excellentiore opere, largiore munere, ^f potentiore virtute vocatio specialis exeritur; ita etiam circa innumeros parvulos eadem manifestatur electio. Quæ quidem ^g nec illis qui renati non sunt in parentibus defuit, sed iis qui renati sunt, præ parentibus affuit: ita ut multis sæpe quos ^h suorum impietas deseruit, alienorum cura servierit, et ad regenerationem 912 venerint per extraneos, quæ eis non erat providenda per proximos.

CAPUT XXIV.

Non esse justam querelam ex discretionem parvulorum, sed magnam divinæ justitiæ et gratiæ Christi commendationem.

In quo opere gratiæ, quis nisi arrogantissimus ⁱ atque vanissimus de divina justitia conqueratur, quod non omnibus parvulis similis providentia consulat, omniaque pericula, quæ moriturorum regenerationem prohibere possunt, aut potestate submoveat, aut miseratione præveniat? Quod utique erga omnes ^j fieret, si ita fieri omnino deberet. Non autem latet, quantum ^k cordibus fidelium desideria gigneretur, si in baptizandis parvulis nihil de ejuquam negligentia, nihil de ipsorum esset morte metuendum: quandoquidem ut tales baptismo fraudarentur, nullo modo posset accidere. Hac vero tam inamissibili felicitate infantium, vehementissime opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam Dei secundum merita hominum dari, audet contra fidem catholicam prædicare. Videretur quippe inculpabili innocentæ hoc tota æquitate deberi, ut neminem eorum adoptio præteriret, quos nullus reatus obstringeret: nec impie a quodam de parvulorum baptismo dictum fuisset. *Habet gratia quod adoptet, non habet unda quod diluat.* Sed hoc detestabiliter prædicatum omnes discipuli veritatis intelligunt: et inde manifestum est eos qui salvii sunt, non merito, sed gratia liberari, quia sine baptismo mortuos perisse non dubium est. Qui utique nisi gravissimi peccati essent participes, non perirent. Nunc autem occulta quidem Dei discretionem, sed justa, sic ostenditur et quid conferat gratia, et quid prævaricatrix mereatur natura: ut nec contra donum elevetur superbia, nec contra periculum cesset industria.

CAPUT XXV.

Deum ob generalem gratiam omni tempore velle omnes salvos fieri: at peculiari gratia quosdam tantum.

Sive igitur novissima contemplerur sæcula, seu prima, seu media, rationabiliter et pie creditur omnes homines salvos fieri Deum velle, semperque voluisse, et hoc non aliunde monstratur quam de

^h Ms. Joliensis, *suorum pietas*.

ⁱ Ms. Joliensis, *atque inanissimus... conqueratur... simili providentia*.

^j Editi, *ita fieret*. Ms. Jol. et Leonis editio non habent *ita*, hoc loco.

^k Alias editi, *cordibus*, absque *in*; et post aliquot verba, *de ipsorum esset mortalitate*. Lectionem nostram hæc similes ex ms. Joliensi et editione Leonis

iis beneficiis ^a quæ providentia Dei **913** universis A generationibus communiter atque indifferenter impendit. Fuerunt enim ac sunt ^b huiusmodi dona ita generalia, ut ^c ipsorum testimonio ad quærendum verum Deum possent homines adjuvari: quibus donis auctorem suum per omnia sæcula protestantibus, specialis gratiæ largitas superfusa est. Quæ licet copiosius nunc quam ante præstetur; causas tamen distributionum suarum Dominus apud scientiam suam tenuit, et intra secretum potentissimæ voluntatis occuluit: quæ si omnibus uniformiter affluerent, non laterent; et quam nulla est ambiguitas de benignitate generali, tam de speciali misericordia nihil quod stupendum esset existeret: ac proinde illa esset gratia, ista non esset. Deo autem placuit et hanc multis tribuere, et illam a nemine submo- B vere; ut ex utraque appareat non negatum universitati, quod collatum est portioni, sed in aliis prævaluisse gratiam, in aliis resiluisse naturam.

CAPUT XXVI.

Quod in omni justificatione gratia quidem principaliter præmineat, sed voluntas ei subjungatur, quia gratia primo sibi, tamquam recipientem et famulam donorum suorum, præparat voluntatem.

Hanc quippe abundantio-rem gratiam ^d ita credimus atque experimur potentem, ut nullo modo arbitremur esse violentam, ^e quod quidquid in salvandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur; cum etiam ipsis parvulis per alienæ voluntatis subvenitur obsequium. ^f Gratia quidem Dei illa in omni justificatione principaliter præminet, suadendo ex- C hortationibus, movendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, et fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subjungitur ei atque conjungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidii, ut divino in se cooperetur operi, et incipiat exercere ad meritum, quod de superio semine concepit ad studium; de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, sive occultos, sive manifestos, omnibus adhibetur; et quod a multis refutatur, ipsorum est nequitæ: quod autem a multis suscipitur, et gratiæ est divinæ, et voluntatis humanæ. Sive igitur initia, sive profectus D fidelium, sive usque in finem ^g perseverantiam cogitemus, nullum genus nulla **914** species cujusquam virtutis occurret, quæ vel sine dono divinæ gratiæ,

vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, ut in eo quem vocat, primam sibi recipientem et famulam donorum suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonis consensus alienus est.

CAPUT XXVII.

Consensum voluntatis per gratiam gigni, non solum ea doctrina et illustratione, sed etiam ex terrore et metu.

Hunc autem consensum non solum cohortatio prædicantium et incitamenta doctrinæ, sed etiam metus gignit: propter quod scriptum est, *Principium sapientiæ timor Domini* (Prov. ix, 10). Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit quam ut quem fecerit timentem, faciat et volentem, nec solum volentem, sed etiam sapientem. Unde et illud scriptum est, *Beatus cui donatum est habere timorem Dei* (Eccli. xxv, 15). Quid enim tam beatificum quam hic timor, qui genitor eruditorque sapientiæ est? In cujus utique devotione devota est et voluntas, ^h quæ auctore gratiæ eodem proficit timore, quo cœpit. Cum ergo hic timor etiam per quamdam vim magni D terroris immittitur, non ibi ratio exstinguitur, nec intellectus aufertur; sed illa potius quæ mentem premebat caligo discutitur, ut voluntas depravata prius atque captiva, recta efficiatur et libera. Unde sicut animus nihil virtutis capit, nisi radii veri acceperit luminis; ita gratia nihil ei quem vocat confert, nisi oculos in eo aperuerit voluntatis. Quæ in plerisque, sicut superius disputatum est, ab ipso initio sui ardentissima, ⁱ citis et magnis ditatur augmentis; in plerisque autem tarde cunctanterque proficiens, vix ad ea incrementa provehitur, quæ idoneam ad perseverandum habeant firmitatem. Dicit quidem Dominus, *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, at traxerit eum* (Joan. vi, 44). Sed hoc ideo dictum est, ut illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex Patris haberi munere noverimus, secundum illud quod apostolo ^j Petro dicitur: *Beatus es, Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est* (Matth. xvi, 17). Qui in cordibus trahendorum hoc egit ut crederent, hoc effecit ut vellent. Non enim esset unde traherentur, si ^k squaces fide et **915** voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt; neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui

editio, *Gratia quidem Dei illa in omnibus justificationibus.*

^g Sic mss. Camberon. et Jol., cum Leone. Fediti alias, *perseverantiam cogitemus genus, nulla species.* Ibidem postea, *occurrit.*

^h Ms. Joliensis, *quæ auctore eodem proficit timore.* Ms. Camberon., *quo auctore, eodem proficit timore.*

ⁱ Editi nostri antea, *sitis.* Melius *citius*, per *c*, ex mss. Camb. et Jol. et edit. Leonis; cum correspondeat statim, *tarde cunctanterque.*

^j Rêcte mss. Camb. et Jol. cum Leone addunt *Petro*, qua voce carent editi nostri.

^a Sic ms. Camberon. et Leonis editio. Editiones vero Prosperi, *eaque providentia Dei, quam, etc.*

^b Ms. Joliensis, *ejusmodi dona ista generalia.*

^c Ita mss. Camberon. et Jol. et Leonis editio. Editi alias, *per ipsorum testimonia.*

^d Ms. Thuan., Camb. et Jol., *ita credimus benignam.*

^e Ita editio Leonis. Mss. Thuan. et Jol., *quod si quid.* Ms. Camb., *quo si quid.* Editi Prosperiani, *quo quidquid.*

^f Mss. Jol. et Camb., *Gratia quidem illa in omni justificatione principaliter præminet.* Editi nostri, *Gratia quidem Dei in omnibus justificationibus.* Leonis

ergo veniunt, amore ducuntur : dilecti enim sunt, et **A** x, 18). In cæteris vero hominibus, donec *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem* (*Gal. v, 17*), et donec *spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (*Math. xxvi, 41*), incommutabilis animi fortitudo non potest reperiri. Quoniam non huius, sed alterius vitæ est *veræ pacis perfecta et secura felicitas* : in præsentis autem agonis incerto, ubi tota vita tentatio est (*Job vii, 1*), et ^b ab insidiantis superbia nec ipsa est tuta victoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris ⁱ sanctis suis donet virtutem perseverandi usque in finem divina protectio, a nullis tamen ⁱ aufert quod ipsis repugnat ex ipsis : ut in omnibus studiis eorum atque conatibus semper inter se velle et nolle ^k decertent.

CAPUT XXVIII.

Posse eos qui gratia Dei in Christum credunt, non credere, et eos qui perseverant, a Deo recedere.

^a Qui ad obediendum sibi ipsum velle sic donat, ut etiam a perseveraturis illam mutabilitatem quæ potest nolle non auferat. Alioquin nemo umquam fidelium recessisset a fide, neminem concupiscentia vinceret, neminem tristitia elideret, neminem iracundia debellaret, nullius charitas refrigesceret, nullius patientia frangeretur, et collatam sibi gratiam nemo negligeret : sed quia hæc possunt fieri, et in consensum talium tentationum facilis nimium proclivisque **B** descensio est, nuroquam debet in auribus fidelium vox illa Domini non sonare, qua apostolis dicitur, *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem* (*Math. xxvi, 41*). Ubi si de vigilando tantum, non etiam de orando discipulos admoneret, solas liberi arbitrii vires videretur hortatus. Sed cum addidit, *et orate*, satis docuit superni futurum muneris ut eos etiam vigilantes tentationis procella non vinceret. Tale est et illud quod ait, *Simon, Simon, ecce Satanas postulavit ut vos ^b cerneret velut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua; et tu tandem conversus, confirma fratres tuos, et rogare ne intretis in tentationem* (*Luc. xii, 31*). Si ergo defectura erat fides tanti apostoli, ^c nisi pro eo Christus oraret, inerat ei proculdubio mutabilitas, quæ posset in tentatione ^d nutare; et non ita jam perseverantiæ fuerat virtute solidatus, ut nullis periculis esset obnoxius. Si quidem tam gravis eum perturbatio etiam post ista concusserit, ut in Caiphæ domo unius ancillæ interrogatione pavefactus, usque ad trinam negationem ^e Christi, cui commoriturum se sponderat, constantia deficiente perductus sit. Qui ergo tunc conturbatum cor apostoli non humanis, sed divinis convenit oculis, et ad largos pœnitundinis fletus potenti incitavit aspectu, potuit hanc firmitatem animi præcipuo conferre discipulo, ut sicut ipsum Dominum nihil ab explendæ **916** passionis proposito deterrebat, ita nec beatum Petrum ulla tunc formido superaret. Sed hæc stabilitas illius tantummodo propria fuit, qui solus vere potenterque dicebat, *Potestatem habeo ponere animam* **D** *meam, et potestatem habeo iterum ^f sumere eam* (*Joan.*

etiam in ipsa palmarum omnium consummatione perpressus est. Si quidem hoc ^l ipsi Dominus protestetur et dicat, Amen, amen, dico tibi : quando juvenis eras, præcingebas te, et ambulabas ubi volebas; cum autem senueris, extendes manus tuas, et alius te præcinget, et ducet quo tu non vis. Hoc autem ^m dixit, significans qua morte glorificaturus esset Deum (*Joan. xxi, 18 et 19*). Quis ergo ambigat, quis ignoret hanc fortissimam petram, quæ ab illa principali petra communionem et virtutis sumpsit et nominis, hoc desiderium semper habuisse, ut ei moriendi pro Christo constantia donaretur (*Math. xvi, 18*)? Verumtamen ita inevitabilis erat oblectatio trepidationis, ⁿ ut vir martyrii avidissimus, adepturus quidem denuntiaretur victoriam passionis, sed non sine tentatione formidinis. Merito igitur non solum ab incipientibus, verum etiam a ^o provecis sanctis uniformiter Domino supplicatur, et dicitur, *Ne nos ^p inducas in tentationem, sed libera nos a malo* (*Math. vi, 13*). Universis enim qui in fide et dilectione permanent, ab ipso donatur ne in tentatione superentur, ut *qui gloriatur, in Domino gloriatur* (*I Cor. i, 31*). Ipsamque ^q gloriam iisdem quibus eam impertit, ascribit ; ut quamvis auxilio Dei steterint, tamen, quia in se habebant unde caderent, ipsorum sit meritum quod steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, juvantur ut in fide maneant ; sic et qui nondum crediderunt, juvantur ut credant. Et **917** quemadmodum illi in sua habent potestate ut exeant, ita et isti in sua habent potestate ne veniant. Fitque manifestum quod diversis atque

^D innumeris modis *omnes homines vult Deus salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire* (*I Tim. ii, 4*) ; sed

^a Ms. Camberon., *Quia.*

^b Ms. Joliensis, *expostulavit ut vos cribraret*. Ms. Camb., *postulavit ut vos cribraret*. De voce *cerneret*, quam habent editi nostri et Leonis, vide supra pag. 885, in nota C. Idem Camb. et Leonis editio *rogate, pro roga*, in a. i. i. s.

^c Ms. Camberon. et Jol., *nisi pro ea.*

^d Alias in Leone, et in Colon. edit. Prosperi, *mutare.*

^e Ms. Jol., *ejus cui*. Deinde alias, *moriturum*. Leonis edit., *commoriturum*.

^f Ms. Joliensis, *sumendi eam.*

^g Sic mss. Camberon. et Jol., et Leonis editio. Nostri codices excusi, *vere perfecta.*

^h Editio Prosperiani, *ab insidiantis superbia*. Mss.

Camb. et Jol. et Leo et supra.

ⁱ Ms. Jol. caret voce, *sanctis.*

^j Mss. Camb. et Jol., *aufertur.*

^k Editi Prosperi, *decertet*. Mss. Camb. et Jol. ac Leo, *decertent.*

^l Alias excusi, *ipse Dominus*. Mss. Camb. et Jol. et edit. Leonis, *ipsi Dominus.*

^m Ms. Joliensis, *dicebat.*

ⁿ Ms. Joliensis, *ut viro martyrii aridissimo adepturo quidem denuntiaretur victoriam passionis.*

^o Ita mss. Camb. et Jol. cum Leo. Alii, *provecis simis.*

^p Mss. Camb. et Jol. et antiquæ Leonis editiones, *inferas.*

^q Editio Leonis Operum, *victoriam.*

qui veniunt, Dei auxilio diriguntur; qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

CAPUT XXIX.

Promissio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, ut nec pereuntibus sit excusatio justa, nec salvatis de sua justitia gloriatio.

Quamvis enim multi amantes tenebras suas, splendorem non recipiant veritatis, et multi qui illuminati fuerant, tenebrescant, *verbum tamen Dei manet in æternum* (Isa. xl, 8), et de promissionis veritate nihil excidit. Intrat quotidie præscita et promissa gentium plenitudo, et in Abrahamæ semine omnis gens, omnis tribus, omnis lingua benedicitur. Quod enim Pater Filio dedit, Filius non amittit, neque quisquam potest de manu ejus rapere quod accepit (Joan. vi, 39, et x, 29). *Firmum fundamentum Dei stat* (II Tim. ii, 19), et inansuri in æternum templi ædificatio non vacillat, præsentia super omnes veritate et misericordia Dei; a quo quod et nemini negatur, et nulli debetur, in iis quos promisit efficitur. Ipse enim *operatur omnia in omnibus* (I Cor. xii, 6), sed omnia proculdubio justa et bona. *Universæ enim viæ Domini misericordia et veritas* (Psal. xxiv, 10). Qui sicut præscivit ante sæcula, quanta totius mundi hominum multitudo vel communibus usa donis, vel specialibus adjuncta præsiidiis, declinans tamen ab itinere veritatis et vitæ, ingressura esset latitudinem erroris et mortis: ita semper præcognitum habuit quantus piorum numerus per opem gratiæ et per servitutum obedientiæ ad æternam beatitudinem pertineret: ut nullo excidente de plenitudine promissorum, qui nec propectu erat fallendus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ omnibus quos elegit ex omnibus. Universitati quippe hominum, quod abunde probavimus, ita multiplex atque ineffabilis bonitas Dei consuluit semper et consulit, ut neque ulli pereuntium excusatio suppetat de abnegato sibi lumine veritatis, neque cuiquam sit liberum de sua justitia gloriari; cum et illos propria nequitia demergat ad pœnam, et istos Dei gratia perducatur ad gloriam.

918 CAPUT XXX.

Repetitio primi capituli libri secundi.

Quod itaque in principio secundi hujus voluminis insinuavimus, hoc nunc iterum commendamus, ut cum de gratiæ profunditate et altitudine disputatur, tribus illis saluberrimis et veracissimis definitionibus simus innixi. Quarum una profitetur æternum et proprium divinæ esse bonitatis, ut omnes homines salvos fieri velit, et in agnitionem veritatis venire (I Tim. ii, 4); alia simul prædicat, omnem homi-

^a Editi alias, autem. Mss. Camb. et Jol. et Leo, enim.

^b Mss. Camb. et Jol., rapere. Alii, eripere.

^c Ms. Joliensis, adjuncta donis.

^d Ms. Joliensis, proventu.

^e Editio Leonis, primis illis.

^f Sic mss. Camb. et Jol. ac Leo. Alii, et olim Leonis libri, et genitis. Infra editi, non ambigimus; ubi mox citati codices, non ambigamus. Et adhuc inferius ms. Camb., transitorio, pro transituro.

nem qui salvus fit, quique in agnitionem veritatis venit, Dei auxilio juvari et regi, utque in fide quæ per dilectionem operatur (Gal. v, 6), permaneat, custodiri. Tertia vero temperanter et sobrie proteletur, non omnem voluntatis Dei comprehendere posse rationem, et multas divinorum operum causas ab humana intelligentia esse subductas: ut cum in temporibus, in nationibus, in familiis, in parvulis, in nondum natis et geminis quædam aut varie aut insigniter gesta noscuntur, non ambigamus ea ex illis esse quæ justus et misericors Deus in hoc transitorio sæculo noluit sciri. Quod quidem ad utilitatem nostram dispositum sentiendum est: ut quoniam, spe salvi facti sumus (Rom. viii, 24), cui præparavit Deus quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. ii, 9); sicut constanter credimus videndum quod nondum videmus, ita patienter expectemus intelligendum quod nondum intelligimus. Si ergo cesset insidiosa malignitas, si insolens præsumptio conquiescat, his recte, ut arbitror, pertractatis, nullius superest causa certaminis, neque ultra necesse est nos interminabilibus quæstionibus occupari.

CAPUT XXXI

Omnibus sæculis affuisse omnibus hominibus generalem Dei bonitatem; sed tantum salvandis peculiarem gratiam.

Elaboratum est enim, quantum Dominus adjuvit, ut non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retro sæculis probaretur gratiam Dei omnibus hominibus affuisse, providentia quidem pari et bonitate generali; sed multimodo opere, diversaque mensura: quoniam sive occulte, sive manifeste, ipse est, ut Apostolus ait, *Salvator omnium hominum, maxime fidelium* (I Tim. iv, 10). Quæ sententia subtilissimæ brevitate et validissimi roboris si tranquillo consideretur intuitu, totam hanc de qua agimus controversiam dirimit. Dicendo enim, *Qui est Salvator omnium hominum*, confirmavit bonitatem Dei super universos homines esse generalem. Adjiciendo autem, *maxime fidelium*, ostendit esse partem generis humani quæ, merito fidei divinitus inspiratæ, ad summam atque æternam salutem specialibus beneficiis provehatur. Quod utique nulla iniquitate agitur justissimi et misericordissimi Dei, cujus judicium in his dispensationibus non cum arrogantia discutiendum, sed cum tremore laudandum est.

CAPUT XXXII.

Inter fideles varios esse gradus munerum Dei; idque

^s Mss. Camb. et Jol. cum Leone supplet vocem hanc, spe, quæ in aliis deficiebat. Leonis ed., quibus, pro cui: spei intellige.

^h Ms. Joliensis, expectamus.

ⁱ Ms. Joliensis, retractatis.

^j Ms. Camberon., multimoda diversaque mensura. Sic alias et in Leone.

^k Editi, de qua egimus. Ms. Joliensis et Leonis editio, agimus.

non ex meritis eorum, sed justo et latenti Dei ju-

dicto.

Siquidem in ipsis quoque fidelium populis, quod jam superius ostensum est, non eadem omnibus, nec paria conferantur, et ante ulla humanorum pondera meritorum, dissimillima divinorum mensura sit munerum. Si enim de parentum carnalium judiciis conqueri non audemus, cum aliquos filios suos ante ulla morum examina, ante aliqua pietatis obsequia, indulgentiore amplectuntur affectu; ^a si in dominis quoque erga famulos libera est dispositio, nec juste a quoquam reprehenditur, qui de unius conditionis familia quosdam sibi quos benignius honestaret, et quos ^b liberalius erudiret, elegit: numquid de summi Patris et veri Domini benevolentissima æquitate causandum est, quod in magna domo ejus innumeris differentiis universon variantur? Cumque nemo aliquid boni habeat quod non ille donaverit, non omnes tamen iisdem virtutibus micant, aut eadem charismatum dote ditantur. Nec possumus hanc diversitatem graduum causis aptare meritorum, cum totius boni meriti principalis causa sit gratia, de cujus opibus sumitur quidquid in singulis probabile reperitur.

CAPUT XXXIII.

Nemo perit, qui perire non debet; sed omnes ab æterno electi salvi fiunt.

Sicut ergo de his quæ intra Ecclesiam multiformiter Spiritus sanctus operatur, impium est ullam querelam corde concipere; ita etiam de illa providentia quæ infidelibus præsidet, nullatenus murmurandum est. Quoniam et justus et bonus arbiter nec voluntatis iniquæ est, nec discretionis incertæ, **920** ut sub immensa ^c omnipotentis Dei misericordia atque justitia putemus quod quisquam pereat, qui perire non debeat. Nulla pars mundi ab Evangelio vacat Christi. Et licet illa generalis vocatio non quiescat, tamen etiam ista specialis jam universis est facta communis. Ex omni gente, et ex omni conditione adoptantur quotidie millia senum, millia juvenum, millia parvulorum; et ^d effectibus gratiæ Christianæ, etiam ipsa quibus mundus atteritur, arma famulantur. Quam multos enim qui in tranquillitate pacis sacramentum baptismatis suscipere differebant, ad aquam regenerationis confugere instantis periculi metus impulit, et lentis tepidisque animis quod diu cohortatio quieta non suasit, minax subite terror extorsit? Quidam Ecclesiæ filii ab hostibus capti, dominos suos Christi Evangelio manciparunt, et quibus conditione bellica serviebant, eisdem fidei magisterio

^a Ms. Joliensis supplet particulam *si*, quæ est etiam in Leone.

^b Editi, *liberius*, emendantur ex ms. Joliensi et Leone.

^c Ms. Joliensis omissis his, *omnipotentis Dei, habet, misericordia ejus.*

^d Duac. et Colon., *affectibus*. Alii, *effectibus*.

^e Ms. Joliensis et Leonis editio, *cognovere*. Alii, *didicere*.

^f Ms. Joliensis, *justificatione*.

^g Leonis editio, *proventuum*. Cæteri, *proventuum*.

præfuerunt. At alii barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis nosse non poterant, in nostris ^a didicere regionibus, et ad sedes suas cum Christianæ religionis ^f institutione remearunt. Ita nihil obsistere divinæ gratiæ potest quominus id quod voluerit impleatur, dum etiam discordiæ ad unitatem trabunt, et plægæ in remedia vertuntur, ut Ecclesia unde metuit periculum, inde sumat augmentum.

Ad quoslibet igitur rerum humanarum exitus se nostra convertat inspectio, nulla sæcula, nulla negotia, nullos generationum ortus atque decessus ab æternis et inscrutabilibus judiciis Dei vacare reperiet. Omnes varietatum compugnantia, et universæ dissimilium ^g proventuum causæ, quas investigare et discernere non valemus, in illa æterna scientia simul notæ, simulque divisæ sunt. Et nihil ibi inordinatum est, etiam de necdum existentium qualitatibus actionum. Quoniam non est in Deo accidens motus, aut nova voluntas, aut temporale consilium, nec cogitatio ejus cum rerum mutabilium inæqualitate variatur, sed cuncta pariter tempora et temporalia, sempiterno ac stabili comprehendit intuitu, et omnibus omnia jam retribuit, ^h qui quæ sunt futura, jam fecit. Hinc illud est beati Pauli apostoli scribentis ad Ephesios, *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in caritate. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum ⁱ, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ (Ephes. 1, 3 seqq.), 921 et cætera ^j, quæ sub ejusdem sensus prædicatione connectit, docens donum atque opus gratiæ in æterno semper Dei mansisse consilio, omnesque adoptionis filios non solum ^k in eo tempore quo jam existentes vocati sunt, sed etiam priusquam mundus ^l constitueretur, electos. In qua electione quidquid hominum in Christo præcognitum non est, nulla eidem ratione sociabitur. Omnes enim qui in regnum Dei de cujuslibet temporis vocatione venturi sunt, in ista, quæ sæcula cuncta præcessit, adoptione signati sunt. Et sicut nullus infidelium in hac sorte numeratur, ita nullus piorum ^m ab hac benedictione discretus est. De plenitudine quippe membrorum corporis Christi, præscientia Dei, quæ falli non potest, nihil perdit, et nullo detrimento minui potest summa præcognita, atque in Christo ante sæcula æterna præelecta, sicut ad Timotheum scribens Apostolus dicit, *Collabora Evangelio**

^h Ms. Camberon., *quæque sunt futura*.

ⁱ Hoc loco editi addiderant *Dominum nostrum*, quibus carent ms. Joliensis et Leonis editio, immo etiam textus Apostoli cum Vulgata ejusdem versione.

^j Editio Leonis, *quæ ibi*.

^k Præpositio *in* non legitur in ms. Joliensi.

^l Editi alias, *condretur*. Mss. Camb. et Jol. et Leo ut in textu.

^m Editi, *numeratus*. Postea ms. Jol. et Leonis editio, *ab hac benedictione*; cum alii ferant, *ab hac sorte*.

secundum virtutem Dei, qui nos liberavit et vocavit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum et gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora æterna (II Tim. 1, 8 et 9).

CAPUT XXXIV.

Non frustra laborari ad acquirenda bonorum operum merita, vel orationibus insisti; quamvis incommutabile sit Dei propositum super salute electorum.

Contra hanc invictæ veritatis splendidissimam lucem solent quidam non sobrie dicere, superfluo ad acquirenda bonorum operum merita laborari, frustra etiam orationibus, quibus Deus exorandus speratur, insisti, si ex incommutabili proposito ejus Christianæ gratiæ subsistit electio, nec aliter quidquam procedere potest, quam Omnipotentis voluntate dispositum est. Sed qui hoc ingeniose se arbitrantur opponere, non intelligunt scientiam Dei, quæ et præterita, et præsentia, et futura complectitur, tempore non teneri, et tam in conspectu ejus astare ea quæ gerenda sunt, quam illa quæ aut geruntur, aut gesta sunt. Quod cum verissimum sit, non indiget mora cernendi et discernendi illa virtus quæ perpetuo veroque ¶22 contuitu creata et creanda, orta et oritura, acta et agenda simul aspicit, et quidquid in universitate rerum per sæcula præsnita evolvitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totum in eo jam ordine comprehendit, quem ex ipsius summo illo perfectoque judicio mundi hujus finis accipiet. Hæc autem æterna et semper tranquilla cognitio, nulla nos urget necessitate peccandi, nec inde manat iniquitas, unde justitia. Quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, ¶ et mali nulla sit omnino natura, a liberis voluntatibus, quas utique bonum fuit liberas fieri, spontanea est orta transgressio; et natura mutabilis, cujus incommutabilitas ab incommutabili pendebat essentia, a summo se bono, ¶ dum proprio perverse delectatur, abrupt; cui nunc ruinæ medetur gratia Dei.

CAPUT XXXV.

Gratia datur electis, non ut otiantur, vel a nullo hoste impetantur, sed ut bene operentur, et hostem vincant.

Et propterea Jesus Christus venit in hunc mundum, ut solvat opera diaboli (I Joan. III, 8); quæ utique sic

¶ Leonis editio, hæc se ingeniose. Editi, se ingeniose hoc. Ms. Jol. ordine supra scripto.

¶ Ms. Joliensis, et mala nulla sit omnino natura.

¶ Ms. Joliensis non habet perverse. Editio Leonis, dum propriis delectatur.

¶ Olim editi, eligit. Ms. Jol. et Leonis editio, elegit.

¶ Ita legendum esse, non vero, ut antea legebatur in editis, ad hoc operentur ut electi sint, et contextus series persuadet, et tota hujus libri doctrina, et mss. Thuan. et Joliensis. Objectio enim, cui verbis istis satisfacit, ex eo nata est, quod ante docuerat in hæc verba: De plenitudine membrorum corporis Christi præscientia Dei, quæ falli non potest, nihil perdit, et nullo detrimento minui potest summa præcognita atque in Christo ante sæcula æterna præelecta, cap. 33. Si hæc, inquit, ita se habent, ratio operandi non est electis. Immo, repperit ille, maxima ratio operandi, cum non tantum ad hoc ut salventur, sed etiam, ad

solvuntur, ut in destructione eorum etiam ab iis quibus succurritur, laboretur, quoniam et hoc a salvante donatur. Ideo beatus Apostolus, *Non solum autem, inquit, sed et gloriamur in tribulationibus: scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem; spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 3 et seq.)*. Itemque idem ad Ephesios, *Gratia, inquit, salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est; non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus. (Ephes. II, 8 et seq.)* Deus ergo his quos ¶ elegit sine meritis, dat unde ornetur et meritis. Et frustra dicitur quod ratio operandi non sit in electis, cum etiam ¶ ad hoc ut operentur electi sint. Virtutum quippe munera otiosa esse non possunt. Quoniam, sicut Veritas ait, *Omni habenti dabitur, non habenti autem etiam quod habet auferetur ab eo (Matt. xxv, 29)*. Non igitur ad hoc datur continentia, ut concupiscentiis non repugnet. ¶23 Nec ideo cuiquam tribuitur sapientia et intellectus, ut non die ac nocte ¶ in Domini lege meditetur (Psal. I, 2). Quid agit donum dilectionis, si benevolentiæ sollicitudo non vigilat? Quis fructus est patientiæ, si non habet fortitudo quod toleret? Aut quomodo in Christo pie vivere (II Tim. III, 12) ¶ ostenditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax quæ est a Deo et cum Deo, numquid bene quæta est, si non ¶ discordat a mundo? Aut amor Dei ¶ potest sine diaboli inimicitia obtineri? Neminem prorsus Dei gratia intentabilem facit. Neque ob hoc celestium armorum præsidio a dextris et a sinistris instruitur Christiana militia, ut nullo cum hoste confligat, cum laudabilius sit ¶ atque felicius pugnantem non potuisse vinci, quam desiderem non potuisse tentari.

CAPUT XXXVI.

Electio non tollit orandi studium, sed ejus effectus per orationem et bona opera completur.

Orationum vero sollicitudinem divinæ electionis proposito non resolvi, uno testimonio evidenter præbabo, ut cætera studio brevitatæ omittam. In libro igitur Tobiaæ ad filium ejus Tobiam Raphael angelus

¶ hoc ut operentur electi sint. Concinit plane beato Apostolo ad Ephes. II, 10: *Creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus; et cap. I, 4, Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti*. Inde hausit S. Augustinus quod passim docet, quod prædestinatio est præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Quod prædestinatio est gratiæ præparatio. Quod Deus prædestinavit quos voluit, et ad opera bona, et ad præmia sempiterna. Porro, ut subjecit auctor noster, virtutum munera otiosa esse non possunt.

¶ Ms. Joliensis, in Dei lege.

¶ Ms. Joliensis, creditur.

¶ Ms. Joliensis, discedat a mundo.

¶ Editi, poterit.

¶ Ms. Camberon., utique pugnantem, omisso felicius.

dicit: *Memor esto mandatorum patris tui, quoniam præcepit tibi accipere uxorem de genere patris tui. Et nunc audi me, frater: noli computare dæmonium illud, sed postula eam. Et scito quoniam dabitur tibi hac nocte uxor: et cum intraveris in cubiculum, tolle de jecore piscis illius, et impone super carbones, et odor manabit, et odorabitur illud dæmonium, et fugiet, et non apparebit circa illam omnino in perpetuum. Et cum cæperis velle esse cum illa, surgite primum ambo, et deprecamini Dominum cæli, ut detur vobis misericordia et sanitas. Et ¶ 924 nolite timere; tibi enim destinata est ante sæcula, et tu eam sanabis (Tob. vi, 12 seqq.).* Quamvis ergo quod statuit Deus nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrii devotio relaxatur: cum implendæ voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, ut per laborem operum, per instantiam

^a supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum; et qui bona gesserint, non solum

secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur. Ob hoc enim in remotissimo ab

humana cognitione secreto, præfinitio hujus electionis abscondita est.

CAPUT XXXVII.

De nullo ante finem vitæ hujus pronuntiari potest quod in electorum gloria sit futurus; et nullius lapsi est desperanda reparatio.

Et de nullo ante ipsius finem pronuntiari potest quod in electorum gloria sit futurus, ut perseverantem humilitatem utilis metus servet, et qui stat videat ne cadat (I Cor. x, 12); ^b et si forte aliqua victus tentatione corruerit, non absorbeatur tristitia, nec de ejus miseratione diffidat qui *allevat omnes* ^c qui *corruunt, et erigit omnes elisos* (Psal. cxliv, 14). Dum enim in hoc corpore vivitur, nullius ^d est negligenda correctio, nullius est desperanda reparatio. Oret itaque sancta Ecclesia, et pro iis qui crediderunt gratias agens, proficientem eis perseverantiam petat; pro iis autem qui extra fidem sunt, poscat ut credant. Nec ideo ab obsecrationibus cesset, si pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim qui *omnes vult ad agnitionem veritatis venire* (I Tim. ii, 4), non potest quemquam sine justitia refutare.

^e Editi alias, qui ruunt.

^d In ms. Joliensi omittitur est hoc loco.

APPENDIX

AD OPERA

S. PROSPERI AQUITANI.

Hic liber de Vita Contemplativa, ut qui S. Prospero ab eruditissimis viris per longum temporis lapsum fuerit adscriptus, in omnibus an'ea editis exstabat. Nos vero, quia jamdudum verum dignoscere auctorem licuit, et aliunde in nostra universali Bibliotheca suus cuique scriptori assignatur locus et ordo, hoc opusculum tunc edi curabimus cum et Pomerii opera. EDIT.

ADMONITIO

IN CONCILII ARAUSICANI II CANONES DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Omnibus sancti Prosperi operibus annecti solet concilium Arausicanum secundum, canones viginti quinque complexum. Et merito quidem. Nam hujusce concilii decreta, illa maxime dogmata statumt quæ contra Semipelagianos Augustinus primum, ac deinde S. Prosper, Augustini doctrinæ strenuus assertor et vindex, defenderant. Quin immo ex ipsissimis utriusque Patris verbis concinnata notantur, cum sint ex diversis S. Augustini libris hausta, et speciatim ex sententiis illis excerpta quas S. Prosper de operibus S. Augustini collegerat. Nec solum ex Augustino, sed etiam ex operibus a Prospero ipso post Augustini obitum exaratis: quoniam ex libro contra Collatorem decerpti canones 6, 7 et 8. Qua episcoporum illorum agendi ratione manifestum est, probatam fuisse a Patribus Arausicæ convenientibus, tum Augustini, tum speciatim S. Prosperi nostri doctrinam: immo etiam a Felice IV, quo Romæ sedente, et ad id celebrandum eos admonente, et auctoritate sua muniente, habitum est concilium. Hæc docent Patres in Præfatione his verbis: *Pervenit ad nos esse aliquos qui de gratia et libero arbitrio minus caute, et non secundum fidei catholicæ simplicitatem, sentire velint. Unde id nobis, secundum auctoritatem et admonitionem sedis apostolicæ, justum et rationabile visum est, ut pauca capitula ab apostolica nobis sede transmissa de gratia et libero arbitrio, quæ ab antiquis Patribus de sanctarum Scripturarum voluminibus in hac causa collata sunt, ad docendos eos qui aliter quam oportet sentiebant, ab omnibus observanda proferre, et manibus nostris describere deberemus. Cui concilio postea assensum suum approbationemque authenticam concessit Bonifacius II in epistola ad Cæsarium Arelatensem in hunc finem data. In quibusdam vero suis canonibus, maxime in octavo, ex professo Patres illi rejiciunt distinctionem illam quam Cassianus collatione decima tertia conflinxerat, duplicis generis prædestinatorum, quorum alii meritis quibusdam gratiæ donum præverterent, alii nullis meritis præcedentibus a Deo gratia donarentur, quamque S. Prosper fuse refellerat in libro contra Collatorem per multa capita. Diversas quoque hujusce auctoris Scripturarum explicationes singulis membris applicatas circa finem canonis 25 paucis verbis rejicit, sic statuens: *Hoc etiam salubriter profitemur et credimus, quod in omni opere bono, non nos incipimus, et postea per Dei misericordiam adjuvamur, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis et fidem et amorem sui prius inspirat, ut et baptismi sacramenta fideliter requiramus, et post baptismum cum ipsius adjutorio, ea quæ sibi sunt placita implere possimus. Unde manifestissime credendum est quod et illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam revocavit, et Cornelii centurionis, ad quem angelus Domini missus est, et Zacchæi, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinæ largitis donum.**

Arausicæ convenit hæc synodus secunda quinto nonas Julii anno Christi 529, ut observat Jacobus Sir-